

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BUNGE LA TANZANIA**

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI (PAC)

**TAARIFA YA KAMATI KUHUSU RIPOTI ZA MDHIBITI NA
MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI KWA HESABU
ZILIZOKAGULIWA ZA SERIKALI KUU NA MASHIRIKA YA UMMA
KWA MWAKA**

WA FEDHA ULIOISHIA TAREHE 30 JUNI, 2022

Imetolewa Chini ya Kanuni ya 136(16) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari 2023

Idara ya Kamati za Bunge

S.L.P. 941

DODOMA

NOVEMBA, 2023

IKISIRI

Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC) ina dhima kubwa kwa mujibu wa Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023 kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma katika Wizara, Idara, Wakala na Mashirika ya Umma. PAC imekuwa ikitekeleza wajibu huo kwa kupitia na kuchambua Taarifa za Ukaguzi za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG).

Taarifa hii imechambua kwa kina hoja mbalimbali za ukaguzi zinazohusu matumizi ya fedha za umma kwa hesabu za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa Mwaka wa Fedha ulioiishia tarehe 30 Juni, 2022. Kamati imegawanya uchambuzi wake katika maeneo makuu 8. Katika eneo la kwanza Kamati imefanya tathmini ya ukusanyaji wa mapato ya Serikali kwa Taasisi zinazotakiwa kutekeleza jukumu hilo. Kamati imebainisha nakisi ya ukusanyaji mapato katika Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) ya kiasi cha Sh.887,301,296,148, aidha kuna hasara ya Sh. 7,840,000,000 katika Kampuni ya TANOIL, Tume ya Madini ambayo haikukusanya kiasi cha Sh. 30,757,55,988 na Wizara ya Maliasili na Utalii kutokusanya mapato ya takribani Dola za Marekani 599,000 kutokana na Uwindaji wa Kitalii.

Eneo lingine ambalo Kamati imelichambua kwa kina ni suala la usimamizi wa mikataba na athari zake katika matumizi ya fedha za umma. Katika eneo hili kuna hoja za mikataba zinazohusu TANESCO na IPTL ambapo Serikali inatakiwa kuifuatilia IPTL kutimiza wajibu wake wa kimkataba ili kulipa fedha Sh. bilioni 148.4 kama madai kwa Taasisi mbalimbali, dosari katika utekelezaji wa mradi wa maji Same, Mwanga Korogwe, riba

kutokana na kuchelewesha malipo ya Wahandisi na Washauri wa miradi katika Wakala wa Barabara (TANROADS) kiasi cha Sh.36,860,022,278.59. Kamati imechambua Taarifa za Kaguzi Maalumu ikiwamo ya Mikataba ya Kukiri Makosa (plea bargain), Utaifishaji Mali(Fofeirture), Mfuko wa Tuzo na Tozo wa Jeshi la Polisi na KADCO. Vilevile Kamati imepitia kwa kina hesabu za Mifuko ya Hifadhi ya Jamii, Taasisi za Afya na maeneo kadhaa ambayo yana viashiria vya matumizi yenye upotevu wa fedha za umma yamebainishwa.

Kamati imetoa mapendekezo ambayo yamefafanuliwa kwa kina katika Sehemu ya Tatu ya Taarifa hii na pia yameambatishwa katika Randama ya Kwanza inayosomwa kwa pamoja na Taarifa hii. Kamati inaamini utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa utasaidia sana kuimarisha makusanyo ya mapato ya Serikali, kuboresha usimamizi wa uingiaji na utekelezaji wa mikataba na pia kuongeza usimamizi wa fedha za umma katika Mifuko ya Hifadhi ya Jamii na katika Taasisi za utoaji huduma za afya. Vilevile mapendekezo ya Kamati yamejielekeza katika hatua za kiuwajibikaji zinazotakiwa kuchukuliwa kutokana na Kaguzi Maalumu zilizofanyika katika Taasisi mbalimbali za Serikali.

Katika muktadha huo wa kusimamia matumizi ya fedha za umma, Kamati imetoa mapendekezo yanayohusu uzingatiaji wa Sheria, Kanuni na Miongozo muhimu ili kupata thamani halisi ya fedha za umma zinazotumiwa na Taasisi mbalimbali za Serikali. Mwisho Kamati imetoa mapendekezo kwa masuala yenye viashiria vya matumizi mabaya ya fedha za umma katika shughuli za kawaida za Taasisi (Operational issues) . Viashiria hivyo vikifanyiwa kazi kwa ukamilifu vitapunguza matumizi mabaya ya fedha za umma.

YALIYOMO

Ukurasa

IKISIRI.....	i
YALIYOMO.....	iii
ORODHA YA MAJEDWALI.....	vii
ORODHA YA CHATI.....	viii
SEHEMU YA KWANZA.....	1
1.0 MAELEZO YA JUMLA.....	1
1.1 Utangulizi	1
1.2 Muundo wa Taarifa	2
1.3 Majukumu ya Kamati.....	2
1.4 Njia Zilizotumika Katika Utekelezaji wa Kazi za Kamati	3
1.5 Muhtasari wa Matokeo ya Utekelezaji wa Shughuli za Kamati.....	6
1.6 Ufuatiliaji wa Mapendekezo Yaliyotolewa na Kamati.....	8
1.7 Vigezo vya Uchambuzi	9
SEHEMU YA PILI.....	11
2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI	11
2.1 Dosari Katika Usimamizi wa Ukusanyaji wa Mapato ya Serikali	11
2.1.1 Nakisi ya Ukusanyaji wa Mapato Kupitia Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) Kiasi cha Sh. 887,301,296,148.....	11
2.1.2 Hasara ya Kiasi cha Sh.7,840,000,000 Katika Kampuni ya TANOIL	19
2.1.3 Tume ya Madini Kutokusanya Madeni Yanayofikia Sh. 30,757,555,988	22
2.1.4 Mapato Yasiyokusanywa Kutokana na Mzabuni Kukiuka Masharti ya Mnada wa Vitalu vya Uwindaji Dola za Marekani 599,000.....	25
2.1.5 Madeni Ambayo Wakala wa Majengo Tanzania (TBA) Haujakusanya Kiasi cha Sh. 82,237,804,606	28
2.2 Hoja za Ukaguzi Zinazotokana na Dosari katika Usimamizi wa Mikataba na Athari zake Katika Matumizi ya Fedha za Umma	29
2.2.1 Kampuni ya IPTL Kutotimiza Wajibu wa Kimkataba Hivyo Serikali Kuwa Hatarini Kupatiwa Madai ya Sh. bilioni 148.4 Yanayotokana na IPTL	30
2.2.2 Mapungufu Katika Usimamizi wa Mradi wa Usambazaji Maji Same-Mwanga- Korogwe.....	35
2.2.3 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Kwenye Utekelezaji wa Mradi wa Ujenzi Reli ya Kisasa (SGR)	44
2.2.4 Manunuzi ya Mita za Umeme bila ya Kukaguliwa na Wakala wa Vipimo....	60
2.2.5 Riba ya Sh. bilioni 113.8 Inayodaiwa na Kampuni ya Pan Africa Energy kwa TANESCO.....	61
2.2.6 Mapungufu Katika Mchakato wa Ununuzi wa Vishkwambi 300,000 Katika Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia	62
2.2.7 Tozo ya Riba Kiasi cha Sh. 36,860,022,478.59 Kwa TANROADS kwa Kuchelewa Kuwalipa Wahandisi na Washauri wa Miradi	66
2.3 Mapitio ya Kaguzi za Hesabu Katika Taasisi za Huduma za Afya	67
2.3.1 Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF).....	67
2.3.2 Bohari Kuu ya Dawa (MSD).....	70

2.3.3	Changamoto Zilizopo Katika Uanzishwaji na Uendeshaji Kisheria wa Hospitali ya Muhimbili Tawi la Mloganzila (MNH- Mloganzila)	75
2.4	Uchambuzi wa Taarifa za Kaguzi Maalumu	80
2.4.1	Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi Maalumu Kuhusu Uendeshaji na Usimamizi wa Mikataba ya Maridhiano ya Kukiri Makosa (Plea Bargain) ..	80
2.4.2	Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi Maalumu Kuhusu Shughuli za Utaifishaji, Makabidhiano na Ugawaji wa Mali Zilizotaifishwa (Forfeiture)	94
2.4.3	Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi Maalumu wa Matumizi ya Fedha za Mfuko wa Tozo na Tuzo wa Jeshi la Polisi	102
2.4.4	Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi Maalumu wa Mfuko wa Kufa na Kuzikana wa Jeshi la Polisi	108
2.4.5	Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi Maalumu wa Kampuni ya Uendeshaji wa Kiwanja cha Ndege Kilimanjaro (KADCO).....	116
2.5	Uchambuzi wa Taarifa ya Matumizi ya Fedha za Mkopo wa Uviko zilizotolewa na Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF).....	124
2.5.1	Wazabuni Kutowasilisha kwa Wakati Vifaa Tiba Vyenye Thamani ya Sh. bilioni 17.92	127
2.5.2	Wazabuni Kutowasilisha Magari Yenye Thamani ya Sh. bilioni 18.85	127
2.5.3	Vifaa Tiba Vyenye Thamani ya Sh. bilioni 14.81 Kutoanza Kutumika	128
2.5.4	Majengo ya Hospitali Yenye Thamani ya Sh. milioni 291.18 Kutoanza Kutumika	129
2.5.5	Uhamishaji wa Fedha za Ujenzi Kutokana na Upungufu wa Ardhi katika Shule za Dar es Salaam Shilingi Milioni 920	130
2.5.6	Migongano ya Maslahi Katika Ununuzi wa Vifaa vya Ujenzi kwa Shilingi Milioni 517.58	132
2.5.7	Malori 10 yenye thamani ya Sh.bilioni 2.20 yaliyowasilishwa yakiwa na uwezo wa nguvu ya injini (Horse Power) tofauti na makubaliano ya mkataba	133
2.5.8	Kutokufanyika kwa upembuzi yakinifu kwa miradi ya maji yenye thamani ya Sh. bilioni 1.16.....	134
2.5.9	Uwasilishaji wa hati fungani ya utendaji kazi ambayo haikukidhi matakwa ya kimkataba ya mradi wenye thamani ya Sh. milioni 415	135
2.5.10	Kuchelewa kuanza na kukamilika kwa ujenzi wa maeneo ya biashara kwa wafanyabiashara wadogo licha ya kupokelewa Kwa fedha na Halmashauri husika	136
2.6	Mapitio ya Kaguzi Katika Mifuko ya Hifadhi ya Jamii.....	137
2.6.1	Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii (NSSF).....	138
2.6.2	Mfuko wa Pensheni kwa Watumishi wa Serikali (PSSSF).....	141
2.7	Mapungufu ya Kiutendaji Ambayo Yanachangia Upotevu wa Fedha za Umma ...	143
2.7.1	Uwepo wa Mikopo Iliyoiva Yenye Thamani ya Sh. 21,375,045,194.81 Kwenye Mfuko wa Pembejeo za Kilimo (AGITF) Ambayo Haijakusanywa	143
2.7.2	Uwepo wa Bakaa ya Fedha Kiasi cha Sh. 26,656,717,909.04 Katika Akaunti ya Mirathi Bila ya Kufanyiwa Usuluhisho wa Kibenki (Reconciliation)	145

2.7.3	Matumizi ya Takribani Sh. 5,675,750,000 kwa Mwaka Kuhudumia Wafungwa 3,110 Waliomaliza Kutumikia Vifungo Vyao	147
2.7.4	Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC) Kutotekeleza Majukumu Yake ya Msingi kwa Mwaka 2021/2022 Pamoja na Kupewa Ruzuku ya Serikali Sh. 10,210,710,614	149
2.7.5	Dosari za Kiutendaji Katika Wakala wa Ufundi na Umeme (TEMESA) Mikoa ya Tanga, Pwani na Tabora Hivyo Kuisababishia Serikali Hasara.....	151
2.7.6	Ubadhirifu wa Sh. 261,352,688.34 Uliofanyika Katika Jeshi la Zimamoto na Uokoaji Ambapo Mhusika Amefukuzwa Kazi ila Hajafikishwa Mahakamani	152
2.7.7	Uwepo wa Deni la Sh. bilioni 1.8 Ambalo TTCL Inadai Lakini Haiwatambui Wadaiwa	156
2.8	Uchambuzi wa Hoja za Ukaguzi za Ujumla Zinazohusu Uzingatiji wa Sheria, Taratibu na Kanuni (Compliance Audit Issues)	157
2.8.1	Kutozingatiwa Ipasavyo Kwa Kanuni za Kudumu za Utumishi wa Umma Wakati wa Mchakato wa Ajira Katika Benki Kuu ya Tanzania (BOT)	157
2.8.2	Mapungufu ya Kiutendaji Katika Bodi ya Bima ya Amana (DIB)	159
2.8.3	Baadhi ya Taasisi za Serikali Kutozingatia Mwongozo wa Wizara ya Fedha Katika Utunzaji wa Mali za Serikali kwenye Mfumo wa Kielektroniki	161
2.8.4	Baraza la Taifa Usalama Barabarani Kutokufunga Hesabu na Hesabu Husika Kutokaguliwa	162
SEHEMU YA TATU		164
3.0	MAONI NA MAPENDEKEZO	164
3.1	Maelezo ya Jumla	164
3.2	Maoni	164
3.3	Mapendekezo	165
3.3.1	Kuhusu Nakisi ya Ukusanyaji wa Mapato Kupitia Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) Kiasi cha Sh. Sh.887,301,296,148.....	165
3.3.2	Hasara ya Tsh. 7,840,000,000 katika TANOIL	166
3.3.3	Mapato yasiyokukusanywa Dola za Marekani 599,000 Katika Wizara ya Maliasili na Utalii.....	167
3.3.4	Kampuni ya IPTL Kutotimiza Wajibu wa Kimkataba Hivyo Serikali Kuwa Hatarini Kupatiwa Madai ya Sh. bilioni 148.4 Yanayotokana na IPTL.....	168
3.3.5	Mapungufu Katika Utekelezaji wa Mradi wa Maji wa Mwanga, Same hadi Korogwe.....	169
3.3.6	Manunuzi ya Mita za Umeme bila Kukaguliwa na Wakala wa Vipimo	170
3.3.7	Tume ya Madini Kutokukusanya Madeni ya Kiasi cha Sh.30,757,555,988.	171
3.3.8	Bohari Kuu ya Madawa (MSD) na Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF).....	171
3.3.9	Taarifa ya Ukaguzi Maalumu Kuhusu Uendeshaji na Usimamizi wa Mikataba ya Maridhiano ya Kukiri Makosa (Plea Bargain)	172
3.3.10	Taarifa ya Matumizi ya Fedha za Mkopo wa Uviko Zilizotolewa na Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF)	173

3.3.11	Kutozingatiwa Ipasavyo Kwa Kanuni za Kudumu za Utumishi wa Umma Wakati wa Mchakato wa Ajira Katika Benki Kuu ya Tanzania (BOT)	174
3.3.12	Mapungufu katika mchakato wa ununuzi wa vishkwambi 300,000	174
3.3.13	Mfuko wa Pembejeo za Kilimo (AGITF) na Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC)	175
3.3.14	Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ya PSSSF na NSSF	176
3.3.15	Uwepo wa Kiasi Kikubwa cha Fedha Katika Akaunti ya Mirathi Katika Fungu 40 Mahakama	176
3.3.16	Ukaguzi wa Kiufundi wa ujenzi wa Reli ya Kisasa (SGR)	177
3.3.17	Mfuko wa Tuzo na Tozo wa Jeshi la Polisi na Mfuko wa Kufa na Kuzikana wa Jeshi la Polisi	178
3.3.18	Ukaguzi Maalumu wa Kampuni ya Uendeshaji Uwanja wa Ndege Kilimanjaro (KADCO)	179
SEHEMU YA NNE		180
4.0	HITIMISHO	180
4.1	Shukurani	180
4.2	Hoja	182

ORODHA YA MAJEDWALI

Ukurasa

Jedwali Na. 2.1:	Vitalu vilivyotakiwa kulipiwa na Kampuni ya M/S Game Hunters Tanzania Ltd.....	27
Jedwali Na. 2.2:	Mchanganuo wa Ufadhili wa Mradi wa Usambazaji Maji Same - Mwanga - Korogwe.....	35
Jedwali Na. 2.3:	Malipo kwa Wanufaika wasiotambulika na Jeshi la Polisi	114
Jedwali Na. 2.4:	Mchanganuo wa Mgawanyo wa Fedha za Uviko	125
Jedwali Na. 2.5:	Orodha ya Majengo yaliyokamilika ila Hayajaanza Kutoa Huduma..	129
Jedwali Na. 2.6:	Orodha ya Halmashauri zilizofanya manunuzi yenye asili ya mgongano wa kimaslahi	132

ORODHA YA CHATI

Ukurasa

Chatu Na 1.1:	Mchanganuo katika asilimia wa mafungu yaliyohojiwa na Kamati Agosti - Oktoba, 2023.....	8
----------------------	--	---

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC) kuhusu Hesabu za Serikali kwa Hesabu zilizokaguliwa za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022 na kuliomba Bunge liipokee na kuijadili. Madhumuni ya Taarifa hii ni kulijulisha Bunge lako Tukufu, iwapo matumizi ya Fedha za Umma yamefanyika kwa namna iliyokusudiwa na Bunge na kwamba matumizi hayo yamezingatia Sheria, Kanuni na Taratibu za Fedha za Umma.

Mheshimiwa Spika, katika kutimiza madhumuni hayo, Taarifa hii inagusa Hesabu za Serikali Kuu na Hesabu za Mashirika ya Umma kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2022 kama zilivyokaguliwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. Jambo kuu katika Taarifa hii linahusu matumizi ya fedha za umma hususani dosari za matumizi ya fedha za umma zinazohitaji kufanyiwa kazi.

Mheshimiwa Spika, vilevile naomba kukupongeza sana kwa kuchaguliwa kuwa Rais wa Umoja wa Mabunge Duniani (IPU). Ushindi huo ni wa heshima kubwa kwa Bunge letu Tukufu na Nchi yetu kwa ujumla. Tunakuombea kila lakheri katika kutimiza majukumu yako katika IPU.

1.2 Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, kwa madhumuni ya kurahisisha ufuatiliaji wa taarifa hii, naomba kubainisha sehemu kuu tatu ambazo ni za msingi pamoja na hitimisho lenye shukurani na utoaji wa hoja. Sehemu ya kwanza inatoa maelezo ya jumla ikiwemo muundo wa Taarifa, majukumu ya Kamati, msingi wa kazi za Kamati na muhtasari wa matokeo ya Uchambuzi wa Ripoti za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. Lengo la Sehemu hii ni kubainisha muktadha wa Taarifa ili kuwezesha ufuatiliaji utakaosaidia kufanya uamuzi.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya pili inahusu uchambuzi wa Ripoti za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Hesabu za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma. Katika Sehemu hii, Taarifa inafafanua mambo ya msingi kuhusu uchambuzi na kubainisha matokeo ya uchambuzi huo. Lengo la sehemu hii ni kuonesha dosari zilizobainika katika matumizi ya Fedha za Umma na kuweka msingi wa mtazamo wa Kamati kuhusu Matumizi ya Fedha za Umma kwa kipindi cha mwaka wa fedha 2021/2022. Sehemu hii inajenga msingi wa Sehemu ya Tatu inayohusu Maoni na Mapendekezo.

1.3 Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, maudhui ya Taarifa hii yanahusu Matumizi ya Fedha za Umma kwenye Serikali Kuu na Mashirika ya Umma Nchini. Mambo hayo yanasimamiwa na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali kama ilivyobainishwa katika Kifungu cha 13 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za

Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023. Kwa mujibu wa Kifungu hicho Kamati ina majukumu yafuatayo: -

- a) Kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma katika Wizara za Serikali na Mashirika ya Umma yaliyoainishwa katika Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG);
- b) Kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo yaliyokwisha tolewa na Kamati ili kuondoa matatizo yaliyobainika kwa mujibu wa kanuni hii; na
- c) Kutoa mapendekezo na ushauri kwa Wizara za Serikali na Mashirika ya Umma kuhusu matumizi mazuri ya fedha za umma ili kupunguza matumizi mabaya ya fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, Msingi wa majukumu hayo unatokana na Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kama ilivyobainishwa katika Kifungu cha 15 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023.

1.4 Njia Zilizotumika Katika Utekelezaji wa Kazi za Kamati

Mheshimiwa Spika, Kanuni za Bunge Toleo la Februari, 2023 zimeweka masharti kwamba Taarifa yoyote ya Kamati inayoingia Bungeni, inatakiwa kubainisha njia zilizotumiwa na Kamati kufanya kazi inayotolewa Taarifa. Kwa msingi huo naomba kubainisha njia na mbinu zilizotumika na kuwezesha kukamilika kwa taarifa hii. Naomba kuzitaja njia hizo kama ifuatavyo: -

- a) Mapitio ya jumla ya Ripoti za CAG ili kubaini maeneo ya kuwekea mkazo na kukidhi masharti ya Ripoti hiyo ulikuwa msingi wa kazi za Kamati zilizopangwa kwenye Ratiba;
- b) Kupokea Vidokezo ("*briefs*") vya Ripoti za CAG kwa hoja za ukaguzi za mafungu yaliyopangwa kujadiliwa na Kamati kabla ya Kukutana na Afisa Masuuli anayehusika. Mbinu hii iliwezesha Kamati kuzielewa hoja na wigo wa mahojiano na Afisa Masuuli kwa lengo la kupata undani wa tatizo la matumizi mabaya ya fedha za umma;
- c) Mahojiano na maafisa masuuli kuhusu hoja za ukaguzi ili kupata undani wa matatizo ya matumizi ya fedha za umma na kubaini chimbuko la tatizo, wigo wa dosari na uwezekano wa kuepuka matumizi mabaya ya fedha za umma;
- d) Uchambuzi wa kina wa Taarifa za Wakaguzi wa hesabu za Fungu linalohusika kwa pamoja na majibu ya Menejimenti za Taasisi, wizara au Shirika lililokaguliwa. Lengo ni kuelewa kwa kina muktadha wa hoja na matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za Umma; na
- e) Tafiti mbalimbali kuhusu masuala ya usimamizi wa fedha za umma. Lengo la njia hii ni kuona na kuutumia uzoefu wa jumla unaopatikana kwa tafiti hizo ili kutathmini maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma kama yalivyoainishwa na CAG.

Mheshimiwa Spika, njia na mbinu hizo ziliwezesha Kamati kufanya uchambuzi wa kina kwa nia ya kulishauri Bunge kuhusu hatua za kuchukua. Mbinu hizo ziliendana na matumizi na marejeo ya miongozo ifuatayo: -

- a) Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977 inayoonesha dhamana ambayo Serikali imepewa na wajibu wa Bunge kuisimamia na kuishauri Serikali ikiwemo eneo la matumizi ya fedha za umma.
- b) Sheria ya Ukaguzi wa Umma, 2008 inayofafanua masharti muhimu kwa ajili ya kuwezesha ukaguzi, uandaaji wa Ripoti za CAG, uwasilishaji wake na hatimaye kujadiliwa na Kamati;
- c) Sheria ya Usimamizi wa Fedha za Umma, Sura 348 inayoweka miongozo ya matumizi ya fedha za umma na kusaidia kuamua iwapo kuna matumizi mabaya ya fedha za umma;
- d) Sheria ya Bajeti, Sura ya 439, inayohusika na usimamizi wa matumizi ya Fedha za Umma kwa kuweka taratibu za utekelezaji wa bajeti na usimamizi wake;
- e) Sheria ya Msajili wa Hazina Sura 370 inayogusa usimamizi wa matumizi ya Fedha za Umma katika mashirika ya umma;
- f) Sheria ya Ununuzi wa Umma, Sura 410, inayoweka taratibu za kufuatwa wakati wa ununuzi wa bidhaa, huduma na kuingia mikataba kwa gharama ambazo zinahusisha matumizi ya fedha za umma;

- g) Sheria ya Usajili wa Wahasibu na Wakaguzi wa Hesabu, Sura 286, inayosimamia weledi wa wahasibu na wakaguzi ili kuwezesha kumbukumbu za kutumainiwa za fedha na usimamizi bora wa matumizi ya Fedha za Umma;
- h) Sheria ya Kinga Madaraka na Haki za Bunge, Sura 296 inayoliwezesha Bunge, Wabunge na Kamati za Bunge kupata stahili kutokana na madaraka yake na kupata ushahidi bila kukwama wakati wa kufuatilia matumizi ya fedha za umma; na
- i) Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023 zinazobainisha utaratibu wa Ripoti za CAG kuhusu matumizi ya fedha za umma kuwasilishwa Bungeni, kushughulikiwa na Kamati na hatimaye Kamati kutoa Taarifa hii.

1.5 Muhtasari wa Matokeo ya Utekelezaji wa Shughuli za Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha mwezi Agosti 2023 hadi Novemba 2023, shughuli za Kamati zilijielekeza katika kushughulikia maeneo yenye matatizo sugu ya matumizi mabaya ya fedha za umma katika wizara na mashirika ya umma kama yalivyobainishwa katika Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kwa mwaka wa fedha unaoshia tarehe 30 Juni, 2022. Aidha, shughuli hizo zilikusudia kufuatilia utekelezaji wa maoni na mapendekezo yaliyotolewa na Kamati ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC) kwa nyakati tofauti kwa kipindi chote cha mwaka 2022.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia Ibara ya 143 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977, kwa mwaka wa fedha ulioishia Juni 30, 2022, kwa upande wa Serikali Kuu, CAG alikagua na kutoa Hati za ukaguzi kwa Wizara na Idara za Serikali **65**, Balozi **43**, Sekretarieti za Mikoa **26**, Wakala **30** na Mifuko Maalumu **16**. Aidha, katika kundi hilo la Serikali Kuu, Kaguzi za Vyama vya Siasa **19**, Hospitali za Rufaa na Maalumu **34** na Taasisi nyinginezo **129** zilifanyika na kukamilika. Zaidi ya hayo, ukaguzi ulijumuisha Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), Hesabu Jumuifu za Taifa (*consolidated accounts*) na ukaguzi wa awali wa mafao ya wastaafu kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni 2022.

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2021/22, katika mafungu ya Serikali Kuu, CAG alitoa jumla ya Hati **336** kwa Taasisi ambazo ziliwasilisha taarifa za fedha kwa ajili ya ukaguzi. Kati ya hizo, Hati **323** zilikuwa zinaridhisha, Hati **10** zilikuwa Hati zenye shaka, Hati **2** zilikuwa mbaya, na CAG alishindwa kutoa maoni kwa Taasisi **1**.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Mashirika ya Umma, jumla ya kaguzi **206** zilifanyika, ambapo katika kaguzi hizo Hati zilitolewa kwa Mashirika **203** ambapo kati ya hizo, Hati **193** zilikuwa Hati zinazoridhisha, **5** ni Hati zenye shaka na Mashirika **2** CAG hakuweza kutoa maoni (*disclaimer of opinion*). Hapakutolewa hati mbaya katika Mashirika ya Umma.

Mheshimiwa Spika, katika ngazi ya Kamati, Kamati ilifanikiwa kuchambua na kujadili taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za

mafungu 18 ya Serikali Kuu, Mashirika ya Umma 39, Taasisi zinazojitegemea 10 na Mifuko Maalum 13.

Mheshimiwa Spika, mchanganuo wa Taasisi zilizofika mbele ya Kamati kwa mahojiano umebainishwa katika Chati Na. 1.1

Chati Na 1.1: Mchanganuo katika asilimia wa mafungu yaliyohojiwa na Kamati Agosti - Oktoba, 2023

Chati.Na. 1.1: *Mchanganuo wa mafungu yaliyofika mbele ya Kamati kati ya Agosti – Novemba, 2023.*

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa kina wa hoja zilizofanyiwa kazi na Kamati kwa kila fungu unapatikana katika sehemu ya pili ya taarifa hii.

1.6 Ufuatiliaji wa Mapendekezo Yaliyotolewa na Kamati

Mheshimiwa Spika, kama ilivyoelekezwa katika Kifungu cha 13(b) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023 Kamati imekuwa ikifuatilia utekelezaji wa maoni,ushauri, mapendekezo na maazimio ya Kamati na Bunge kwa nyakati tofauti tofauti.

Mheshimiwa Spika, jambo hili hufanyika kwa CAG kufanya uhakiki wa maoni na mapendekezo yanayokuwa yametolewa na Kamati kwa fungu husika. Aidha, kila fungu linapofika mbele ya Kamati, CAG huipitisha Kamati kwenye taarifa ya utekelezaji wa maoni na mapendekezo ya Kamati kwa fungu husika kabla ya kuanza kupitia na kuchambua taarifa ya hesabu za fungu hilo.

1.7 Vigezo vya Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, uaandaji wa vigezo vya kuzingatiwa ni jambo muhimu katika uhakiki na tathmini yoyote. Suala la matumizi mabaya ya fedha za umma linaweza kubainika kutokana na vigezo vya matumizi ya fedha za umma. Aidha, uamuzi wa kuwahoji Maafisa Masuuli kutokana na Ripoti za CAG ni jambo lililohitaji kuwekewa vigezo. Kwa sababu hiyo, baada ya kupokea Ripoti za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, Kamati ilitengeneza vigezo muhimu vya kuzingatia katika kutimiza majukumu yake ya Kikanuni. Vigezo hivyo vilitoa mwongozo wa uchaguzi wa mafungu ambayo yalipewa kipaumbele katika uchambuzi na mahojiano na Maafisa Masuuli.

Mheshimiwa Spika, vigezo vilivyozingatiwa wakati wa kuchagua vipaumbele katika utekelezaji wa shughuli za Kamati vilikuwa kama ifuatavyo: -

- a) Uzito wa hoja ya ukaguzi kama ilivyoibuliwa na CAG;
- b) Maslahi ya Umma kuhusu hoja za fungu linalohusika;
- c) Hali ya hati ya ukaguzi iliyotolewa kwa fungu linalohusika;

- d) Kujirudia mara kwa mara kwa hoja husika katika Wizara, Idara, Wakala, Balozi au Mradi wa Maendeleo uliokaguliwa;
- e) Kiwango cha fedha kinachohusika katika hoja za ukaguzi wa fungu linalohusika;
- f) Kuleta uendelevu wa ufuatiliaji wa ushauri na maelekezo yaliyotolewa na Kamati kwa fungu husika kwa siku za nyuma;
- g) Kutoa kipaumbele kwa Sekta na Mashirika Mkakati (Strategic sectors and parastatals) kwa kuzingatia utekelezaji wa malengo ya sasa ya Serikali;
- h) Kaguzi maalum (Special audit) zilizofanyika hivi karibuni; na
- i) Uzingatiaji wa kaguzi za ufanisi kwa mwaka husika.

Mheshimiwa Spika, vigezo hivyo viliisaidia Kamati kuendelea na mchakato wa kufuatilia matumizi ya fedha za umma kwa kuzingatia Ripoti za CAG. Nikiri kuwa bila vigezo hivyo ingekuwa vigumu kugusa aina mbalimbali za matumizi mabaya ya fedha za umma.

SEHEMU YA PILI

2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI

Mheshimiwa Spika, kufuatia vigezo na mambo ya msingi niliyoyataja hapo awali, uchambuzi wa Taarifa ya CAG kwa mafungu mahususi ya Serikali Kuu na Mashirika ya Umma ulibainisha mambo yafuatayo kuhusu matumizi na usimamizi wa fedha za umma: -

2.1 Dosari Katika Usimamizi wa Ukusanyaji wa Mapato ya Serikali

2.1.1 Nakisi ya Ukusanyaji wa Mapato Kupitia Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) Kiasi cha Sh. 887,301,296,148

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipitia na kuchambua taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni 2022. Lengo kubwa la uchambuzi wa taarifa hiyo ilikuwa ni kufanya tathmini ya hali halisi ya ukusanyaji wa mapato chini ya Mamlaka hiyo ukilinganisha na lengo lililokusudiwa. Hali kadhalika, Kamati ilijielekeza kupitia na kuchambua matumizi ya fedha yanayofanywa na TRA katika shughuli za ukusanyaji wa mapato ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, kwa kawaida Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) huandaa taarifa za hesabu katika mifumo miwili (2) tofauti, ambapo hesabu za makusanyo (revenue statement) huandaliwa katika Mfumo wa Kimataifa wa Uandaaji wa Taarifa za Hesabu

(IFRS). Kwa upande wa hesabu za matumizi (expenditure statements), TRA huandaa hesabu zake kwa kutumia Mfumo wa Kihesabu wa Kimataifa wa Uandaaji Taarifa za Hesabu za Serikali (IPSAS)¹.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya bajeti na makusanyo halisi ya TRA kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022 imebainisha kwamba, TRA ilipangiwa kukusanya **Sh. 22,191,166,964,000**. Hata hivyo, makusanyo halisi yalikuwa **Sh.21,303,865,667,853** sawa ikiwa ni pungufu ya Sh. **887,301,296,148** sawa na asilimia 4. Kamati inatambua jitihada za TRA katika kukusanya kodi na mafanikio ambayo yamekuwa yakionekana kwa siku za karibuni.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo, Kamati ilijielekeza kuchambua taarifa ya CAG kuhusu ukaguzi wa TRA na kubainisha mapungufu kadhaa ambayo yamechangia kutofikiwa kwa malengo ya ukusanyaji wa mapato. Dosari hizo na kiasi cha fedha ambacho hakijakusanywa ni kama ifuatavyo: -

a) Kuchelewa kusajili mapingamizi ya Kodi (tax objection) yenye thamani ya **Sh.40,238,900,889**. Katika mapitio ya rejista za kodi katika Mkoa ya Kikodi 137, Kamati ilibaini uwepo wa mapingamizi ya kodi yenye thamani ya **Sh. 40,238,900,889** ambayo yamechukua muda wa miezi 6 hadi 94 kusajiliwa na Kitengo cha Ufundi tangu yalipowasilishwa;

b) Dosari katika utoaji wa taarifa sahihi za kodi itokanayo na

---

¹ International Public Sector Accounting Standards (IPSAS)

michezo ya kubahatisha kiasi cha **Sh.1,406,970,429**. Katika uchambuzi wa taarifa ya CAG ilibainika kwamba wachezesha bahati nasibu 15 katika Mkoa wa Kikodi wa Ilala waliwasilisha taarifa za chini za kodi kwa kiasi cha **Sh. 2,567,061,857**. Aidha, wachezesha bahati nasibu 5 waliwasilisha taarifa za kodi za juu kwa kiasi cha **Sh. 1,160,091,428**, hivyo kufanya taarifa za kodi ya kiasi cha **Sh. 1,406,970,429** kuwasilishwa chini ya kiwango ilivyotakiwa (Net understatement). Hii ni kinyume na Kifungu cha 32 (2) cha Sheria ya Michezo ya Kubahatisha Sura, 41 [R.E. 2019];

- c) Changamoto katika Mfumo wa Kielektroniki wa ufuatiliaji mizigo katika bidhaa zinazosafirishwa nje ya Nchi kwa kupitia hapa Nchini (ECTS). Hoja hii imechangia upotevu wa mapato ya Serikali hasa katika nyakati ambazo mfumo huo hushindwa kufanya kazi maeneo ya mipakani hivyo kutoa mwanya wa udanganyifu;
- d) Ushuru wa mafuta wenye thamani ya **Sh. 2,010,337,382** kwa lita za mafuta **2,271,511.45** ambayo yalitakiwa kusafirishwa nje ya Nchi lakini yakabaki na kutumika hapa Nchini haukukusanywa hivyo kuikosesha Serikali mapato stahiki;
- e) Kutozingatiwa kwa Sheria ya Kodi kwa wafanyabishara waliosajiliwa kama wakusanya mizigo (consolidators).CAG alibaini kuwa wakusanya mizigo hao hukusanya mizigo ya wafanyabiashara na kuisafirisha katika kasha moja na kisha kulipa kodi. Hata hivyo, uchunguzi umebaini kuwa wasafirisha mizigo hao huonesha katika taarifa zao fedha kamisheni

waliyolipwa na wafanyabishara wadogo badala ya kodi iliyolipwa kwa kuzingatia risiti ya kielektroniki. Hii ni kinyume na Tangazo la Serikali Na. 337 la Mwaka 2018 linalowataka kutoa taarifa sahihi za mizigo na kulipa kodi stahiki wao wenyewe;

- f) Mwisho CAG alibaini ukadiriaji usio sahihi wa kodi ya zuio kiasi cha **Sh. 704,566,741** hivyo kuikosesha Serikali mapato stahiki.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya mahojiano ya kina na Wakaguzi kwa pamoja na Bodi na Menejimenti ya TRA ili kuchambua misingi ya kutokusanywa kwa kodi ipasavyo na mikakati ya kuondokana na changamoto za kutofikiwa kwa ufanisi wa ukusanyaji wa mapato ya Serikali. Mathalani katika mapungufu ya ukusanyaji wa kodi ya VAT, ukaguzi ulibaini dosari katika mifumo ya TRA. Hii inathibitishwa na maelezo² ya Mkaguzi wa Hesabu za TRA Ndugu Donad Mayyo aliyotoa mbele ya Kamati na kunukuliwa kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

***" Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hivi wakati
tunafile hizo returns za VAT , mfumo
unavuta
taarifa za mauzo za mlipa kodi kutoka
kwenye***

---

² Rejea Ukurasa wa 34 wa Majadaliano ya Kamati, Taarifa Rasmi za Bunge Kikao cha Saba Tarehe 15 Agosti, 2023

***EFDs database pia inavuta manunuzi
liyofanya mlipa kodi. Kwa hiyo eneo hili
tuonaona meendelea kuboreshwa, lakini
changamoto iliyopo ni mzigo una kiasi gani?
Ndiyo mfumo hauwezi kuvuta kiasi cha
mzigo, lakini thamani ya mzigo unavutwa na
kodi ambayo melipwa. Kwa hiyo kwenye
mfumo mpya sisi tulikuwa tunashauri,
quantity ya item ambayo mlipa kodi
ameimport pia ziwe tracked huku kwa
maana ya wakati zinauzwa locally. Hapo
ndiyo bado mamlaka haijaboresha sehemu
hii...”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika,kama maelezo ya wakaguzi hapo juu yalivyonukuliwa, bado kuna changamoto kubwa ya mifumo ya usimamizi wa kodi katika TRA inayotakiwa kufanyiwa kazi ili kuongeza ufanisi wa ukusanyaji wa mapato ya Serikali. Suala la mapungufu katika mifumo ya ukusanyaji kodi liliendelea kuwekewa msisitizo na Naibu Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, Ndugu Benja Majura katika maelezo yake kwa Kamati kama yalivyonukuliwa hapa chini:-

Nukuu:-

***“.... Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nafikiri
muendelea kuweka msisitizo kwamba hiyo
mifumo ya ukusanyaji kodi iimarishwe
kiasi kwamba kusiwe kuna dukuduku***

***lolote kwa mlipa kodi na wao wenyewe
wanapokusanya kodi..”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, katika kujibu hoja za Kamati kuhusiana na masuala ya changamoto za mifumo ya ukusanyaji wa mapato katika TRA, Bodi na Menejementi ya TRA walikuwa na maelezo ya ufafanuzi. Kwa kuanza naomba kunukuu maelezo³ ya Mwenyekiti wa Bodi ya TRA Ndugu Uledi Mussa mbele ya Kamati kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

***“....Mheshimiwa Mwenyekiti, wenzetu
wa Korea Kusini ndiyo wanatusaidia
katika hatua hii ya modernazition ,
tunataka tufikie wakati ambapo mlipa
kodi asiwajibike kabisa kwenda kwenye
Ofisi ya TRA. Mheshimiwa Mwenyekiti,
hili ni suala ambalo haliepukiki kabisa,
kwa sababu hatuwezi kufanya shughuli
zetu
za kukusanya mapato ya Serikali kwa
kutumia mifumo ambayo imepitwa na
wakati. Hilo tunalifanyia kazi na Serikali
imeshatupa pesa kwaajili ya kutekeleza
hilo. Hata Mheshimiwa Rais ametupa***

---

³ Rejea Ukurasa wa 72 wa Majadiliano ya Kamati, Taarifa Rasmi za Bunge, Kikao cha Saba Tarehe 15 Agosti, 2023

***support kubwa sana kwenye hilo eneo,
kwa sababu hata mwenyewe anataka
TRA iwe ni miongoni mwa taasisi bora
kabisa kwa upande wa ukusanyaji
mapato..”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, vilevile Kamishina Mkuu wa TRA Ndugu Alphayo Kidata aliifahamisha Kamati hatua zinazochukuliwa katika kutatua changamoto ya mifumo. Naomba kunukuu maelezo yake mahsusi katika eneo hili kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

***“...kwa sababu tu ya muda ningeyafafanua
kwa kirefu sana kuona hiyo
computerization ilipofikia sasa hivi,
enhancement ya TANCIS na enhancement
ya IDRAS, mifumo yote hii ina component
zote ambazo Mheshimiwa Mwambe
amezizungumzia ambazo zinazingatiwa
effectively. Bahati nzuri Mheshimiwa Rais
alitoa maelekezo kwamba anataka hii
mifumo iwe imekamilika na mkataba wetu
na hao Wakorea ulikuwa wa miezi 46.
Tumekubaliana nao wame-confirm by
writing kwamba watafanya kazi usiku na
mchana na kuongeza manpower ili
waweze kuachieve the same goal within***

***36 months, tunafanya kazi ili ndoto
zilizozungumzwa na wajumbe zitimie...'***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, Kamati ilisisitiza umuhimu wa kukamilika kwa mifumo ya ukusanyaji wa mapato na kwa marekebisho ya mifumo hiyo kukamilika kwa wakati. Hoja ya Kamati ilisisitizwa kwa maelezo ya Mhe. Joseph G. Kakunda, Mb na Mjumbe wa Kamati ya PAC ambaye alisisitiza suala hili kwa maelezo⁴ yafuatayo:-

Nukuu:-

***"...Ukirejea mission ya TRA kwamba ni
kuwezesha urahisi wa kulipa kodi na
kuhimiza ulipaji wa kodi wa hiari. Agizo la
Kamati kuhusu mifumo ni la mwaka 2018,
specifically iliagiza Bodi ya TRA
kukamilisha mfumo mpya wa makusanyo
ya ndani (IDRAS⁵) lakini kwenye majibu
na ukaguzi uliofuatia mpaka leo, mfumo
huu haujakamilika. Sasa specifically we
need to know muda mrefu ni miaka
mingapi, miaka 50, 100 au mingapi?...
nilifikiri zingekuwa zimekamilika leo..."***

Mwisho wa Nukuu.

---

⁴ Rejea Ukurasa wa 87 wa Majadiliano ya Kamati, Taarifa Rasmi za Bunge, Kikao cha Saba, Tarehe 15 Agosti, 2023

⁵ Intergrated Domestic Revenue Accounting System (IDRAS)

2.1.2 Hasara ya Kiasi cha Sh.7,840,000,000 Katika Kampuni ya TANOIL

Mheshimiwa Spika, Kampuni ya TANOIL ni Kampuni Tanzu ya Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania (TPDC) ambayo imepewa jukumu la kufanya biashara ya uagizaji na usambazaji wa nishati ya mafuta. Uchambuzi wa Taarifa ya ukaguzi ya TANOIL imebainisha mapungufu katika usimamizi wa mapato ya Serikali. Kwa msingi huo, matarajio ya Serikali kwa kuanzishwa kwa kampuni hii bado hayajafikiwa ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2021/2022, Kampuni ya TANOIL ilipata hasara ya **Sh. 7,840,000,000** ukilinganisha na hasara ya **Sh. milioni 166. 26** kwa mwaka wa fedha 2020/2021. Uchambuzi wa kina Kamati umebaini hoja zifuatazo katika TANOIL ambazo zimechangia upotevu fedha za umma;

- a) Menejimenti ya TANOIL haikuwa ikifanya usuluhisho wa kila mwezi wa mafuta yaliyonunuliwa na kuuzwa kwa kipindi husika. Mathalani kwa ukaguzi wa Juni 30, 2022 CAG alibaini kutofanyika usuluhishi wa mafuta ya thamani ya **Sh. bilioni 1.8;**
- b) Kuchelewa kunakili mapato yatokanayo na uuzaji wa mafuta. Katika hili CAG alibaini uwepo wa shehena 2 za mafuta yenye thamani ya **Sh. 16,182,909,231** ambayo ilipokelewa mwezi juni 2022 lakini haikuandikwa kwenye kwenye vitabu vya uhasibu vya TANOIL hadi mwaka wa fedha unakamilika;

- c) CAG alibaini dosari kubwa katika bei za uuzaji mafuta zinazotumiwa na TANOIL ukilinganisha na kiwango bei kikomo zinazotolewa na EWURA. Mathalani, TANOIL waliuza mafuta kwa kampuni za ndani kwa bei ya chini hali iliyosababisha kupata hasara tarajali ya kifedha ya **Sh. 53,703,851,248**, na
- d) Vilevile CAG alifanya mapitio ya nyaraka za malipo zilizotolewa kwa wateja na kubaini kuwa wateja walipewa ankara za malipo zenye bei ya chini ukilinganisha na bei iliyokubaliwa na kuidhinishwa na Menejimenti ya TANOIL. Matokeo ya hatua hiyo ni kuchaji bei ya chini wateja (undercharging of revenue) kwa kiasi cha **Sh. 30,942,362,750**.

Mheshimiwa Spika, mapungufu yaliyobainishwa hapo juu yamechangia kwa kiasi kikubwa hasara na upotevu wa mapato stahiki ya Serikali. Kamati ilifanya mahojiano na Bodi na Menejimenti ya TANOIL na hatua wanazochukua kukabiliana na suala hilo. Mathalani mchango⁶ wa Mhe. Issa J. Mtemvu, Mb na Mjumbe wa Kamati ya PAC kuhusu dosari zilizojitokeza ni kama unavyonukuliwa hapa chini:-

Nukuu:-

".....Moja ni kwamba, Mkaguzi anatambua kabisa bei zinaongozwa na EWURA, lakini walifika sehemu wakapunguza bei

---

⁶ Rejea Ukurasa wa 82 wa Majadiliano ya Kamati , Taarifa Rasmi za Bunge, Kikao cha Nane tarehe 16 Agosti, 2023

***(undepriced) kwa zaidi ya sh 70/= wakati
maelekezo yanasema, wanaweza
kupunguza isizidi asilimia 30 ya bei
elekezi, kwenye range na kupelekea
hasara ya zaidi ya shilingi bilioni 53...”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, katika kujibu hoja ya Mhe. Issa J. Mtemvu kuhusu upotevu wa mapato ya Serikali kutokana na kutoza bei chini ya kiwango kilichokubaliwa, Ndugu James Sanawa – Ag. TGM (TANOIL) alikiri kutokea kwa suala hilo kwa maelezo yake kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

***“...Mwenyekiti, nashukuru. Ni kweli
kwamba zilitokea discounts ambazo
ni juu ya kiwango au mwongozo
uliotolewa...”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, ni kwa msingi huo TANOIL imeendelea kupata hasara kwa sababu ya kufanya maamuzi bila ya kuzingatia miongozo na taratibu zilizopo. Hata Kamati ilipoomba maelezo ya endapo TANOIL ilipata kibali cha kutoza bei chini ya kiwango cha EWURA hawakuwa na kibali hicho. Naomba kunukuu maelezo ya Mhe. Japhet N. Hasunga, Makamu Mwenyekiti wa Kamati ya PAC kama ifutavyo:-

Nukuu:-

"... Sisi tunataka kibali mlipata wapi cha kucharge below standards za EWURA au prices za EWURA na below standards mlizokuwa mmekubaliana kwenye Menejimenti kwamba sisi bei zetu zitakuwa ni hizi?... " Tumesoma hapo kwenye report ikaonekana kwamba ninyi kuna watu wameact wameenda kucharge tofauti kabisa yaani below hata zile za Menejimenti, ndiyo tunataka utupe kibali..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, katika kujibu hoja ya Mhe. Japhet N. Hasunga, Mb na Makamu Mwenyekiti wa PAC kuhusu uwepo wa kibali husika, maelezo ya Ndugu Gabriel Mwero , Mkaguzi Mkuu wa Ndani wa TANOIL alikiri kutokuwepo kwa kibali husika. Maelezo yake ni kama yanavyonakiliwa hapa chini:-

Nukuu:-

"... Mwenyekiti,naomba basi nijibu. Ni kweli hicho kibali hakikuwepo..."

Mwisho wa Nukuu.

2.1.3 Tume ya Madini Kutokusanya Madeni Yanayofikia Sh. 30,757,555,988

Mheshimiwa Spika, katika kupitia na kuchambua taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za Tume ya Madini, Kamati imebaini ongezeko la mapato ambayo hayajakusanywa na Tume ya Madini katika mwaka wa fedha 2021/2022. Hadi ukaguzi wa hesabu zinazoishia tarehe 30 Juni, 2022 unakamilika, Tume ya Madini ilikuwa haijakusanya madeni ya kiasi cha **Sh. 30,757,555,988.**

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa kina wa Kamati katika hesabu za Tume ya Madini ulibainisha kwamba, sehemu kubwa ya madeni ambayo hayajakusanywa yanatokana na Tume ya Madini kudai kiasi **Sh.23,741,548,000** sawa na asilimia 77 ya deni lote ambazo zinadaiwa kutoka kampuni ya TANCOAL kwa kipindi cha zaidi ya mwaka mmoja wa fedha. Deni hili la TANCOAL linathibitishwa katika maelezo ya Mkaguzi wa Hesabu za Tume ya Madini mbele ya Kamati kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, aidha kati ya makusanyo hayo kuanzia tarehe 01 Julai, 2022 mpaka tarehe 30 Juni, 2023 TANCOAL hawajalipa chochote katika deni lao, hivyo ninaishauri Tume iongeze juhudi katika kukusanya madeni hayo ili kuzuia hasara kwa Serikali..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Ofisi za Maafisa Madini Wakazi 29 na Ofisi ya Makao Makuu ya Tume ya Madini, katika Ofisi za Madini za Mikoa 17 mapato yasiyokusanywa yameongezeka kwa kiwango kinacholeta shaka kwa wakaguzi. Mathalani kwa Kituo cha Ofisi ya Madini Mkoa wa Shinyanga mapato yasiyokusanywa yaliongezeka kwa 17% (kutoka **Sh. 54,820,142** hadi **Sh. 63,918,241**), vilevile kwa Kituo cha Tabora mapato yasiyokusanywa yaliongezeka kwa 355% (kutoka **Sh. 170,009,014** hadi **Sh. 774,073,152**).

Mheshimiwa Spika, hoja ya mapato yasiyokusanywa kwa Tume ya Madini iliendelea kubainika pia kutokana na Tume kutokusanya mrabaha unaotokana na shughuli za ukaguzi wa madini ya ujenzi wenye thamani ya **Sh.890,007,615.48**.Mapato hayo hayakukusanywa katika Ofisi za Mikoa za Madini za Mikoa ya Shinyanga, Musoma na Kahama. Kutokukusanywa kwa mapato haya ni kinyume na masharti ya Kifungu cha 87 (1) cha Sheria ya Madini ya Mwaka 2010.

Mheshimiwa Spika, Menejimenti ya Tume ya Madini iliitwa na kufika mbele ya Kamati siku ya tarehe 16 Agosti, 2023, ambapo pamoja na masuala mengine walitakiwa kutoa maelezo ya sababu za kutokukusanya mapato ya mrabaha stahiki wa Serikali. Majibu yao kwa hoja hii yalikuwa kama ifuatavyo, naomba kuyanukuu hapa chini: -

Nukuu:

"..... Tume imewasiliana na Wizara ya Madini na taasisi wadau ili kuwezesha

***ukusanyaji wa mapato, ikiwemo
maboresho ya sheria ya madini (Cap
123)..... "***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kwa maelezo ya Menejimenti ya Tume ya Madini ni kwamba mrabaha husika haukusanywi ipasavyo kutokana na changamoto za utekelezaji wa baadhi ya masharti ya Sheria ya Madini, Sura 123. Hata hivyo, Kamati haikuona msingi wa majibu hayo kwa sababu, Sheria ya Madini, Sura 123 ni ya muda mrefu tangu mwaka 2010, hivyo endapo Tume ya Madini ambacho ndio chombo cha msingi cha kusimamia utekelezaji wa Sheria hiyo kwenye eneo la ukusanyaji wa mapato, kingekuwa kimeona changamoto zinazokwamisha ukusanyaji wa mapato ya Serikali wangewasilisha mapema mapendekezo ya kuondoa changamoto hizo za kisheria.

2.1.4 Mapato Yasiyokusanywa Kutokana na Mzabuni Kukiuka Masharti ya Mnada wa Vitalu vya Uwindaji Dola za Marekani 599,000

Mheshimiwa Spika, mnamo tarehe 09 Oktoba 2023, Kamati ilipitia na kuchambua taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za Fungu 69 Wizara ya Maliasili na Utalii. Katika uchambuzi wake, Kamati ilibaini uwepo wa fedha kiasi cha **Dola za Marekani 599,000** ambazo Wizara ilishindwa kukusanya kutokana na mzabuni aliyeshinda zabuni ya vitalu 7 vya uwindaji wa kitalii kukiuka masharti ya mnada kwa makusudi hivyo kuikosesha Serikali mapato stahiki. Suala hili lilikiuka masharti yaliyowekwa katika

Sehemu ya VI ya Sheria ya Usimamizi wa Wanyamapori Sura, 283 ya Mwaka 2009.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya ukaguzi, katika mwaka 2021/2022, Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori aliendesha mnada wa kielektroniki kwa kutangaza vitalu vya uwindaji katika tovuti ya Wizara kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 8(1) ya Kanuni za Uhifadhi Wanyamapori za Mwaka 2015. Uchambuzi wa taarifa ya ukaguzi umeendelea kubainisha kwamba, kati ya tarehe 20 na 26 Septemba, 2023, Kampuni ya "*M/s Game Hunters Tanzania Ltd*" ilishiriki katika mnada wa kielektroniki wa vitalu vya uwindaji na kushinda vitalu (7). Hata hivyo, Kampuni hiyo ilikataa kulipa fedha ilizotakiwa kulipa kwa mujibu wa masharti ya mnada na hivyo kuingilia mchakato mzima wa mnada wa vitalu na kuikosesha Serikali mapato stahiki.

Mheshimiwa Spika, hoja ya ukaguzi ya CAG katika eneo hili inabainisha kwamba mzabuni husika alishindwa kulipa fedha stahiki za Serikali kwa makusudi. Naomba kunukuu sehemu ya hoja ya ukaguzi kama iliyoandikwa na CAG:-

Nukuu:-

***"..In our review it's noted that M/s
Game Hunters Tanzania Ltd
participated in the E – auction won
seven (7) hunting blocks. However
we noted that in vain and in
deliberately reason the winning
company refused to pay the
allocation fees as a result interfered
the proceedings of the auction with***

***the intention to spoil the good aim of
allocating the hunting blocks to
investors...”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, mchanganuo wa vitalu ambavyo kampuni ya M/s Game Hunters Tanzania Ltd ilishinda na kiasi cha fedha kilichotakiwa kulipwa umefafanuliwa katika jedwali Na. 2.1 hapa chini:-

Jedwali Na. 2.1: Vitalu vilivyotakiwa kulipiwa na Kampuni ya M/S Game Hunters Tanzania Ltd.

Na.	Jina la Kitalu	Mahali kilipo	Ukubwa(Sq. km)	Kiasi cha Fedha (USD)
1.	Piti GR W	Katavi - Rukwa	1,072	90,000
2.	Ugalla – Msima GR E	Malagarasi - MUyovosi	2,099	81,000
3.	Ugalla – Msima GR W	Malagarasi - Muyovosi	2,104	81,000
4.	Mlele GCE - N	Katavi - Rukwa	1,252	81,000
5.	Lwafi – Nkamba GR	Rukwa	2,228	100,000
6.	Inyonga GR E	Katavi - Rukwa	6,569.93	81,000
7.	Inyonga GR C	Katavi - Rukwa	3,446.34	85,000
JUMLA				599,000

Chanzo: Taarifa ya Ukaguzi ya Wizara ya Maliasili na Utalii, 2021/2022.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliomba kupata maelezo ya Wizara ni hatua gani walichukua kwa mzabuni huyo aliyekiuka masharti ya mnada hali iliyoikosesha Serikali mapato. Wizara ilitoa maelezo kuwa hapakuwa na Kanuni zinazoweka utaratibu wa kuchukua hatua kwa mzabuni anayekiuka masharti ya mnada wa ununuzi wa vitalu kwa wakati huo. Aidha, Wizara ilifafanua kwamba ipo katika hatua za mwisho kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha

kutengeneza Kanuni za Mnada wa Kielektroniki ambazo pamoja na mambo mengine zitaweka utaratibu wa adhabu kwa wanaokiuka masharti ya mnada wa vitalu.

Mheshimiwa Spika, Kamati haikuridhika na majibu yaliyotolewa kwa kuzingatia ukweli kwamba, mnada huu ulikuwa ni wa awamu ya tano tangu kuanza kufanyika, hivyo Wizara ilikuwa na uzoefu wa kutosha wa kuendesha minada husika ya vitalu vya uwindaji wa kitalii. Kwa msingi huo walitakiwa kuwa na kila njia ya kudhibiti shughuli za minada ya vitalu na kuiepusha Serikali na hasara iliyojitokeza.

2.1.5 Madeni Ambayo Wakala wa Majengo Tanzania (TBA) Haujakusanya Kiasi cha Sh. 82,237,804,606

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka ulioishia tarehe 30 Juni, 2022 Wakala wa Majengo Tanzania (TBA) ulikuwa na madeni ambayo hayajakusanywa (Receivables) ya jumla ya **Sh. 82,237,804,606**. Kati ya madeni ambayo hayajakusanywa , madeni ya kodi ya nyumba ni **Sh. 40,507,924,419** (49%) na madeni ya mauzo ya nyumba ni **Sh. 14,203,142,225** (17%).

Mheshimiwa Spika, hoja ya uwepo wa madeni unatokana pamoja na mambo mengine kwa TBA kutowachukulia hatua watumishi wa umma ambao waliuziwa nyumba 219 za Serikali zilizopo eneo la Bunju Dar es Salaam na nyumba 9 Arusha, kushindwa kuwachukulia hatua wapangaji 25 ambao wanadaiwa kodi **Sh.82,597,800** Mkoa wa Mbeya.Aidha TBA haikukusanya kodi kwa kipindi cha kuanzia miezi 10 hadi 103 kwa taasisi za umma kiasi cha **Sh. 4,767,496,800**.Vilevile TBA inadai

Sh.926,102,398.30 toka kwa Taasisi mbalimbali kutokana na kutekeleza kazi za usimamizi wa miradi.

Mheshimiwa Spika, athari ya kutokusanya mapato haya muhimu ya Serikali ni pamoja na kutochangia ipasavyo fedha katika mfuko mkuu wa Serikali. Vilevile kutokukusanywa kwa mapato hayo kunaathiri shughuli za usimamizi wa miradi ya TBA. Mathalani kwa mwaka huu tunaoutolea taarifa, TBA hawakujenga nyumba 632 zilizopangwa katika mradi wa Bunju na kutokamilika kwa wakati kwa miradi inayotekelezwa kwa kutumia makusanyo ya ndani.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kupata maelezo ya Afisa Masuuli TBA siku ya tarehe 25 Oktoba, 2023 ili kujadiliana kuhusu hoja ya mapato ambayo hayajakusanywa, TBA waliifahamisha Kamati wameanza kutumia Mawakala wa Mahakama kukusanya madeni ya kodi za nyumba. Vilevile mawasiliano yamefanyika kwa Taasisi za Serikali kupitia kwa Makatibu Wakuu wa Wizara kuwasilisha madeni ya Taasisi ili yaingizwe kwenye mpango wa bajeti.

2.2 Hoja za Ukaguzi Zinazotokana na Dosari katika Usimamizi wa Mikataba na Athari zake Katika Matumizi ya Fedha za Umma

Mheshimiwa Spika, eneo lingine ambalo uchambuzi wa Kamati umebainisha uwepo wa upotevu mkubwa wa fedha za Serikali ni mapungufu au dosari katika uingiaji na usimamizi wa Mikataba. Uchambuzi wa Kamati umefafanua mafungu mahsusi yenye changamoto hiyo kama ifuatavyo: -

2.2.1 Kampuni ya IPTL Kutotimiza Wajibu wa Kimkataba Hivyo Serikali Kuwa Hatarini Kupatiwa Madai ya Sh. bilioni 148.4 Yanayotokana na IPTL

Mheshimiwa Spika, mnamo tarehe 26 Mei, 1995, Kampuni ya IPTL na TANESCO waliingia mkataba wa mauziano ya umeme (PPA)⁷.pamoja na masharti mengine, katika mkataba huo, ilikubaliwa kwamba IPTL wangezalisha umeme kwa kiasi cha megawati 100.

Mheshimiwa Spika, wakati wa utekelezaji wa mkataba husika, kulijitokeza kutokukubalina kiwango cha tozo ya ununuzi wa umeme (Tariff dispute) kati ya TANESCO na IPTL. Kutokana na mgogoro huo, tarehe 05 Julai, 2006, Serikali, IPTL na Benki Kuu ya Tanzania (BOT) waliamua kufungua Akaunti ya Escrow ili kutunza fedha zilizotokana na mgogoro wa tozo za umeme. Benki Kuu ya Tanzania ilikuwa Wakala wa Akaunti husika (Escrow Agent).

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa makubaliano ya Akaunti ya Escrow, Serikali ililipa fedha za tozo ya umeme katika Akaunti hiyo na kuweka dhamana kwa niaba ya TANESCO. Aidha, TANESCO iliacha kulipia tozo ya malipo ya umeme kwa mujibu wa mkataba wa uzalishaji (PPA) kwenda kwa IPTL na badala yake ikaanza kuweka malipo husika kwenye Akaunti ya Escrow.

Mheshimiwa Spika, ilipofika mwezi Oktoba 2013, TANESCO na IPTL walifikia makubaliano kuhusu mgogoro wa tozo za ununuzi wa umeme. Kwa msingi huo, tarehe 21 Oktoba, 2013, aliyekuwa

---

⁷ Power Purchase Agreement

Katibu Mkuu wa Wizara ya Nishati na Madini kwa niaba ya Serikali aliingia makubaliano na Kampuni ya IPTL ya kutoa fedha kwenye Akaunti ya Escrow. Makubaliano hayo yalifahamika kama "Agreement for Delivery of Funds to IPTL". Aidha, taarifa ya CAG inabainisha kwamba, kati ya tarehe 28 Novemba na 06 Disemba, 2013 fedha za Akaunti ya Escrow zilihamishwa kwenda kwa Kampuni ya PAP ambaye kwa muda huo alitambulishwa kama mmliki wa IPTL.

Mheshimiwa Spika, kufuatia uhamisho huo wa fedha, Benki ya Standard Chartered Hongkong (SCBHK) iliibua madai kwamba, Kampuni ya PAP imetoa **Dola za Marekani Milioni 75** zilizokuwa kwenye Akaunti ya Escrow kuilipa Kampuni ya VIP Engenieering ambayo ilikuwa na hisa 30% katika IPTL badala ya kulipa wajibu wa TANESCO kwa SCBHK ambalo ni deni lililochukuliwa hapo awali kwa kuzingatia masharti ya mkataba wa uzalishaji na uuzaji wa umeme (PPA).

Mheshimiwa Spika, hoja ya SCBHK katika eneo hili inatokona na maelezo kwamba, Kampuni ya IPTL Tanzania ilikuwa na mkopo Benki ya Standard Chartered Hong Kong ambao kwa upande wao wanadai kuwa kampuni ya Pan African Power Solutions Tanzania walitumia baadhi ya fedha kutoka kwenye akaunti ya escrow kulipa hisa za kampuni ya VIP katika Kampuni ya Independent Power Tanzania, badala ya kutimiza wajibu wa malipo wa Shirika la Umeme Tanzania chini ya PAP na kulipa mkopo.

Mheshimiwa Spika, kwa sababu hiyo, mwaka 2016 Kituo cha Kimataifa cha Kutatua Migogoro ya Uwekezaji (ICSID)⁸ kiliamua kuwa TANESCO lazima ilipe Benki ya Standard Chartered Hong Kong **Dola za Marekani milioni 148.4** pamoja na riba. Kufuatia uamuzi huo, mnamo mwaka 2018 Serikali iliwasilisha kesi ya madai katika Mahakama Kuu ya Tanzania dhidi ya kampuni ya IPTL ili kutekeleza hati ya fidia iliyotiwa saini tarehe 27 Oktoba 2013 ambayo inalinda hatua ya Serikali kutoa fedha kwenye akaunti ya Escrow kutokana na madai ya wahusika wa nje.

Mheshimiwa Spika, uamuzi wa tarehe 1 Machi 2021 ulikuwa kwa upande wa Serikali na kampuni ya IPTL ilikubali kuilipa Serikali **Dola za Marekani Milioni 148.4** mnamo tarehe 01 Machi 2021, hata hivyo hadi wakati wa ukaguzi, mwezi Disemba 2022, IPTL hawakuwa wamelipa kiasi kinachodaiwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ina hofu kuwa endapo Serikali italipa madai ya Benki ya Standard Chartered Hong Kong kufuatia uamuzi wa Kituo cha Kimataifa cha Kutatua Migogoro bila kupata kiasi hicho kutoka kwa kampuni ya IPTL, itakuwa imefanya malipo mara mbili kwa kuwa malipo ya umeme tayari yalifanywa kwenye akaunti ya escrow, na kampuni ya IPTL ilitoa ahadi kupitia hati ya kulinda madai(Indemnity)⁹ ambayo iliiondolea Serikali madai yoyote ya Benki ya Standard Chartered Hong Kong.

---

⁸ International Centre for Settlement of Investment Disputes

⁹ Security against or exemption from legal liability for one's actions

Mheshimiwa Spika, katika kufafanua uzito wa hoja hii naomba kunukuu maoni ya CAG katika taarifa yake kwa Kamati kama ifuatavyo: -

Nukuu:

***"...nina mashaka kuwa kuchelewa kwa
kampuni ya IPTL kulipa deni lake
kunasababisha Serikali kuchelewa kupata
fedha za kuilipa Benki ya Standard Chartered
Hong Kong. Hali hii inapelekea kuongezeka
kwa mkopo kwa sababu ya riba
inayoongezeka hivyo kuchafua sifa ya Nchi
yetu katika jukwaa la kimataifa...."***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kwa msingi wa nukuu ya CAG hapo juu, ni dhahiri kuwa kampuni ya IPTL imekiuka masharti ya utekelezaji wa mkataba. Aidha, Serikali na TANESCO bado hawajafuatilia kikamilifu utekelezaji wa masharti ya kipengele cha mkataba kinachotaka kumbana IPTL kutekeleza wajibu wake.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kuwa mikataba mingi ambayo TANESCO iliingia na kuisababisha Serikali hasara ni ya kihistoria. Hata hivyo, kunatakiwa jitihada kumaliza migogoro ya kesi hizo. Mathalani, maelezo ya aliyekuwa Mkurugenzi Mkuu wa TANESCO Ndugu Maharage Chande kwa Kamati kuhusu uvunjifu na hasara inayotokana na mikataba hiyo ni kama ifuatavyo:-

Nukuu.

***"...Mheshimiwa Mwenyekiti,
niwahakikishie sisi na Bodi yetu tuko
makini kwenye mikataba na hakuna
mkataba mpya ambao tumevunja bila ya
kufuata sheria.. hii tunayopambana nayo ni
mikataba ya kihistoria. Kama
tunavyofahamu, DOWANS imeprogress,
RICHMOND, DOWANS, SYMBION na
inaendelea na IPTL nayo
inaendelea.....Mkataba wa IPTL kama
mnavyofahamu kuna Kamati ya Serikali
(GNT) iko katika mazungumzo ya
kunegotiate settlement ya kesi, matokeo
ya kesi iliyotokea. Kwa hiyo tupo bado
kwenye Kamati hizo kupambana
kupunguza gharama ambazo tunaweza
kuziingia..."***

Mheshimiwa Spika, ukifuatilia kwa makini historia ya suala hili la IPTL na majibu ya TANESCO hapo juu ni dhahiri kwamba endapo Serikali haitachukua hatua za haraka katika suala hili kuna uwezekano mkubwa wa Serikali kutopata nafuu ya kifedha kutokana na IPTL kuvunja masharti ya makubaliano ya utolewaji wa fedha katika iliyokuwa Akaunti ya Escrow. Hivyo Serikali inaweza kulazimika kulipa madai mbalimbali ambayo yanaendelea kuibuliwa kutoka kwa taasisi, kampuni au watu binafsi waliokuwa wanaidai Kampuni ya IPTL hapo awali.

2.2.2 Mapungufu Katika Usimamizi wa Mradi wa Usambazaji Maji Same- Mwanga- Korogwe

Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2021/22 Mdhiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alikagua Hesabu za Wizara ya Maji zilizojumuisha taarifa za Mradi wa Usambazaji Maji wa Same-Mwanga-Korogwe. Mradi huu unatekelezwa na Serikali ya Jamhuri ya Tanzania kupitia Wizara ya Maji kwa ushirikiano na Benki ya Kiarabu ya Maendeleo ya Uchumi wa Afrika (BADEA), Shirikisho la Nchi Wanachama Wauzaji wa Mafuta ya Petroli (*Organization of the Petroleum Exporting Countries - OPEC*), Mfuko wa Kimataifa wa Maendeleo wa OPEC (OFID), Mfuko wa Maendeleo wa Kuwait (*Kuwait Fund for Arab Economic Development- KFD*), na Mfuko wa Maendeleo wa Saudi (SFD) ikiwa ni mkopo wa masharti nafuu kama inavyooneshwa katika jedwali 2.2 hapa chini:

Jedwali Na. 2.2: Mchanganuo wa Ufadhili wa Mradi wa Usambazaji Maji Same - Mwanga - Korogwe

Mkataba Na.	Mdau	Mchango (USD)	Kiasi kilicholipwa (USD)	Bakaa (USD)
I	BADEA	8,602,194.05	5,554,566.30	2,746,411.39
	OFID	12,001,714.96	7,758,353.12	3,831,772.05
	GOT	20,752,793.14	13,391,726.27	6,625,717.49
	Jumla	41,356,702.15	26,704,645.69	13,203,900.93
II	Kuwait	27,311,696.75	12,008,554.18	13,652,536.81
	GOT	8,767,162.89	3,854,793.48	4,382,518.42
	Jumla	36,078,859.64	15,863,347.66	18,035,055.23
IV	BADEA	4,300,389.32	3,569,323.13	632,468.68
	OFID	9,369,913.84	7,777,028.48	1,378,055.95
	SFD	17,624,546.38	14,628,373.50	2,592,084.77
	GOT	3,954,948.20	3,282,607.01	581,663.82
	Jumla	35,249,797.74	29,257,332.12	5,184,273.22
Jumla kuu		112,685,359.53	71,825,325.47	36,423,229.38

Chanzo: Taarifa ya Wizara ya Maji kuhusu Mradi wa Same, Mwanga, Korogwe, 2023.

Mheshimiwa Spika, Mradi huu ulipangwa kutekelezwa katika awamu mbili (*phase I & II*); ambapo awamu ya kwanza inahusisha: Ujenzi wa chanzo (*intake*); Ujenzi wa kituo cha kupokea na kupooza umeme (*electrical power sub-station*); Ujenzi wa chujio (*water treatment plant*); Ujenzi wa matenki 16 yenye ujazo tofauti kati ya lita milioni 3 na lita milioni 9 katika miji ya Same na Mwanga; Ujenzi wa miundombinu ya kusambaza maji katika miji ya Same na Mwanga; Kujenga miundombinu ya maji katika Vijiji 2 vya Ruvu Mferejini na Ruvu Jiungeni katika Wilaya ya Same na Vijiji 7 vya Handeni, Lang'ata Bora, Lang'ata Kagongo, Nyabinda, Kiti cha Mungu, Njia Panda na Kirya katika Wilaya ya Mwanga.

Mheshimiwa Spika, katika awamu ya pili mradi huu unahusisha ujenzi wa miundombinu ya kusambaza maji katika Vijiji 29 ambapo Vijiji 14 vipo Wilaya ya Same; Vijiji 10 Wilaya ya Mwanga na Vijiji 5 katika Wilaya ya Korogwe.

Mheshimiwa spika, Katika awamu ya kwanza Wizara ya Maji iliingia mikataba mitatu yaani tarehe 20 Novemba 2014 na Mkandarasi M.A. Kharafi & Sons, tarehe 13 Oktoba 2016 na mkandarasi Badr East Africa Enterprises Ltd na tarehe 6 Agosti 2018 na mkandarasi Badr East Africa Enterprises Ltd; yote kwa ujumla ikiwa na thamani ya **Dola za Marekani milioni 112.69** kwa ajili ya kutekeleza ujenzi wa mradi huo. Mkataba huu ulikuwa ukisimamiwa na Mhandisi Mshauri M/S ECG Engineering

Consultants Groups S.A kwa kushirikiana na Howard Humphreys (Tanzania) Limited kupitia mkataba uliosainiwa tarehe 31 Julai 2013 kwa gharama ya **Dola za Marekani 432,320** na **shilingi 126,149,375** bila VAT.

Mheshimiwa Spika, Mkataba wa kwanza uliingiwa kati ya Wizara ya Maji na Kharafi & Sons **USD 41,356,702.15** tarehe 20 Novemba 2014 Wizara ya Maji ilisaini mkataba na Kharafi & Sons kwa kiasi cha **Dola za Marekani USD 41,356,702.15;** na ulitarajiwa kukamilika tarehe 16 Julai 2017 kwa kutekeleza kazi zifuatazo: Ujenzi wa Chanzo; Ujenzi wa Chujio; Ujenzi wa Tenki la kuhifadhi maji Kisangara; Ujenzi wa bomba la kusafirisha maji ghafi kwenda kwenye chujio na Ujenzi wa bomba la kusafirisha maji yaliyotibiwa kwenye tenki la kisangara.

Mheshimiwa Spika, Mkataba huu ni "Time Based" hivyo umekuwa ukifanyiwa marekebisho (addendum) mara muda wa awali unapoisha na marekebisho ya mwisho (Addendum No.8) yalisainiwa tarehe 31 Julai 2023 yakifanya jumla ya gharama za mkataba huu kuwa **Dola za Marekani 2,085,019.20** na **Sh. 1,816,301,229.87** bila VAT kwa mkataba wa awali na nyongeza zake zote 8. Hadi kufikia tarehe 30 Septemba 2023 Kiasi kilicholipwa kwa Mhandisi Mshauri M/S ECG Engineering Consultants Groups S.A ni **USD 1,691,702.27** na **Sh. 1,169,540,051.28** kwa Howard Humphreys (Tanzania) Limited.

Mheshimiwa Spika, Mkataba Na. I ulisitishwa tarehe 29 Desemba 2020 kwa sababu za mkandarasi (mjenzi) kukiuka masharti ya mkataba kwa kushindwa kuhuisha dhamana ya utekelezaji kazi wa mradi (Performance Guarantee). Mkandarasi

alikuwa ametekeleza kazi kwa asilimia 64 na akiwa amelipwa jumla ya **Dola za Marekani 26,704,645.75**. Hata hivyo baada ya majadiliano ya muda mrefu mkandarasi alirejeshwa tena tarehe 13 Machi 2023 ikiwa ni miaka miwili na miezi 2 baada ya kusitishwa kwa mkataba wa awali. Hali hii

imesababisha kuongezeka kwa gharama za mkataba kutoka **Dola za Marekani 41,356,702.15** hadi **Dola za Marekani 54,428,952.22** ikiwa ni ongezeko la **Dola za Marekani 13,072,250.07**.

Mheshimiwa Spika, Mkataba Na. II wa mradi huu ulikusudia kujenga miundombinu ya maji katika Vijiji 2 vya Ruvu Mferejini na Ruvu Jiungeni katika Wilaya ya Same na Vijiji 7 vya Handeni, Lang'ata Bora, Lang'ata Kagongo, Nyabinda, Kiti cha Mungu, Njiapanda na Kirya katika Wilaya ya Mwanga. Hata hivyo Mkataba Na.II haukutangazwa na hivyo kazi hazikutekelezwa.

Mheshimiwa Spika, Mkataba Na. III uliingiwa kati ya Wizara ya Maji na Badr East Africa Enterprises Ltd **USD 36,078,859.64**. Mkataba huu ulisainiwa tarehe 6 Agosti 2018 kati ya Wizara ya Maji na Mkandarasi M/S Badr East Africa Enterprises Ltd kwa thamani ya **Dola za Marekani 36,078,859.64**. Mkandarasi alianza utekelezaji tarehe 5 Septemba 2018 na mkataba ulitarajiwa kukamilika tarehe 4 Machi 2021. Mkataba huu ulikuwa kwa ajili ya kazi zifuatazo: Ujenzi wa kituo cha kusukuma maji Kisangara; Ujenzi wa tanki la Vudozi (Mwanga); Ujenzi wa mtandao wa maji katika mji wa Mwanga; Ujenzi wa bomba la kusafirisha maji kutoka Kisangara hadi tenki la Kiverenge; Ujenzi

wa bomba kuu kutoka tenki la Kiverenge hadi kwenye tenki la Vudoi (Mwanga).

Mheshimiwa Spika, hata hivyo mkataba huu ulisitishwa tarehe 30 Desemba 2020. Kazi zilizofanyika zilikuwa zimefikia thamani ya **Dola za Marekani 18,056,478.93** na kiasi kilichokuwa kimelipwa ni **Dola za Marekani 15,863,347.66**.

Mheshimiwa Spika, Mkataba Na. IV uliingiwa kati ya Wizara ya Maji na Badr East Africa Enterprises Ltd USD 35,249,092.76. Mkataba huu ulisainiwa tarehe 13 Oktoba 2016 kati ya Wizara ya Maji na M/S Badr East Africa Enterprises Ltd wenye thamani ya **Dola za Marekani 35,249,092.76**. Mkataba huu ulianza tarehe 1 Juni 2017 na ulitarajiwa kuisha 30 Desemba 2020. Mkataba huu ulikuwa kwa ajili ya kutekeleza kazi zifuatazo: Ujenzi wa tenki la maji Kiverenge; Ujenzi wa Matenki 3 ya Same I, II & III; Ujenzi wa bomba kuu kutoka tenki la Kiverenge hadi kwenye matenki ya Same I, II & III; Ujenzi wa tanki la Vudoi (Mwanga) na Ujenzi wa mtandao wa maji katika mji wa Same.

Mheshimiwa Spika, kama ilivyokuwa kwa mikataba ya awali, mkataba huu ulisitishwa tarehe 30 Desemba 2020 wakati mkandarasi M/S Badri E.A Enterise Ltd akiwa ametekeleza kazi kwa asilimia 87 zenye thamani ya **Dola za Marekani 30,065,975.55**; na kiasi cha **Dola za Marekani 29,258,384.00** kikiwa kimelipwa kwa mkandarasi.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya ukaguzi, sababu za kusitishwa kwa mikataba yote miwili ya M/S Badri East African Enterprises Limited ni uwepo wa vitendo vya udanganyifu katika

nyaraka za mkandarasi ambapo aliwasilisha "***Advance payment guarantee***" na "***Retention Money Guarantee***" za kughushi.

Mheshimiwa Spika, kutokana na kusitishwa kwa mikataba hiyo ya awali, Wizara imekuwa ikiingia mikataba mingine midogo kutekeleza mradi huo. Mathalani, ukaguzi ulibaini mwaka 2021 Wizara ya Maji iliikabidhi Mamlaka ya Usambazaji maji na usafi wa Mazingira ya jiji la Dar es Salaam (DAWASA) kujenga miundombinu ya kusambaza maji (*distribution networks*) katika miji ya Same na Mwanga. Kazi hizi zilikuwa zimefikia asilimia **46.7** kwa mji wa Mwanga na asilimia **86.7** kwa mji wa Same kabla ya kuvunja mkataba.

Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia DAWASA iliingia mkataba na kampuni ya Advent Construction Ltd tarehe 27 Oktoba 2021 kwa kiasi cha **Shilingi 6,267,771,550.23** kwa ajili ya kukamilisha ulazaji wa bomba kuu kutoka Kiverenge hadi Same na ufungaji wa mfumo wa umeme na viungio katika matenki. Mkataba huo ulianza tarehe 21 Aprili 2022 na ulitarajiwa kukamilika 21 Desemba 2022. Hata hivyo, Wizara ilimpa mkandarasi muda wa nyongeza mpaka tarehe 18 Aprili 2024. Kazi imefikia asilimia 51 na kiasi cha **Sh. 1,256,344,682.50** kimepewa hadi kufikia tarehe 30 Septemba 2023.

Mheshimiwa Spika, tarehe 11 Februari 2022 Wizara ya Maji iliingia mkataba na Helpdesk Engineering Ltd kwa ajili ya kazi ya kulaza mabomba hayo katika kilomita 34.5 na kukamilisha ujenzi wa tenki la Vudoi (Mwanga) na ufungaji wa viungio katika tenki hilo kwa mkataba wa **Dola za Marekani 5,905,797.25**. Mkataba huu ulianza tarehe 27 Mei 2022 na ulitarajiwa kukamilika

tarehe 27 Oktoba 2022 hata hivyo muda uliongezeka mpaka 31 Desemba 2023. Mkandarasi alishalipwa **Dola za Marekani 1,615,299.67** na hali ya utekelezaji ni asimilia 38.1 hadi kufikia tarehe 30 Septemba 2023.

Mheshimiwa Spika, tarehe 24 Oktoba 2022 Wizara iliingia mkataba na Mkandarasi M/s Central Electricals Ltd wa kununua na kufunga transfoma (zenye uwezo wa 12MVA) katika kituo cha kusukuma maji cha Kisangara kwa **Dola za Marekani 2,322,663.17**. Mkataba huu ulianza tarehe 8 Novemba 2022 na ulitegemewa kukamilika 7 Aprili 2023 lakini muda umeongezeka hadi tarehe 6 Aprili 2024. Kiasi cha **Dola za Marekani 348,399.48** kimelipwa kama malipo ya awali na Barua ya Muamala ya **Dola za Marekani 1,509,731.06** ya tarehe 20 Septemba 2023. Kazi imefikia asilimia 3.1 hadi kufikia tarehe 30 Septemba 2023.

Mheshimiwa Spika, baada ya kuwasilisha mtiririko huo wa taarifa za utekelezaji wa mradi, naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu kwamba, kwa ujumla hali ya utekelezaji wa mikataba yote ni 79% hadi kufikia tarehe 30 Septemba 2023 kwa mikataba yote.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya ukaguzi imebainisha mapungufu mengine mahsusi katika utekelezaji wa mkataba huo kama ifuatavyo:-

- a) Kuisha muda wa dhamana ya mkopo kabla ya fedha zote za mkopo kutolewa. Katika hoja hii ukaguzi ulibaini kuwa makubaliano ya mkopo yalimalizika tarehe 30 Disemba, 2020 wakati watoaji wa mkopo wakiwa wametoa mkopo wenye thamani ya **Dola za Marekani 71,825,325.47**

sawa na **Sh. bilioni 165.63** ambayo ni 64% ya makubaliano ya mkopo hivyo kuacha kiasi cha **Dola za Marekani milioni 40.86** sawa na **Sh.bilioni 94.22** ambazo hazijatolewa. Hoja ya kutokuwepo makubaliano ya kuongeza muda wa mkataba wa mkopo (loan financing agreement) unathibitishwa na maelezo ya CAG kama yalivyonukuliwa hapa chini:-

Nukuu:

"....We are yet to receive documents for extension grants from Saudi Fund Development (SFD) and Kuwait Fund for Arab Economic Development (KFD)..."

Mwisho wa Nukuu.

- b) Wizara ya Maji kusaini mkataba na kampuni ya M/s Helpdesk Engineering Ltd kabla ya kuandaa hesabu za mwisho za mradi (final accounts) baada ya kuvunjwa kwa mkataba wa awali wa mkandarasi¹⁰. Athari ya kutoandaa hesabu za mwisho za mradi ni kuwa gharama za mkandarasi mpya zinakosa uhalali na usahihi. Hoja hii inathibitishwa na maelezo ya CAG kama yanavyonukuliwa hapa chini:-

Nukuu:-

---

¹⁰Rejea Mkataba Na. ME- 011/2018/2019/W/CONTRACT/01 with M/s BADR EAST AFRICA ENTERPRISES LTD uliovunjwa kupitia barua yenye Kumb. Na. ECGHH/SMK/KF607/2021 ya tarehe 9 Machi 2021

" ....Until the final account report is submitted, assessment to justify the relevance of the costs of the uncompleted works by the terminated contractor (M/s BADR) to substantiate the basis for determining the contract price of the incoming contractor M/s Helpdesk can be undertaken...."

Mwisho wa Nukuu.

- c) Ongezeko la gharama za mkataba kwa 64% bila ya kuwa na sababu za msingi. Katika hoja hii ukaguzi ulibaini kuwa gharama za awali za mkataba katika awamu ya IV zilikuwa **Dola za Marekani 2,295,328.00** sawa na **Sh. 5,293,026,368**. Kwa mujibu wa taarifa ya ukaguzi, tarehe 11 Februari, 2022 Wizara ya Maji ilisaini mkataba Na. ME-011/2020- 2021/CONTRACT/W/03 na Kampuni ya M/s Helpdesk Engineering kwaajili ya kujenga bomba lenye urefu wa kilometa 34.5 kwa gharama ya **Dola za Marekani 3,610,256.25**. Hata hivyo, kabla ya kuanza utekelezaji wa mradi Wizara ikatengeneza mabadiliko ya mkataba ambayo ilibadili mawanda ya kazi na kuongeza gharama za mradi kwa **Dola za Marekani 2,295,328** hivyo kuongeza gharama za mradi hadi kufikia **Dola za Marekani 5,905,587.25**. CAG hakupata uthibitisho iwapo kulikuwa na ushahidi wa vibali vya kuruhusu maamuzi hayo. Vilevile CAG alishangazwa na uharaka wa Wizara kusaini

nyongeza ya kazi kabla ya kuanza utekelezaji wa mradi katika mkataba wa awali;

- d) DAWASA walilipa gharama za mkandarasi M/s Kharafi & Son kwa mkataba uliovunjwa **Sh. 360,237,233.29** bila ya kuwa na mkataba; na
- e) DAWASA walimlipa mshauri mwelekezi kiasi cha **Sh. 360,764,500** bila ya kuwa na mkataba.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia hoja ambazo ukaguzi huu umebaini, ni dhahiri kwamba utekelezaji wa mradi wa maji wa Same, Mwanga, Korogwe umekuwa na changamoto kubwa. Kuna mapungufu makubwa ya usimamizi wa mradi huu hali ambayo imesababisha gharama za mradi kuongezeka, kuvunjwa kwa mikataba kila mara, changamoto za ufadhili wa mradi na pia kutokamilika kwa wakati kwa mradi. Aidha mradi huu ni wa muda mrefu hivyo busara ya Kamati iliona ni bora ukaangaliwa kwa kina kabla ya kuhitimisha hoja yake. Hivyo majibu ya Wizara ya maji yalipokelewa na yametumika kuandaa maeneo ambayo yanatakiwa kufanyiwa kazi zaidi na CAG. Kutokana na dosari hizo, Kamati imeandaa pendekezo mahsusi la kufanyika ukaguzi wa kina wa mradi huu ambalo lipo katika sehemu ya tatu ya taarifa hii.

2.2.3 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Kwenye Utekelezaji wa Mradi wa Ujenzi Reli ya Kisasa (SGR)

Mheshimiwa Spika, Ukaguzi huu wa Kiufundi (Technical Audit) ulizingatia vipande 5 vya mradi. Vipande hivyo ni kipande cha 1 na 2 (Dar es Salaam hadi Morogoro; na Morogoro hadi Makutupora), ukaguzi ulilenga kufuatilia mapendekezo ya ukaguzi

wa awali, kazi ambazo hazijakamilika, uwekaji wa mfumo wa umeme, ununuzi wa mabehewa na vichwa vya kuvuta mabehewa na ufungaji wa ishara na mawasiliano.

Mheshimiwa Spika, kwa vipande vya 3, 4, na 5, ukaguzi ulijikita kwenye hatua zote za mradi ikihusisha kupanga mradi, usanifu wa awali, mchakato wa ununuzi wa mkandarasi, utekelezaji wa mkataba na kufuatilia kuzingatwa kwa masuala ya rasilimali watu, mazingira, usalama kazini, na mambo ya kijamii.

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa taarifa ya Ukaguzi huo wa Kiufundi, naomba kulitaarifu Bunge lako matokeo ya ukaguzi kwa kuzingatia taarifa husika kama ifuatavyo:-

2.2.3.1 Kutokuwepo Vielelezo vya Vigezo vya Viwango vya Umeme Vilivyotolewa kwa Mkandarasi Kwaajili ya Kuweka Bei

Mheshimiwa Spika, taarifa ya ukaguzi inabainisha kwamba, Sura ya 2 ya Mwongozo wa Upangaji na Majadiliano ya Miradi ya Kuongeza Mikopo, Utoaji wa Dhamana na kupokea Ruzuku, iliyoandaliwa na Wizara ya Fedha na Mipango mwezi Novemba 2020 inazitaka Wakala za utekelezaji wa mradi huu kuhakikisha kuwa upembuzi yakinifu na mapendekezo ya mradi kuwa na taarifa zote muhimu ili kuwezesha uamuzi sahihi na kuonesha picha halisi ya uwezekano wa utekelezaji wa mradi.

Mheshimiwa Spika, kipindi cha majadiliano ya mkataba kati ya Muunganiko wa Kampuni ya Yapi Merkezi na Mota-Engil na TRC (kwa kipindi hicho ilikuwa inaitwa RAHCO) yaliyofanyika Januari, 2017, ilihusisha tathmini ya masuluhisho ya kitaalamu au kiufundi na gharama za usanifu na uwekaji wa Mfumo wa

Nyaya za Umeme wa Juu (Overhead Catenary System (OCS)) na vituo vya kupoozea umeme kwa ajili ya uendeshaaji wa Reli ya Kisasa ya Umeme.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo, hapakuwa na sifa za kiufundi zilizotolewa kwa mkandarasi ili kuruhusu kunukuliwa kwa bei kulingana na sifa za kiufundi zilizowekwa, kama vile idadi ya vichwa na mabehewa katika kila sehemu za mifumo ya umeme wa treni wa juu (Overhead Catenary System), matumizi yake na nguvu hazikujulikana. CAG anabainisha kwamba, ukosefu wa sifa za kiufundi zilizotolewa kuhusiana na miundombinu ya umeme kulimpa nafasi mkandarasi yeye mwenyewe kuamua alete mfumo wenye sifa ipi.

2.2.3.2 Ongezeko la Gharama za Mradi kwa Kipande cha 3 na 4 kwa wastani wa Dola za Marekani Milioni 1.3 na Milioni 1.6 Mtawalia

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya CAG mapitio ya nyaraka za mikataba zilizotolewa kwa vipande vya 1, 2 na 5 yalibaini uwepo wa ongezeko la gharama za ujenzi wa SGR kwa kilomita (km). Taarifa ya ukaguzi inafafanua kwamba kwa vipande 1,2, na 5, kwa kutumia njia ya ushindani gharama za ujenzi kwa kilomita 1 ilikuwa Dola za **Marekani milioni 4.1, milioni 4.6 na milioni 3.9** mtawalia, wakati kwa kipande cha 3 na 4 mchakato wa zabuni ulifanyika kwa njia ya mzabuni mmoja (Single source), gharama ya ujenzi wa SGR kwa kilomita moja ilikuwa **Dola za Marekani milioni 5.2 na Dola milioni 5.5** mtawalia.

Mheshimiwa Spika, kutokana na tofauti hiyo, taarifa ya CAG inabainisha kwamba hapakuwa na faida ya kiuchumi (Economic benefits) kwa Shirika la Reli (TRC) kwa kutoa zabuni kupitia njia ya chanzo kimoja (Single Source) kwa M/S Yapi Merkezi. Hii ni kwa sababu gharama za awali ujenzi wa miradi mingine zilikuwa chini ikilinganishwa na mkataba aliopewa mkandarasi wa kipande cha 3 na 4. Pamoja na hilo, ukaguzi ulibaini kuwa mawanda ya kazi kwa kipande cha 3 na 4 ya mradi yalikuwa madogo na yalikuwa na miundombinu michache kuliko ile ya kipande cha 1, 2, na 5.

2.2.3.3 Masharti ya Mkopo Kutoka Benki Kwenda kwa Serikali Kuwa na Vigezo Ambavyo Vilipunguza Ushindani kwa Wazabuni

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili taarifa ya CAG inafafanua kwamba Kifungu cha 64 (1) cha Sheria ya Ununuzi wa Umma ya mwaka 2011 na Kanuni ya 149 (1) ya Kanuni ya Ununuzi wa Umma GN. 446 ya mwaka 2013 inataka njia za ushindani wa zabuni zipewe kipaumbele ili kupata bei za ushindani kutoka kwa wazabuni mbalimbali, hivyo kuruhusu serikali kupata thamani ya fedha.

Mheshimiwa Spika, mapitio ya njia za ununuzi zilizotumika katika ununuzi wa mkandarasi wa kipande cha 3 na 4 reli ya kisasa (SGR) yalibainisha kuwa Benki ya Standard Chartered ambako Serikali ilitarajia kupata mkopo iliweka sharti kwamba ingekubali jukumu la kuwa Mratibu wa Kimataifa, na Wakala Kiongozi aliye na Mamlaka kupanga ufadhili na mkopo kwa Wizara ya Fedha na Mipango (MoFP) tu kwa masharti kwamba kampuni ya Yapi Markezi iteuliwe kama mkandarasi. Taarifa ya

CAG inafafanua kwamba, Wizara ya Fedha na Mipango (MoFP) ilikubali mkopo huo na masharti yake kutoka Benki ya Standard Chartered kupitia barua yenye kumbukumbu namba PST/GEN/2021/01/55.

2.2.3.4 Ongezeko la Muda wa Kukamilika kwa Mradi Kwa Zaidi ya Siku 1,414

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa mkataba namba PA/003/HQ/2016-17/W/01 wa Ujenzi wa Mradi wa Reli ya kisasa (Standard Gauge Lot 1) kati ya Reli Assets Holding Company Limited inayojulikana kwa sasa kama Shirika la Reli Tanzania (TRC) na YAPI-MOTA ENGIL JV, mradi huo ulitakiwa kukamilika tarehe 1 Novemba 2019. Hata hivyo, taarifa ya CAG inabainisha kuwa, mradi huo uliongezwa muda wa kukamilika mara saba, na kuongeza siku 1414 hadi muda wa kukamilika, sawa na miaka 3 na miezi 9.

Mheshimiwa Spika, kuchelewa huku kumetokana na kucheleweshwa kwa uamuzi wa uhamishaji wa miundombinu ya bandari na makabidhiano ya eneo la ujenzi (access to site), na kuchangia kuchelewa kwa mradi kwa siku 959. Aidha, kuchelewa kwa maamuzi kuhusu kiunganishi cha bandari cha kilomita 4, na reli ya zamani (MGR), na kuchelewa makabidhiano ya eneo la kazi (access to site). Ucheleweshaji huo pia ulisababishwa na kuchelewa kuanzishwa kwa njia za juu na mapitio na marekebisho ya mwajiri ya njia ya eneo la 6.1, 9.1, na 11.1, ikijumuisha kuchelewa zaidi kutompaa mkandarasi eneo kamili la kazi na uhamishaji wa miundo

mbinu. Muda wa umalizaji kazi uliongezwa hadi kufikia tarehe 15 Septemba 2023.

2.2.3.5 Dosari Mbalimbali Zilizobainishwa Katika Ununuzi wa Vichwa na Mabehewa ya Treni

Mheshimiwa Spika, katika mchakato wa ununuzi wa mabehewa mbalimbali ya treni, Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi imebainisha mapungufu kadhaa kama ifuatavyo:-

- i. TRC ilikataa zabuni mara mbili kwa ajili ya manunuzi ya Rolling stocks (vichwa vya treni ya umeme na makochi/mabehewa ya abiria) ambapo mzabuni aliye na bei ya **Dola za Marekani 263,460,514** alikataliwa na kufanya manunuzi yasiyo na ushindani kwa **Dola za Marekani 478,507,468** kulikosababisha ongezeko la gharama ya **Dola za Marekani 215,046,954** (sawa na ongezeko la asilimia 82) lisilo la lazima;
- ii. Katika mkataba wa manunuzi ya locomotives na makochi/mabehewa ya abiria yaliyotumika, TRC ilitokeleza mkataba bila dhamana ya utendaji kazi, hali iliyosababisha hasara ya **Euro 5,320,400** sawa na **Sh. bilioni 13.7**. Hii ilitokana na mkandarasi kushindwa kutekeleza mkataba na TRC kushindwa kutoza gharama zitokanazo na uvunjifu wa masharti ya mkataba (liquidated la Ongezeko la Thamani (VAT). Mkandarasi alidai sababu hizo zinakiuka kanuni na masharti ya mkataba kulingana na kifungu cha 67 cha masharti ya jumla ya mkataba., matumizi hayo hayaakisi manufaa yaliyokusudiwa ya mradi kwa wananchi;

- iii. Shirika la Reli Tanzania (TRC) lilimuomba Balozi wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Nchini Uturuki kufanya uchunguzi wa kina kwa mzabuni M/s Eurowagon juu ya ununuzi wa vichwa viwili na mabehewa 30 ya abiria yaliyotumika ili kuthibitisha hali ya kisheria na uwepo wa kampuni, uwezo wa kitaalamu na kiufundi, uwezo wa rasilimali na uthibitishaji wa wateja wanaohudumiwa au waliowahi kufanya kazi na kampuni hiyo. Balozi alibaini kuwa, kampuni haitekelezi mradi wowote unaoendana na huo kwa sasa. Aidha, uwezo wa kifedha wa kampuni ulibainika kutotosha kutekeleza mradi wa uingizaji wa mabehewa yaliyotumika Nchini isipokuwa walipata ufadhili kutoka kwa vyanzo vingine. Licha ya mapungufu hayo yaliyoaninshwa na Balozi, bado TRC iliidhinisha zabuni hiyo kutolewa kwa M/s Eurowagon;
- iv. Kampuni ya M/s Eurowagon haikuwasilisha dhamana ya utendajikazi (Performance Security) licha ya kukumbushwa mara kadhaa na Shirika la Reli Tanzania (TRC). Shirika la Reli Tanzania (TRC) iliendelea kutekeleza mkataba huu pasipo kupatiwa dhamana ya utendajikazi jambo ambalo lilipelekea kusitishwa kwa mkataba pasipo kukata dhamana kama fidia kwa kutotimiza wajibu wa kazi. Zaidi ya hayo, Kifungu kidogo cha 8.7 cha mkataba kati ya Shirika la Reli Tanzania (TRC) na M/S Eurowagon kinaitaka kutoza 0.15% ya thamani ya mkataba kwa siku kama fidia ya bidhaa ambazo hazijawasilishwa, hadi kiwango cha juu cha 10% ya thamani ya mkataba; na

- v. Shirika la Reli Tanzania (TRC) haikutoza **Euro 2,660,200** kwa ucheleweshaji wa kuwasilisha bidhaa hivyo kuleta hasara ya mapato yenye thamani ya **Euro 2,660,200** ambayo ingekakwa kama fidia ya dhamana ya utendajikazi na kupelekea Jumla ya hasara ya **Euro 5,320,400**.

Mheshimiwa Spika, baada ya kupokea hoja za Ukaguzi wa Kiufundi kuhusu Ujenzi wa Reli ya Kisasa, Kamati ilikutana siku ya tarehe 26 Oktoba, 2023 ili kujadiliana na Bodi na Menejimenti ya TRC. Katika mahojiano na uongozi wa TRC, maelezo ya ufafanuzi katika hoja kadhaa zilitolewa kama ifuatavyo:-

a) Hoja inayohusu kukosekana vigezo vya umeme wakati wa kubadilisha mfumo wa injini za Treni kutoka za kutumia dizeli kwenda kwenye umeme

Mheshimiwa Spika, ufafanuzi wa hoja hii kutoka kwa TRC ulibainisha kwamba, mabadiliko ya kutoka kwenye injini za zinazotumia mafuta ya dizeli kwenda kwenye umeme yalitokana na mapendekezo ya Kamati ya Wataalamu wa Serikali. Aidha, TRC ilitoa maelezo kuwa uamuzi huo ulikuwa na manufaa ya kuongeza ufanisi wa Reli ya Kisasa inayojengwa. Mathalani mwendokasi wa treni ulikuwa unaongezwa kutoka kilimoita 120 kwa saa. Hadi kilomita 160. Pamoja na maelezo hayo, TRC waliifahamisha Kamati kuwa hapakuwa na gharama za ziada kwa uamuzi wa kubadilisha kutoka mfumo wa matumizi ya dizeli kwenda kwenye umeme. Naomba kunukuu sehemu ya maelezo ya Ndugu. Masanja K. Kadogosa akifafanua kuhusu hoja hii kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kitu ambacho ni kizuri sana katika decision ile gharama zilezile actually even below

ndiyo gharama ambazo zimetujengea much more superior train reli yetu kuliko hata ya diesel. Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa maana nyingine ni kwamba

bajeti ambayo Bunge lako liliidhinisha hatuku-break kwa sababu tunataka twende kwenye ya umeme. Bado gharama zilikuwa within the budget which was below engineering estimate.

Kwa hiyo, hicho nafikiri ndiyo the positive side ya kuweza kuieleza Kamati yako

kwamba rationale za Serikali ambazo tulifikia maamuzi lakini bado hazikufanya turudi Bungeni kuomba extra budget ili tuweze kutekeleza. Kwa mfano, kwa Kenya average yao ni 6.2 million/- kwa kilomita moja sisi kwetu mpaka sasa hivi

tumefika Mwanza kwa sababu tunazungumzia lot ya kwanza mpaka ya tano average yetu mpaka sasa

***hivi iko around 3.9 milion/- kwa
kilomita moja. Kwa hiyo, unaweza
ukaona tofauti ilivyo kubwa...”***

Mwisho wa Nukuu.

**b) Hoja kuhusu kutumia mzabuni mmoja wa ujenzi wa
kipande cha 3 na cha 4**

Mheshimiwa Spika, katika hoja hii, TRC walikiri mbele ya Kamati kuwa walitumia njia ya ununuzi ya mzabuni mmoja (Single source). Njia hiyo waliitumia kwa sababu kuu mbili, kwanza njia hiyo ilikuwa inaruhusiwa kwa mujibu wa Kifungu cha 4 (1) (b) cha Sheria ya Ununuzi wa Umma ya Mwaka 2011 na Kanuni ya 161 (c) ya Kanuni za Ununuzi wa Umma za Mwaka 2003. Pili mkandarasi aliyependekezwa alikuwa anaendelea na kazi, hivyo kusingekuwa na gharama kubwa za kujiandaa kwa kazi (Mobilization cost). Vilevile Kamati ilifahamishwa kuwa TRC ilifanya majadiliano na mkandarasi ili kupata thamani ya fedha kwa kuzingatia uzoefu kutoka miradi mingine inayoendelea na makadirio ya kihandisi (Engineering Estimate) ili kuhakikisha gharama halisi ya mradi inapatikana.

Mheshimiwa Spika, TRC waliifahamisha Kamati kuwa Bodi ya Zabuni mara ya kwanza ilikataa pendekezo la kutumia mzabuni mmoja. Kwa sababu hiyo, Menejimenti ya TRC ilikata rufaa PPRA ambao nao hawakuafiki pendekezo la kutumia mzabuni mmoja. Hata hivyo, TRC waliendelea kufafanua mbele ya Kamati kwamba, baada ya majadiliano na mashauriano ndani ya Serikali, Bodi ya Zabuni ya TRC

iliridhia na hivyo kutoa fursa kwa mkataba wa zabuni husika kusainiwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia ilitaka kujua endapo kulikuwa na ulazima wa Serikali kuchukua mkopo kwa ajili ya ujenzi wa kipande cha 3 na cha 4 cha SGR. TRC walitoa maelezo kwamba, Serikali iliona umuhimu wa kupata fedha kukamilisha mradi kwani bila kutumia njia ya mkopo ni vigumu kupata fedha katika Taasisi nyingine za fedha kugharamia mradi wa SGR. Naomba kunukuu sehemu ya maelezo ya Ndugu Masanja K. Kadogosa, Mkurugenzi Mkuu wa Shirika la Reli kuhusu hoja hii aliyotoa mbele ya Kamati kama ifuatavyo;-

Nukuu:-

***"...Mheshimiwa Mwenyekiti, kitu
ninachoweza kukwambia ni kwamba
hatuna alternative yoyote ya kufanya
SGR, I have been here kwa muda, nje
ya kutumia ECA¹¹. Tumeenda kwenye
financial institutions zingine zote,
tumekosa pesa..."***

Mwisho wa Nukuu.

- c) Hoja kuhusu utofauti wa gharama za ujenzi kwa vipande tofauti ambapo kwa wastani kipande cha 3 & 4 kinajengwa kwa gharama kubwa zaidi**

---

¹¹ ECA (Export Credit Agency)

Mheshimiwa Spika, hoja hii pia iliibuliwa na CAG ambapo maelezo ya TRC yalifafanua kwamba ni dhana isiyo sahihi kuchukua wastani wa gharama za ujenzi wa kipande kimoja na kulinganisha na kipande kingine. Aidha, TRC walifafanua kwamba tarehe za ujenzi zilikuwa tofauti hivyo gharama haziwezi kuwa sawa. Mathalani walitoa mfano kuwa katika kipande cha 1 na cha 2 walichoronga kupita chini ya mlima kwa kilomita 3 na pia walichoronga kukwepa mkondo wa mto mkondoa kwa kilomita 120. Kwa hatua hii maana yake kipande cha 2 kina madaraja mengi kuliko kipande cha 1 kwa kuwa ardhi haifanani hivyo hata gharama za ujenzi haziwezi kuwa sawa.

Mheshimiwa Spika, katika hoja hii kulitolewa maelezo pia kuhusu utofauti wa jiolojia ya ardhi unachangia utofauti wa gharama za ujenzi. Mathalani katika ujenzi wa kipande cha 3, katika eneo la Makutupora, reli inapita zaidi ya kilomita 50 katika eneo la Bonde la Ufa hivyo gharama zake ni tofauti na ujenzi kwenye eneo la ardhi ya tambarale. Kwenye eneo la Bonde la Ufa gharama zitakuwa juu kuliko eneo tambarale.

Mheshimiwa Spika, hoja nyingine ya ufafanuzi katika eneo hili ilihusu gharama za usafirishaji wa vifaa vya ujenzi kutofautiana kutokana na umbali wa mradi. Mfano gharama za usafiri kwa mradi kwa maeneo yaliyokuwa jirani na Dar es Salaam ilikuwa nafuu ukilinganisha na gharama za utekelezaji mradi katika eneo la Makutupora na Tabora. Kwa msingi huo dhana ya kufanya ulinganifu kwa kutumia

wastani wa gharama za vipande vya ujenzi haikuwa sawa bila ya kuzingatia vigezo kadhaa vilivyofafanuliwa.

d) Kuhusu hoja za Mabehewa

Mheshimiwa Spika, kuhusu gharama za mabehewa ya treni na vichwa vya kuvuta mabehewa, TRC walitoa ufafanuzi katika hoja kadhaa kama ifuatavyo; kwanza waliifahamisha Kamati kuwa zabuni iliyohojiwa na CAG ya mwaka 2017 na baadaye manunuzi yakafanyika mwaka 2021 hazikuwa na uhusiano wowote. Kwa msingi huo “specifications” zilizokuwa kwenye zabuni ya mwaka 2017 ni tofauti kabisa na “specifications” za zabuni ya ununuzi iliyofanyika mwaka 2021 hivyo gharama zisingekuwa sawa.

Mheshimiwa Spika, TRC waliendelea kufafanua utofauti wa gharama pia ulisababishwa na hoja kuwa, kwa zabuni ya awali ya mwaka 2017 katika vichwa 17 vilivyokuwa vimeagizwa, vichwa 3 tu ndiyo vilikuwa na uwezo wa kuvuta mabehewa ya abiria na vinaenda kwa kasi ya kilomita 160 kwa saa na vingine vyote vinaenda kilomita 120 kwa saa. Hata hivyo kwa zabuni mpya ya ununuzi ya mwaka 2021, ni kwamba vichwa vyote vinaenda kwa kilomita 160 kwa saa.

Mheshimiwa Spika, kuna hoja nyingine iliyohusu vichwa vya treni vilivyotumika kununuziwa kutoka kampuni ya Eurowagon. TRC walifafanua kuwa suala hili lina historia yake ambapo katika hatua ya awali walitangaza zabuni ya kwanza hawakupata mtu, hivyo wakaifuta. Wakatangaza zabuni ya pili wakapata mzabuni kutoka Afrika Kusini ila pia

wakaifuta kwa mzabuni kutokizi vigezo. Wakatangaza zabuni ya 3 wakapata mzabuni kutoka China ila pia wakaifuta kwasababu ya kukosa vigezo. Baada ya hapo TRC kwa maandishi wakaishauri Serikali kwamba kwa walipofikia sasa ni bora kuangalia uwezekano mbadala wa kupata vichwa vya treni kwa sababu ujenzi unategemewa kukamilika mwaka 2019 na wakati huo ilikuwa Mwezi Novemba 2018.

Mheshimiwa Spika, TRC waliifahamisha Kamati kuwa kulikuwa na hatari ya ujenzi wa kipande cha reli cha 1 na cha 2 kukamilika bila ya kuwa na treni yeyote ya majaribio. Hii ingekuwa na athari kubwa kwa sababu kitaalamu kuna muda wa kufanya majaribio ya uimara wa reli (*liability pull in, keeps in*). Hicho ndio kipindi ambacho uimara wa reli unaangaliwa kwa kupitisha treni yenye uzito mkubwa ili kupima uimara wa madaraja na makaravati.

Mheshimiwa Spika, hivyo TRC waliishauri Serikali lazima kuwepo na treni ya majaribio. Katika hatua hii kulikuwa na njia 3 za kupata treni hizo, moja ilikuwa ni kununua treni mpya (*off shelf*), njia ya pili ilikuwa ni kukodisha treni na njia ya tatu ilikuwa ni kununua vichwa vya treni vilivyokwisha tumika. TRC walitanga zabuni ya ununuzi wa vichwa vya treni vipya hawakupata mzabuni yeyote katika hatua hiyo. Hivyo wakabakiwa na njia mbili pekee za kukodisha vichwa vya treni au kununua vichwa vya treni vilivyokwisha tumika. Baada ya uchambuzi wa kina , walibaini gharama za kukodisha vichwa vya treni ni wastani

wa asilimia 77 ya kukodisha vichwa vya treni hivyo, TRC kama wataalamu wakaishauri Serikali, kwamba ni vema wakanunua vichwa vilivyotumika ila vikafanyiwa matengenezo kidogo hali ambayo inavifanya kuwa na uwezo wa hadi asilimia 85 ya vichwa vipya. Hivyo walitumia masharti ya Sheria ya Ununuzi wa Umma kupitia kwa Waziri wa Fedha ambaye aliunda Timu ya Wataalamu iliyomshauri kuhusu ununuzi huo.

Mheshimiwa Spika, kulikuwa na hoja pia kuhusu TRC kutozingatia ushauri wa Balozi wa Tanzania Nchini Uturuki kuhusu Kampuni ya Eurowagon. Ufafanuzi katika eneo hili ulibainisha kwamba, TRC walichukua hatua za kujikinga endapo kampuni hiyo ingekiuka masharti. Walihakikisha kwamba katika mkataba wanaweka sharti la kuhamisha umiliki wa mabehewa ya abiria wakati wa utengenezaji kwenda kwenye umiliki wa TRC.

Mheshimiwa Spika, TRC wamefafanua kuwa walivunja mkataba na kampuni ya M/s Eurowagon kwasababu mkandarasi alishindwa kuleta dhamana ya kutekeleza mradi (Performance Guarantee) na TRC walimtafuta mkandarasi mwingine kwaajili ya kumalizia kazi ya ukarabati wa vichwa vya umeme na mabehewa kwa ajili ya Reli ya SGR. Hadi sasa mkandarasi husika anaendelea na utekelezaji wa kazi hiyo.

e) Hoja kuhusu ongezeko la muda wa utekelezaji wa mradi kwa siku 1441

Mheshimiwa Spika, maelezo ya TRC yalifafanua kwamba, ongezeko la muda wa mradi kwa kipande cha kwanza yalitokana pamoja na mambo mengine mvua kubwa zilizonyesha juu ya kiwango kati ya Septemba 2019 hadi Juni 2020, hivyo kuathiri shughuli za ujenzi. Aidha kulikuwepo na hoja ya mlolongo mrefu wa utwaaji wa ardhi na kuwalipa wahusika fidia katika eneo la mradi hivyo kuchelewesha shughuli za mradi.

Mheshimiwa Spika, hoja nyingine ya ufafanuzi katika eneo hili ilihusu uingiliano wa miradi mingine iliyokuwa ikitekelezwa katika eneo la mradi. Miradi hiyo ni ya ujenzi ya BRT, upanuzi wa bandari na mradi wa DMDP. Vilevile kulikuwa na mgogoro baina ya wabi awa utekelezaji wa mradi kwa maana ya wakandarasa kampuni ya Yapi Merkezi na Mota Engil ambao ulikuja kumalizwa baadaye ila uliathiri kasi ya utekelezaji wa mradi.

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa kina wa hoja za CAG na maelezo ya TRC, kuna mambo kadhaa ambayo Kamati iliyabaini. Kwanza tofauti ya gharama za ujenzi kwa vipande tofauti lazima itakuwepo kwa kuwa ujenzi wa kipande cha 1 na cha 2, ulifanyika miaka 6 iliyopita (2016/2017), wakati ujenzi wa kipande cha 3 na 4 umefanyika mwaka 2021/2022. Hivyo lazima kutakuwa na ongezeko la gharama za vipuri na gharama za ujenzi kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, Kamati ina maoni kwamba , mradi wa SGR ni miongoni mwa miradi ya kielelezo na kimkakati ambayo Serikali inatekeleza kwa gharama kubwa.Ni vigumu kutekeleza mradi

mkubwa kama huu kwa fedha za ndani. Hivyo, pamoja na changamoto zilizobainishwa na CAG na majibu ya TRC ni muhimu sana kwa mradi huu kuangaliwa kwa upekee. Aidha, kwa upekee huo jitihada muhimu zichukuliwe ili mradi ukamilike kwa wakati na kwa kuzingatia maslahi mapana ya Nchi yetu.

2.2.4 Manunuzi ya Mita za Umeme bila ya Kukaguliwa na Wakala wa Vipimo

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2021/2022, Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO) lilinunua na kutumia jumla ya mita 874,019 zenye thamani ya **Sh. bilioni 115**. Hata hivyo, mita hizo hazikuthibitishwa na Wakala wa Vipimo kitu ambacho kinaweza kusababisha hasara kwa mteja au Shirika.

Mheshimiwa Spika, hatua hii ya TANESCO ni kinyume na Kanuni ya 22(1) ya Kanuni za Uzani na Vipimo za mwaka 2019 zinazoelekeza kuwa hakuna mita itakayoruhusiwa kutumiwa na mkandarasi au mnunuzi kwa madhumuni ya kupima umeme au gesi inayotolewa au kutumika kwake isipokuwa imethibitishwa na Wakala wa Vipimo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua uharaka unaokuwepo kutokana na hitaji kubwa la wananchi kuhitaji huduma ya kuunganishiwa umeme hivyo kuilizamisha TANESCO muda mwingine kukiuka Sheria husika ili kuunganishia wananchi umeme. Hata hivyo, bado TANESCO wana fursa ya kukaa na Wakala wa Vipimo ili kuandaa utaratibu maalumu utakaotumiwa kuhakiki ubora wa mita hizo bila kuchelewesha huduma kwa

wananchi. Aidha, TANESCO wanaweza kuongeza kipengele cha upimaji wa mita (Consider establishing tender requirement through incorporating meter test, calibration and verification evidence by WMA as a criterion of accepting meters) kama kigezo cha zabuni kwa mita za umeme ili kupunguza takwa la upimaji wa mita hizo baada ya ununuzi.

Mheshimiwa Spika, athari inayotokana na mita za umeme kutokaguliwa ni pamoja na uwezekano wa kuruhusu mita za umeme zisizokuwa na ubora kuingia sokoni na hivyo kuipotezea Serikali mapato hasa endapo mita hizo zisizokuwa na ubora kuwa na mianya ya kuruhusu wizi wa umeme.

2.2.5 Riba ya Sh. bilioni 113.8 Inayodaiwa na Kampuni ya Pan Africa Energy kwa TANESCO

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wa taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za TANESCO kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2022, katika eneo la usimamizi wa matumizi, Kamati ilibaini kuchelewa kwa TANESCO kuilipa Kampuni ya Pan Africa Energy fedha kutokana na matumizi ya gesi. Kuchelewa huko kumesababisha TANESCO kudaiwa riba kutokana na kutolipa ankara za madai zenye thamani ya **Shilingi bilioni 113.8.**

Mheshimiwa Spika, TANESCO na Pan Africa Energy, wana mkataba wa mauziano ya gesi (Gas Sales Agreement) ambapo katika mkataba huo, masharti yake ni kwamba Pan Africa Energy akitoa ankara ya madai, TANESCO anatakiwa alipe ndani ya

kipindi walichokubaliana mapema iwezekanavyo na endapo watachelewa kulipa basi TANESCO watachajiwa riba ya 4% kwa mwaka juu ya LIBOR¹². LIBOR ni “London Interbank Offered Rate” ambayo kwa sasa hivi ni 5.1%. Hivyo, hiyo 5.1% ikijumlishwa na ile 4% inayotozwa na Pan Africa Energy jumla inakuwa 9.1% ambayo TANESCO anatakiwa kulipwa katika Dola za Marekani.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya ukaguzi, TANESCO waliripoti kiasi wanachodaiwa kilikuwa ni **Dola za marekani milioni 107.08** ambayo ni sawa na **Sh. bilioni 246.7**. katika hizo kulikuwa na ankara 115 ambazo zilikuwa na riba iliyotozwa kutokana na kuchelewa kulipa malipo kwa mujibu wa mkataba. Riba katika ankara hizo zilikuwa na thamani ya **Sh. bilioni 113.8**.

Mheshimiwa Spika, ucheleweshaji huu wa malipo unasababisha upotevu wa fedha za Serikali takribani **Sh. bilioni 11** kila mwaka kama malipo ya riba. Kamati iliitaka Bodi ya TANESCO kutoa maelezo kuhusiana na hoja hii. Hata hivyo, TANESCO kupitia kwa Msajili wa Hazina waliifahamisha Kamati kuwa jambo hili bado lipo kwenye mazungumzo na halijakamilika hivyo Kamati ikaona ni muhimu Bunge likafanya uamuzi katika hoja hii.

2.2.6 Mapungufu Katika Mchakato wa Ununuzi wa Vishkwambi 300,000 Katika Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Mheshimiwa Spika, mnamo mwezi Machi 2022, kwa kupitia kikao cha kamati ya kitaifa ya Sensa kilichofanyika tarehe 06

---

¹² LIBOR ni London Interbank Offered Rate

Machi 2022, Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ilipewa jukumu la ununuzi wa vishikwambi 300,000 ambavyo vingetumika kwenye sensa ya watu na makazi iliyofanyika tarehe 23 Agosti 2022. Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ilianza taratibu za ununuzi kupitia zabuni namba ME-024/2021-22/HQ/G/34 ambapo wazabuni 14 walialikwa kuwasilisha maombi ya zabuni zao zilizogawanyika katika loti sita za vishikwambi 50,000 kwa kila loti.

Mheshimiwa Spika, Wizara iliingia mkataba na wazabuni watatu kwa ajili ya kuwasilisha vishikwambi 300,000 vyenye thamani ya jumla ya **Sh. 123,778,844,369.6** (mkataba ya awali yenye thamani ya **Sh. 104,786,192,840** na mkataba wa nyongeza wenye thamani ya **Sh. 18,992,651,529.6** bila ya kodi ya ongezeko la thamani). Aidha, muda wa kuwasilisha vishikwambi ulikuwa ni siku 40 kuanzia tarehe ya kusainiwa mkataba.

Mheshimiwa Spika, ununuzi huu ulipaswa kufanyika kwa muda wa miezi miwili, yaani kutoka mwezi Machi 2022 na kuwasili Mwezi Mei 2022 kwa ajili ya kufanya maandalizi ya sensa kama vile kufanya mafunzo kwa maafisa wa sensa. Hili lilipelekea wizara kufanya mabadiliko ya njia ya ununuzi kutoka Ushindani wa Kimataifa na kutumia ununuzi wa dharura wa kununua moja kwa moja kutoka viwandani au wazabuni walioidhinishwa na kiwanda. Kamati ilibaini kuwa, kati ya wazabuni 14 walioalikwa kuwasilisha nyaraka za zabuni, 10 ndio waliowasilisha nyaraka za zabuni na kati ya hao wazabuni watatu walishinda zabuni hiyo.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa kina wa ununuzi huu, ulibaini hoja kadhaa ambazo ni muhimu Bunge lako Tukufu likafahamishwa kama ifuatavyo:-

- a) Manunuzi kufanyika kwa njia ya kugawa loti badala ya ununuzi wa pamoja ambao ungewezesha kupunguza gharama za ununuzi husika;
- b) Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia kupokea dhamana ya zabuni bila kujiridhisha uhalali wa dhamana hizo kwa watoa dhamana;
- c) Idara tumizi kutoshirikishwa kikamilifu kuwa sehemu ya Kamati ya Tathmini ya Zabuni kinyume na Kifungu Na. 39(e) ya Sheria ya Ununuzi wa Umma ya mwaka 2013;
- d) Kufanya tathmini ya uwezo wa mzabuni (post qualification) na majadiliano na mzabuni (negotiations) kwa wakati mmoja. Ilipaswa kuanza kwanza tathmini maana tathmini ya uwezo wa mzabuni inaweza kupelekea mzabuni kutokuwa na sifa;
- e) Dosari zilizobainika kwenye mkataba kati ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia na Mzabuni Shenzhen Technology Company Limited wenye thamani ya **Sh. 46,859,442,840** uliosainiwa tarehe 5 Agosti 2022. Bodi ya Zabuni haikuridhia mzabuni huyu kupewa mkataba na hii ikapelekea Wizara kuomba ushauri kutoka Mamlaka ya Ununuzi wa Umma (PPRA) na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Ofisi hizi zilishauri Afisa Masuuli kuwa na tahadhari endapo mzabuni atapewa zabuni;

- f) Ilibainika kuwa mzabuni Shenzhen Technology Company alisaini mkataba wa **Sh. 46,859,442,840** na kuutekeleza bila kuwa na dhamana ya mkataba (performance security). Vile vile, wazabuni wengine wawili waliopewa zabuni na kusaini mikataba yenye jumla ya **Sh.57,926,750,000** waliwasilisha dhamana ya mkataba (performance security) za **Sh. 5,792,675,000** kwa kuchelewa kwa siku kuanzia 45 na 52 baada ya kuanza kutekeleza mikataba. Hii ni kinyume na kanuni 29(1) ya Kanuni za Ununuzi wa Umma;
- g) Kuchelewa kuwasilisha vishikwambi 150,000. Mzabuni Shenzhen Technology Company alichelewa kuwasilisha vishikwambi kwa siku takribani siku 24. Wizara ya Elimu haikukata 'liquidated damages' kinyume na makubaliano ya mkataba; na
- h) Dosari mbalimbali kwenye vishikwambi vilivyokabidhiwa Ofisi ya Taifa ya Takwimu. Ilibainika kuwa kati ya vishikwambi 208,480 vilivyokabidhiwa Ofisi ya Taifa ya Takwimu, 178,482 vilirudishwa Wizara ya Elimu kupitia ofisi za wathibiti ubora 22,965 vilirejeshwa Wizara ya Elimu makao makuu, 6,620 vilipelekwa Wizara ya Elimu Zanzibar, 1,242 havijarejeshwa na 171 vimepotea.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli wa Wizara ya Elimu ili kupata maelezo yake kuhusiana na hoja hii ya vishikwambi. Afisa Masuuli alitoa maelezo kwamba, manunuzi haya yalifanywa kwa njia ya dharula ili kuwahi mchakato wa sensa ya watu na makazi iliyopangwa kufanyika mwezi Agosti, 2023.

Mheshimiwa Spika, katika hatua nyingine ya uwajibikaji Afisa Masuuli aliifahamisha Kamati kuwa alichukua hatua za kuvunja Bodi ya Zabuni ya Wizara kutokana dosari zilizojitokeza. Vilevile Afisa Masuuli alilifikisha suala hili kwenye vyombo vya Dola kwa uchunguzi kupitia barua yenye Kumb. Na. EDC.10/WEST/02/132 ya tarehe 18 Agosti, 2023.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo Kamati ilikuwa na maoni kwamba, shughuli za Sensa zilipangwa na kujulikana mapema, hivyo taratibu za manunuzi zilitakiwa pia kufanyika mapema ili kuepuka dosari ambazo zilitokana na ununuzi kwa njia ya dharula.

2.2.7 Tozo ya Riba Kiasi cha Sh. 36,860,022,478.59 Kwa TANROADS kwa Kuchelewa Kuwalipa Wahandisi na Washauri wa Miradi

Mheshimiwa Spika, hoja ya ukaguzi inayohusu tozo inayotokana na riba kwa Wakala wa Barababara Nchini (TANROADS) kuchelewa kuwalipa wakandarasi na washauri wa miradi imeendelea kuwa changamoto kubwa. Katika eneo hili, Kamati kwa nyakati tofauti imekuwa ikitoa ushauri wa namna bora ya kuboresha malipo kwa wahandisi na washauri wa miradi ili kuepuka riba kubwa inayotozwa kwa kuchelewa kulipa malipo husika.

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2021/22, TANROADS imetozwa riba ya kiasi cha **Sh.36,860,022,478.59** kutokana na dosari niliyoibainisha hapo awali. Riba hizi sio tu zinasababisha upotevu wa fedha za umma lakini pia zinachangia kuongeza gharama za miradi kwa kiasi kikubwa.

Mheshimiwa Spika, katika kujibu hoja hii, TANROADS waliifahamisha Kamati kuwa kuanzia Julai 2021 iliamuliwa kwamba kila IPC au ankara iwasilishwe Wizara ya Ujenzi ndani ya siku saba badala ya kusubiri mwisho wa mwezi ili kuomba kutolewa fedha kwa haraka.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo, Kamati imethibitisha kuwa suala la utoaji wa fedha kwa wakati halijapatiwa suluhu ya kudumu, hivyo kuendelea kuisababishia Serikali hasara kwa kulipa riba kubwa kwenye miradi. Fedha hizo za riba zingeweza kutumika katika maeneo mengine yenye uhitaji wa rasilimali fedha na kuleta matokeo chanya kwa maendeleo ya Taifa.

2.3 Mapitio ya Kaguzi za Hesabu Katika Taasisi za Huduma za Afya

Mheshimiwa Spika, kupitia uchambuzi wa Taarifa ya CAG kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2022, Kamati ilipitia taarifa za fedha za Taasisi za Umma zinazohusiana na utoaji wa huduma za afya. Matokeo ya uchambuzi wa Kamati kwa Taasisi hizo ni kama ifuatavyo: -

2.3.1 Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF)

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya ulibaini hoja zifuatazo ambazo ningependa kuzileta mbele ya Bunge lako Tukufu;

a) **Madeni Ambayo NHIF Inadai Kiasi cha Sh. bilioni**

Ukaguzi ulibaini kuwa hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2022 NHIF ilikuwa inadai kiasi cha **Sh. bilioni 228** ambazo zilikuwa hazijalipwa. Kwa mujibu wa CAG katika deni hilo, Taasisi za Serikali zilikuwa zinadaiwa kiasi cha **Sh. bilioni 210**. Hadi ukaguzi unakamilika hapakuwa na malipo yeyote yaliyofanyika ili kulipa deni husika.

Mchanganuo wa deni la Serikali unahusisha deni la Wizara ya Mambo ya Ndani **Sh. bilioni 45.4**, Taasisi ya Mifupa Moi **Sh. bilioni 18.2**, NIDA **Sh. bilioni 17.3** na Hospitali ya Benjamini Mka **Sh. bilioni 129.3**.

b) **Kiasi kikubwa cha fedha ya mikopo ya watumishi wa NHIF Sh. bilioni 41.42 bila ya kuwa na mfuko wa kuzungusha fedha**

Ukaguzi, ulibaini kuwa hadi tarehe 30 Juni 2022, Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya ulikuwa na mikopo ya watumishi ambayo haijalipwa inayofikia jumla ya **Sh. bilioni 41.42**, ambapo kiasi cha **Sh. bilioni 11.18** kilikuwa ni mikopo mipya iliyotolewa wakati wa mwaka 2021/22 bila kuzingatia mahitaji ya Aya 1.4 ya Sera ya Mikopo ya Wafanyakazi wa Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya ambayo inahitaji mikopo kutolewa chini ya mfumo wa Mfuko wa Kukopa na Kulipa. Aidha, ukaguzi ulibaini kupungua kwa ukwasi wa fedha wa Mfuko huo. Vilevile Mfuko uliongeza kikomo cha mikopo ya wafanyakazi na kuendesha Mfuko bila ya kuwa katika utaratibu wa mzunguko wa marejesho "Revolving Fund".

c) **Ongezeko la Gharama za Matibabu Kuliko Michango ya Wanachama**

Katika miaka mitano iliyopita, gharama za matibabu zimekuwa zikiongezeka ukilinganisha na michango ya wanachama. Katika mwaka 2021/2022, Mfuko ulikuwa na nakisi ya **Sh. bilioni 132.6** ukilinganisha na nakisi ya **Sh. bilioni 59** kwa mwaka 2021. Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa kwa mapato ya michango ya wanachama imekuwa ikiongezeka kwa wastani wa 12.9% wakati malipo ya gharama za matibabu yamekuwa yakiongezeka kwa wastani wa 24.6%. Kwa msingi huo, Mfuko unatumia fedha kutoka kwenye vyanzo vingine kama uwekezaji kulipia gharama za matibabu.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kujadiliana na Bodi na Menejimenti ya NHIF siku ya tarehe 23 Oktoba, 2023 kujadili taarifa husika ya ukaguzi. Kwa hoja ya madeni ya Serikali, NHIF imeifahamisha Kamati kuwa Wizara ya Fedha imetoa ahadi ya kulipa fedha hizo katika mwaka wa fedha 2023/2024.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo hadi tunawasilisha taarifa hii leo hapa Bungeni, bado Kamati haikupata taarifa ya maandishi ya utaratibu wa kuanza kulipa madeni hayo na pia hapakuwa na mkataba kati ya NHIF na Hospitali ya Benjamini Mkapa kuhusu mkopo uliotolewa hapo awali.

Mheshimiwa Spika, kwa hoja ya madeni ya watumishi wa NHIF waliopewa mikopo, Bodi ya NHIF iliifahamisha Kamati kuwa utaratibu huo wa mikopo umesitishwa tangu mwezi Julai, 2023. Hata hivyo, hoja ya Kamati inabaki kwamba fedha zote zilizokopwa ni muhimu zikarejeshwa katika Mfuko Mkuu

wa Serikali na taratibu za kuwa ma mfuko wa marejesho kwa mzunguko ukaanzishwa na kusimamiwa ipasavyo.

2.3.2 Bohari Kuu ya Dawa (MSD)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kupitia na kuchambua taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za Bohari Kuu ya Madawa (MSD) kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022. Masuala ya muhimu yaliyojitokeza katika hesabu za MSD ni kama ifuatavyo:-

a) Madeni Ambayo MSD Inaidai Serikali Kiasi cha Sh. 275,599,227,000

MSD walipata hati inayoridhisha yenye masuala ya msisitizo¹³. Hoja ya msisitizo katika MSD ilihusu deni¹⁴ ambalo Wizara ya Afya ilikuwa inadaiwa na MSD kiasi cha **Sh. 275,599,227,000**. Hali hii inaathiri uwezo wa MSD katika kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi. Hadi sasa deni hilo halijalipwa na hivyo kuathiri utekelezaji wa majukumu ya MSD;

b) Ukiukwaji wa Sheria Katika Ununuzi wa Vifaa Tiba Kutoka Kampuni ya Misri-AL HANDASIYA NA EIPICO

Katika mwaka wa ukaguzi 2021/22 timu ya ukaguzi ilipitia mafaili mawili ya manunuzi na nyaraka zake za mikataba na kubaini kuwa:-

---

¹³ Unqualified Opinion with Emphasis of Matter

¹⁴ Rejea Ukurasa 1 kwa Hesabu Zilizokaguliwa za MSD. AR/PA/MSD/2021/22

Tarehe 12 Oktoba 2021, Bohari ya Dawa (MSD) iliingia Mkataba, Na. IE-009/2021-2022/G/50, na AL HANDASIA kwa ajili ya kutoa bidhaa mbalimbali za matibabu vya aina 75. Kufuatia mkataba huu tarehe 11 Oktoba 2021, uongozi wa MSD ulifanya malipo ya awali kwa msambazaji, M/s. AL HANDASIA, jumla ya **Sh. 3,462,315,764**. Malipo haya yalifanywa kupitia vocha ya malipo Na.BPHQ-00005988, na yalikuwa ni kwa mujibu wa ankara namba 28858/10/2021.281, ya tarehe 11/10/2021, kwa madhumuni ya kufanikisha uwasilishaji wa vifaa mbalimbali vya matibabu vya aina 75. Tarehe ya mwisho ya uwasilishaji iliyokubaliwa kwa pande zote iliwekwa tarehe 30 Oktoba 2021.

Ilipofika tarehe 8 Novemba 2021, MSD iliingia Mkataba Na. IE-009/2021/2022/HQ/50/02 na Kampuni ya Misri ya Kimataifa ya Viwanda vya Dawa (EIPICO) kwa ajili ya kutoa aina mbalimbali za bidhaa za matibabu. Bei iliyokubaliwa ilikuwa **Sh. 10,891,279,309** kwa makubaliano ya miezi 12.

Ukaguzi zaidi uliofanywa kwenye mikataba hiyo miwili ulibaini dosari zifuatazo:-

- i. Kiasi cha malipo ya awali **Sh.3,462,315,764** yaliyofanywa kwa AL-HANDASIYA na kulipwa moja kwa moja kwenye Akaunti ya AL-HANDASIYA yenye jina la ACME TRADE INTER yenye AC Namba 0045609416002 katika Benki ya Egypt GULF, yalifanyika bila kupata dhamana kutoka kwa Benki na

pia bila kuwasilisha Dhamana ya Utendaji kazi na mtoa huduma. Hii ni kinyume na Kifungu cha 58 (2) cha Sheria ya Manunuzi ya Umma, (CAP 410 R.E. 2022) kinachomtaka mzabuni aliyefanikiwa kuwasilisha dhamana ya utendakazi kwa kuzingatia masharti yaliyoainishwa katika kanuni;

- ii. Kwa mujibu wa Kanuni ya 244 (1) ya Kanuni za manunuzi, 2013 MSD ilitakiwa kupokea jumla ya vifaa tiba 75 baada ya kulipa malipo ya awali ya **Sh. 3,462,315,764**. Hata hivyo ukaguzi ulibaini kuwa malipo ya awali ya **Sh. 3,462,315,764** kwa AL-HANDASIA yalijumuisha aina 49 tu za bidhaa za matibabu;
- iii. Ukaguzi ulibaini kuwa uongozi wa MSD ulifanya jitihada za kuwasiliana na msambazaji AL-HANDASIA kupitia Ubalozi wa Tanzania nchini Misri kupitia barua yenye Nambari ya Marejeleo CBA.99/169/01/99 ya tarehe 26 Oktoba 2021. Hata hivyo, hadi kufikia tarehe ya ukaguzi tarehe 30 Novemba 2022, walikuwa hawajapata jibu lolote kutoka kwa Ubalozi kuhusu AL-HANDASIA. Aidha, ukaguzi ulibaini kuwa malipo ya awali ya **Sh. 3,462,315,764** yaliyofanywa kwa AL-HANDASIA yalibakia kutojulikana (unaccounted for);
- iv. Baada ya juhudi za MSD kuitafuta AL-HANDASIA kushindikana na kampuni hiyo kutoweka na malipo ya awali ya **Sh. 3,462,315,764** yaliyotolewa na

MSD, pamoja na kushindwa kupeleka vifaa vya matibabu vilivyokubaliwa kwa mujibu wa makubaliano ya kimkataba, MSD iliamua kutafuta msambazaji mwingine, ambaye ni EIPICO, kwa mpango usio rasmi wa kufidia fedha ambazo AL-HANDASIA ilitoweka nazo. Kutokana na hali hiyo, MSD iliingia Mkataba Namba IE-009/2021-2022/G/50/2 na EIPICO kwa ajili ya usambazaji wa aina mbalimbali za dawa (pamoja na bidhaa za AL-HANDASIA) wa **Sh.10,891,279,309** chini ya makubaliano ya muda wa miezi 12;

- v. Baada ya kukagua hati za mkataba kwa wasambazaji wawili wa AL-HANDASIYA na EIPICO kwa kandarasi Na.IE-009/2021-2022/G/50/1 na No.IE-009/2021-2022/G/50/2, mtawalia, ilibainika kuwa hapakuwa na kifungu chochote cha mkataba kinachoelezea uhusiano wowote kati ya wasambazaji wawili. Zaidi ya hayo, hakukuwa na makubaliano kati ya AL-HANDASIYA na EIPICO katika kushughulikia maelekezo ya MSD iwapo msambazaji mmoja atashindwa kusambaza bidhaa, na hivyo kila mzabunii alitakiwa kutimiza wajibu wake peke yake, kwa mujibu wa sheria na masharti yaliyotajwa katika mikataba yao;
- vi. Mapitio ya barua isiyo na namba ya kumbukumbu kutoka EIPICO ya tarehe 24 Novemba 2021 ilieleza wasiwasi wa AL-HANDASIYA kushindwa kutimiza

agizo lake la vifaa tiba 49 kwa MSD zenye thamani ya **Sh. 3,462,315,764**. Barua hiyo inaeleza kuwa kushindwa kwa AL-HANDASIYA kulitokana na ukosefu wa baadhi ya nyaraka muhimu. Hata hivyo, hali hii ya kukosa 'baadhi ya nyaraka muhimu' na AL-HANDASIYA kama ilivyoelezwa na EIPICO haikufafanuliwa na AL-HANDASIYA au MSD katika kifungu chochote cha mkataba cha mikataba yao;

- vii. Mwisho, baada ya uchambuzi zaidi uliofanywa na timu ya ukaguzi, ilibainika kuwa EIPICO iliweza kusambaza dawa za aina 12 pekee zenye thamani ya **Sh. 3,462,315,764** kutoka kwenye mkataba wao wenye thamani ya **Sh. 10,891,279,309**.

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa kina wa masuala yaliyojitokeza katika mikataba hiyo miwili, Kamati ilifanya mahojiano na Bodi na Menejimenti ya MSD. Uongozi wa MSD uliifahamisha Kamati kuwa ilifanya kikao na TMDA mnamo tarehe 17 Mei, 2022 kujadili namna bora ya kuhakiki ubora na usalama wa bidhaa zilizopokelewa kutoka Misri. Baada ya Kikao hicho wliomba kibali¹⁵ Wizara ya Afya kutumia bidhaa za afya kutoka nchini Misri.

Mheshimiwa Spika, kuhusu hatua za kisheria na kinidhamu kwa watumishi wa MSD waliohusika na hoja hii, Menejimenti ya MSD iliifahamisha Kamati kuwa uongozi wa juu wa MSD uliokuwepo wakati wa uingiaji mikataba hii uliondolewa na

---

¹⁵ Rejea Barua ya MSD kwenda Wizara ya Afya ya tarehe 3 Juni, 2022 yenye Kumb. Na. CA.130/169/01B/14

Mamlaka husika. Aidha kwa watumishi watendaji walihamishwa katika maeneo mengine ili kupisha uchunguzi. Kuhusu hatua za kijinai kwa waliohusika na suala hili, uongozi wa MSD uliifahamisha Kamati kuwa shauri hili la ununuzi wa bidhaa lipo katika Mamlaka za Kiuchunguzi (TAKUKURU).

Mheshimiwa Spika, hoja ya Kamati katika suala hili ni kuwa, uchunguzi wa TAKUKURU umechukuwa muda mrefu kukamilika ili hatua za kijinai ziweze kuchukuliwa kwa wahusika. Hivyo uchunguzi unapochukua muda mrefu unakwamisha upatikanaji wa haki katika kuimarisha nidhamu ya matumizi ya fedha za umma.

2.3.3 Changamoto Zilizopo Katika Uanzishwaji na Uendeshaji Kisheria wa Hospitali ya Muhimbili Tawi la Mloganzila (MNH- Mloganzila)

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wa taarifa za ukaguzi wa Taasisi za huduma za afya, Kamati ilipitia na kuchambua taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za Hospitali ya Taifa Muhimbili na Hospitali ya Muhimbili Mloganzila. Katika uchambuzi huo, Kamati ilibaini hoja kubwa ya ukaguzi inayohusu kutokuwepo misingi ya kisheria ya uanzishwaji na uendeshaji wa MNH Mloganzila (Absence of legal establishment of MNH Mloganzila).

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya ukaguzi, Hospitali ya MNH-Mloganzila hapo awali ilifahamika kama Kituo cha Kitaaluma cha Chuo Kikuu cha Muhimbili, MUHAS (MAMC)¹⁶.

---

¹⁶ Muhas Academic Medical Centre (MAMC)

Malengo makuu ya Kituo yalikuwa kuwa Hospitali ya Kufundisha, Kituo kikuu cha Matibabu, Elimu na Utafiti utoaji wa huduma inayomlenga mgonjwa na elimu bora ya kliniki na utafiti. Ilikusudiwa kuwa hospitali ya juu ya kufundishia na kutoa huduma anuwai ambazo hutolewa na hazipatikani sana ndani ya Taasisi moja.

Mheshimiwa Spika, kituo cha Tiba cha MUHAS (MAMC) kilifanya kazi katika kipindi cha miaka miwili 2017 hadi 2018 chini ya MUHAS na kilizinduliwa rasmi na serikali na kuwekwa chini ya Bodi na Menejimenti ya Hospitali ya Taifa ya Muhimbili na kupewa jina la MNH-Mloganzila baada ya hapo tarehe 3 Oktoba 2018. Katika ukaguzi CAG alibaini kuwa MNH Mloganzila ilikuwa na watumishi 619 na Watumishi 685 kwa mwaka 2021-22 na 2020-21 mtawalia.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuwa MNH-Mloganzila ipo chini ya Bodi ya Wadhamini na menejimenti ya MNH, taarifa ya ukaguzi imebainisha kwamba masuala ya hospitali hayakuwekwa na kuripotiwa chini ya taarifa za fedha za MNH, yalifanywa tu chini ya MNH kutokana na utata na kukosekana kwa notisi ya wazi ya kisheria ya jinsi ya kufanya hivyo. Ni kwa msingi huo, hesabu zilizoandaliwa na Hospitali ya Mloganzila zenye thamani ya mali ya takribani **Sh. bilioni 140** hazitoi taswira sahihi na badala yake zilitakiwa kuandaliwa hesabu jumuifu za MNH.

Mheshimiwa Spika, hoja ya MNH – Mloganzila kutokuwa na idhini ya uanzishwaji kisheria inathibitishwa na maelezo¹⁷ ya

---

¹⁷ Rejea Ukurasa wa 48 wa Mahojiao ya Kamati , Taarifa Rasmi za Bunge, Kikao cha Tisa cha Tarehe 17 Agosti, 2023

Ndugu Priscus Ngowi, Mkaguzi Mkuu wa Nje mbele ya Kamati kama yanavyonukuliwa hapa chini:-

Nukuu:-

***"....Mheshimiwa Mwenyekiti,
changamoto ambayo tuliipata ni
kwamba legal mandate, establishment
ya Taasisi ya Mloganzila ilikuwa
haijakamilika. Hatujui kwamba baada ya
hilo tamko kutoka, Hospitali ya
Mloganzila inabaki chini ya Wizara ya
Elimu ya juu ambapo MUHAS inaripoti
huko au Wizara ya Afya? Kwa hiyo
hatukupata any correspondence kutoka
Wizara zote mbili kwamba hii sasa
inasimamaje. Muhimbili pale
anaendesha atalipwa management fee
au Mloganzila inakuwa kama idara ndani
ya Muhimbili. Kwa hiyo, hiyo ndiyo
changamoto ambayo tumekutana
nayo..."***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, naomba kuendelea kunukuu maelezo ya Ndugu Priscus Ngowi, Mkaguzi Mkuu wa Nje kutoka Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi akiendelea kuifahamisha Kamati kuhusu changamoto za uanzishwaji na uendesaji wa MNH- Mloganzila. Maelezo hayo ni kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kwenye uendesaji wa Taasisi ni kwamba Muhimbili kuna DG na Mloganzila kuna Deputy, kwa hiyo kila Mkurugenzi aliyeko Muhimbili kuna Mkurugenzi wa chini yake yupo Mloganzila ndiyo wanavyo- run. Mheshimiwa wenyekiti, changamoto nyingine ni kwamba ni Taasisi moja lakini zina taratibu zake, kwa hiyo hata wanavyoomba hizi funds za NHIF wanaomba kupitia Muhimbili. Kwa hiyo changamoto ambazo mnazona, yaani mimi nafanya kazi, nadai malipo yangu, lakini inabidi nitumie mtu mwingine. Kwa hiyo hela inalipwa kwake, halafu Muhimbili ndiyo anampa Mloganzila... Mheshimiwa Mwenyekiti, hata issue za manunuzi wanakuwa wanatumia jina moja kwa hiyo inakuwa ni changamoto kuweza kujua ya Mloganzila ni ipi na ya Muhimbili ni ipi. Sasa current hapa hatufahamu sasa kwamba je, Mloganzila inasimama yenyewe au Mloganzila inaunganishwa na mwingine? Bado hata sisi Wakaguzi hatuelewi inakuwaje.

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, hoja ya pili kuhusu MNH Mloganzila ilihusu kutokuwepo kwa mfumo huru wa Taarifa za Hospitali (HIS¹⁸).Ukaguzi umebaini kuwa MUHAS iliingia mkataba namba PA/007/2013-2014/G/89 na Kampuni ya Samsung na T Corporation wa tarehe 16 Desemba, 2014 kwa gharama za **Dola za Marekani 24,600,000** ukiwa ni Ugavi na ufungaji wa vifaa tiba, pamoja na uwekaji wa Taarifa za Hospitali.

Mheshimiwa Spika, CAG alifanya mapitio ya mfumo uliofungwa na Samsung C & T Corporation ambapo pamoja na mambo mengine alibaini kwamba, mfumo wa taarifa za hospitali uliotolewa na kusakinishwa haukulingana na maelezo ya kiufundi yaliyokubaliwa katika mkataba.Kutokana na changamoto hizo, hospitali ilitumia mfumo wa JEEVA tangu mwaka 2018 kutoka MNH-Upanga kama Mfumo wa Taarifa za Usimamizi wa Hospitali (HMIS) ambao unashughulikia huduma za hospitali. JEEVA imeunganishwa kutoka kwa moduli tofauti ikiwa ni usajili wa wagonjwa, usimamizi wa rasilimali watu, malipo, fedha, PMU, maabara, duka la dawa na kadhalika.

Mheshimiwa Spika, tathmini ya CAG katika mfumo wa “JEEVA” ilibaini kuwa hospitali ya Mloganzila imewekwa kama kitengo cha biashara ambacho hakina uhuru wa kiutendaji. Hivyo MNH – mloganzila inalazimika kufuata taratibu za uendesaji na miongozo ya fedha ya kiwango sawa cha MNH-Upanga kwa kuwa ni kitengo cha biashara ndani ya MNH Upanga.Athari za jambo hili ni pamoja na maagizo ya ununuzi wa ndani (LPO) hayawezi kuripotiwa mfululizo kutokana na muingiliano wa

---

¹⁸ Hospital Information System

mfumo na MNH, nambari za LPO zinaweza kwenda bila mpangilio kutoka kwa mtumiaji yeyote kutoka MNH Mloganzila au MNH Upanga baada ya kutolewa.

Mheshimiwa Spika, kutokana na dosari hizo, ukaguzi umebaini kuwa MNH Mloganzila haina makusanyo ya akaunti ya GepG yaliyounganishwa na “JEEVA”, makusanyo yote yanafanyika kupitia akaunti kuu za makusanyo za MNH-Upanga na baadaye kugawiwa MNH Mloganzila. MNH Mloganzila ikiwa kama kitengo cha biashara katika mfumo wa “JEEVA” inaweka ukomo sawa wa huduma za mfumo zinazofanya kazi kikamilifu.

2.4 Uchambuzi wa Taarifa za Kaguzi Maalumu

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Kamati imefanikiwa kupitia na kuchambua jumla ya Taarifa za Kaguzi Maalumu tano. Kaguzi hizo zinahusu Fungu 35 Ofisi ya Taifa ya Mashtaka (Kaguzi 2) , Fungu 28 Jeshi la Polisi (Kaguzi 2) na Ukaguzi Maalumu wa Kampuni ya Uendelezaji wa Uwanja wa Ndege wa Kilimanjaro (KADCO). Naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu matokeo ya Kaguzi hizo Maalumu kama ifuatavyo:-

2.4.1 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi Maalumu Kuhusu Uendeshaji na Usimamizi wa Mikataba ya Maridhiano ya Kukiri Makosa (Plea Bargain)

Mheshimiwa Spika, mnamo tarehe 1 Machi 2022 Mdhiliti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali aliamua kufanya Ukaguzi Maalumu kuhusiana na Uendeshaji na Usimamizi wa Mikataba ya Maridhiano ya Kukiri Makosa katika Ofisi ya Taifa ya Mashtaka

kupitia Kifungu cha 29 (1) cha Sheria ya Ukaguzi wa Fedha za Umma Sura ya 418 Marejeo ya 2021 kinachompa Mamlaka Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kufanya ukaguzi wowote atakoona unastahili.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu maalumu ulikuwa na lengo la kujiridhisha na sheria na taratibu zilizotumiwa na Ofisi ya Taifa ya Mashtaka kama zilizingatiwa wakati wa kuingia mikataba ya maridhiano ya kukiri makosa, utekelezaji wa mikataba yake, utimilifu wa makusanyo yaliyopokelewa Benki, uhalali wa malipo yaliyofanyika na usahihi wa salio lililokuwepo katika akaunti ya Mkurugenzi wa Mashtaka iliyopo Benki Kuu kufikia Mwezi Machi, 2022.

Mheshimiwa Spika, mawanda ya ukaguzi huu maalumu ulijikita katika kipindi cha miaka mitatu (3) kuanzia tarehe 1 Julai, 2019 mpaka 31 Machi, 2022 na uliongozwa na hadidu sita (6) za rejea kama ifuatavyo;- Kubaini na kutambua idadi ya kesi zilizoendeshwa kwa utaratibu wa kuingia Mkataba wa Maridhiano ya kukiri Makosa, Kiasi cha fidia kilichoahidiwa na kulipwa na Washitakiwa, na bakaa ambayo bado haijalipwa hadi kufikia tarehe 30 Machi 2022 na kuthibitisha endapo makosa yaliyo kwenye mashauri yaliyoendeshwa kwa Mikataba ya Maridhiano ya Kukiri Makosa yalistahili kupata ahueni husika.

Mheshimiwa Spika, hadidu nyingine za rejea zilizozingatiwa katika ukaguzi huu ni pamoja na kuthibitisha endapo mchakato wa kuingia makubaliano ya kukiri makosa ulikuwa wa haki na uwazi, Kupitia Mikataba ya Maridhiano ya Kukiri Makosa kujiridhisha na uthabiti wa vifungu na utekelezaji wake, Kuhakiki malipo yaliyofanyika toka kwenye Akaunti ya Mkurugenzi wa

Mashtaka (DPP) (Maridhiano ya Kukiri Makosa) 9921169817 ili kuthibitisha uhalali na ukamilifu wake sambamba na kuthibitisha ufasaha wa Bakaa iliyokuwepo tarehe 31 Machi 2022. Ukaguzi uliangalia mikataba ile tu ambayo kesi zake zilikuwa zimemalizika Mahakamani.

Mheshimiwa Spika, jambo la kwanza na muhimu katika ukaguzi ilikuwa ni kiasi cha fedha kilichoahidiwa kukusanywa (pledges) na kiasi halisi kilichokusanywa kutokana na mikataba ya kukiri makosa. Naomba kunukuu maelezo ya Ndugu Hiram J. Kisamo Mkaguzi kutoka Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi aliyotoa mbele ya Kamati siku ya tarehe 21 Agosti, 2023 kuhusu fedha zilizokusanywa na kuahidiwa. Maelezo hayo ni kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

***".... Mheshimiwa Mwenyekiti,
utakumbuka palikuwa na sintofahamu
hapa kwamba shilingi ngapi
zimekusanywa na shilingi ngapi zipo
kwenye akaunti ya plea argain. Kwa
hiyo, ukaguzi wetu ulijiridhisha
kwamba hadi tarehe 30 Machi, 2022
ahadi ambazo zilikuwa zimekuwa
pledged kwa ujumla wake zilikuwa
shilingi bilioni 219.12 ambapo kati ya
hizo, fidia cash ambayo ilikuwa
imelipwa kuhusiana na plea bargain
ilikuwa around shilingi bilioni
48,515,161,976. Hivyo, hadi kufikia***

***tarehe 30 Machi, 2022 ndiyo ilikuwa
mwanzo wa ukaguzi wetu, tulijiridhisha
kwamba pledge zote ambazo zilikuwa
zimewekwa kwenye mchakato wa
maridhiano wa kukiri kosa, zilikuwa
zinakaribia shilingi bilioni 219...”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia maelezo hapo juu ya wakaguzi, fedha zilizotakiwa kukusanywa katika mikataba ya kukiri kosa zilikuwa **Sh. bilioni 219** na kiasi halisi kilichokusanywa kilikuwa **Sh. 48,515,161,976**. Hivyo kiasi cha **Sh. 170,614,243,393** kilikuwa hakijalipwa hadi ukaguzi huu unakamilika.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu hoja nyingine mahsusi za ukaguzi zilizotokana na ukaguzi huu maalumu. Ukaguzi huu maalumu ulibaini masuala yafuatayo ambayo yanahusiana na matumizi na usimamizi wa fedha za umma:-

- a) Baadhi ya washitakiwa kushindwa kukamilisha malipo ya bakaa ya fidia kulingana na mikataba ya maridhiano ya kukiri kosa/makosa na hukumu ya mahakama kiasi cha **Sh.170,614,243,393;**
- b) Ukaguzi ulibaini kuwa kiasi cha jumla ya **Sh. 328,531,288** kati ya **Sh. 53,761,056,294** ziliwekwa kimakosa na washitakiwa watatu (3) ambao utaratibu wa kumaliza kesi zao haukuwa wa Mkataba wa Maridhiano ya Kukiri

Kosa/Makosa (Plea Bargain) bali ulitumika utaratibu wa kawaida wa kukiri hatia;

- c) Kutowasilishwa kwa majalada 15 ya kesi katika ukaguzi yenye fidia ya jumla **Sh.80,652,888**. Katika hoja hii ukaguzi ulibaini kuwa majalada kumi na tano (15) hayakuwasilishwa kwa ajili ya ukaguzi hivyo kusababisha kupungua kwa mawanda ya ukaguzi na kushindwa kufikia malengo ya ukaguzi na hitimisho.
- d) Fedha zitokanazo na utaifishaji kuwekwa kimakosa kwenye akaunti ya DPP ya maridhiano ya kukiri makosa **Sh. 6,103,646,447.86**. Katika hoja hii ukaguzi ulibaini kuwa kiasi cha **Sh. 6,103,646,447.86** kilichotokana na zoezi la utaifishaji kiliwekwa kimakosa katika akaunti ya DPP ya maridhiano ya kukiri makosa badala ya akaunti za utaifishaji zilizokuwa zimefunguliwa kwa dhumuni hilo. Kutoweka fedha hizo katika akaunti ya Utaifishaji kunaleta athari ya kukwamisha ufikiaji wa dhumuni la Serikali la kuanzisha akaunti maalum ya fedha za kigeni zilizotaifishwa ili kupunguza hasara na gharama za kubadilisha fedha za kigeni kwenda katika shilingi;
- e) Malipo ya Tozo za mahakama Jumla **Sh.2,113,278,701.58** kulipwa kimakosa kwenye akaunti ya DPP (Maridhiano ya kukiri makosa). Katika hoja CAG alibaini kuwa kiasi cha **Sh.2,113,278,701.58** tozo za mahakama kililipwa kimakosa kwenye akaunti ya DPP (Maridhiano ya kukiri makosa) kwenye akaunti namba 9921169817 hali iliyopelekea jumla ya mahakama 22

kutojumuisha mapato hayo katika vitabu vya hesabu na hivyo taarifa za mapato za mahakama kutokuwa sahihi;

- f) Kutokuwepo kwa utaratibu wa kutunza kumbukumbu katika vikao vya majadiliano ya kukiri makosa baina ya washtakiwa na OTM. Katika hoja hii ukaguzi ulibaini kuwa OTM ilikuwa haitunzi kumbukumbu sahihi za makubaliano ya kukiri makosa. Hii iliathiri kutokuwepo kwa kumbukumbu sahihi za majadiliano kwa ajili ya rejea za baadae na hivyo kuchangia kutokuwepo kwa uwazi katika mchakato wa majadiliano;
- g) Mapungufu katika utunzaji wa nyaraka na majalada ya mashauri. Katika hoja hii CAG alibaini kuwa na mapungufu katika utunzaji wa nyaraka muhimu katika majalada ya mashauri yaliyomalizika kwa makubaliano ya kukiri makosa. Athari ya kukosekana kwa nyaraka muhimu kwenye majalada kunapunguza uwazi katika mchakato mzima wa kufikia mkataba wa maridhiano ya kukiri makosa;
- h) Malalamiko ya kukosekana kwa hiyari ya washitakiwa kuanzisha mchakato wa maridhiano ya kukiri makosa. Katika hoja hii CAG alibaini kuwepo kwa malalamiko kwenye jamii kuhusiana na uvunjaji wa haki kwa ulazimishwaji wa washtakiwa kuingia katika maridhiano ya kukiri makosa;
- i) Ukaguzi ulibaini mapungufu katika uendesaji wa kesi Namba ECO.77/2018 kati ya Jamhuri dhidi ya washitakiwa Deodatus P. Mwanyika, Alex Lugendo Na Asa Mwaipopo. Katika hoja hii ukaguzi ulibaini kuwepo mienendo miwili ya mahakama (Court proceedings) na mikataba miwili tofauti

inayoonesha makubaliano ya washtakiwa kukiri makosa. Nyaraka za kwanza zinaonyesha kuwa washtakiwa walikiri kosa la kukwepa kodi na nyaraka ya pili inaonyesha kuwa washtakiwa walikiri kosa la kusababishia Mamlaka ya Serikali hasara. Kutokana na hili CAG alibaini kuwa nyaraka za makubaliano ya kukiri, hati ya mashtaka na kumbukumbu za mahakama zilikuwa na dosari;

- j) Madhaifu na ukiukwaji haki katika kesi ya uhujumu uchumi namba ECO 8/2020 dhidi ya Lucas Pius Malya. Katika hoja hii ulibaini kuwa OTM, TRA na Kikosi kazi cha ukusanyaji wa Kodi kutozingatia taratibu na msingi ya haki katika kutekeleza majukumu yao ya msingi. Ukiukwaji huo ulijumuisha kumuweka mtuhumiwa gerezeni kwa makosa ya kikodi pasipo kufuata utaratibu, na kulazimishwa kufanya malipo ya **Sh. 55,000,000** pasipo kuwepo kwa mkataba wa makubaliano ya kukiri kosa hali iliyomuumiza ndugu Lucas Pius Mallya binafsi, kibiashara na kutia doa utendaji wa vyombo husika vya Serikali;
- k) Kukosekana kwa dhamana na zuio la hati ya kusafiria ya raia wa kigeni ambao hawakumaliza kulipa fidia **Sh.880,950,000**. Katika hoja hii CAG alibaini kuwa Mikataba ya washtakiwa wa kigeni ilikosa dhamana na zuio la hati zao za kusafiria kulikosababisha Jamhuri na waathirika binafsi kupata hasara ya fidia iliyotakiwa kulipwa baada ya washtakiwa kurudi katika nchi zao ama kutojulikana walipo;
- l) Mikataba ya kukiri makosa kuwa na kiasi pungufu ya kile kilichopendekezwa awali na washitakiwa kwenye barua zao

za dhamira **Sh.689, 362,985.07**. Katika hoja hii ukaguzi ulibaini uwepo wa Mikataba ya Maridhiano ya kukiri makosa iliyokuwa na kiasi pungufu na kilichopendekezwa na washtakiwa katika barua zao walizowasilisha kwa Mkurugenzi wa Mashtaka. Jambo hili liliashiria uwepo wa mianya ya rushwa juu ya mikataba ya maridhiano ya kukiri makosa;na

m)Kutotekelezwa hukumu/amri za mahakama kuhusu marejeo ya tathmini ya kodi iliyopaswa kulipwa **Sh.61,805,200,298** kutokana na kesi za ukwepaji kodi.Katika hoja hii ukaguzi ulibaini kuchelewa kutekelezwa kwa amri za mahakama kwa zaidi ya miaka miwili kutokana na TRA kutorejea hukumu hizo na kufanya tathmini ya kodi kama ilivyoelekezwa na Mahakama.

Mheshimiwa Spika, kuna hoja nyingine ambayo Kamati ilitaka kupata maelezo ambayo inahusu madai ya uwepo wa fedha za mikataba ya kukiri makosa zilizowekwa nje ya nchi. Kutokana na hoja hii, Kamati ilipata maelezo ya wakaguzi ambayo yalibainisha hapakuwa na fedha zilizowekwa nje ya nchi badala yake kulikuwa na dosari za kiuandishi katika mojawapo ya fedha iliyowekwa kwenye akaunti ya DPP.Fedha hizo zilikuwa kiasi cha **Sh. 1,600,000,000** zilizowekwa na Profesa Anna Tibaijuka. Profesa Anna Tibaijuka aliweka fedha hizo kutokana na maelezo kwamba fedha hizo zilihusiana na mtuhumiwa mmojawapo wa kukiri makosa.

Mheshimiwa Spika, naomba kunukuu maelezo ya Ndugu Hiram J. Kisamo Mkaguzi wa Hesabu kutoka Ofisi ya Taifa ya

Ukaguzi aliyoyatoa mbele ya Kamati siku ya tarehe 21 Agosti, 2023 kuhusu hoja hii kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, pia katika ukaguzi wa hii fedha ya Mama Tibaijuka kuna vitu tulivibaini katikati. Hii field huwa inaandikwa address ya kule ambako fedha zinakwenda kwenye ile account. Kwa hiyo, katika ile address kulikuwa kuna maneno hela ametoa kwenye account yake ya CRDB imeandikwa address yake kwa ufasaha kwenda account ya DPP. Jina la account ya DPP lilikuwa limeandikwa kwa ufasaha kabisa na account number except kwenye upande wa address ilikuwa imeandikwa Zhengzhou-China. Lakini kwa ukaguzi tuliofanya tumeongea na watu wa DPP tukaongea na Mama mwenyewe, tukaongea na wafanyakazi wa CRDB waliofanya hii transfer wote wakadhihirisha kwamba hiyo Zhengzhou-China ilikuwa ni makosa ya kiuandishi. Mheshimiwa Mwenyekiti, pale ilitakiwa iandikwe Dar es salaam- Tanzania kwa sababu account ya DPP ameandikwa pale juu na address yake then ilitakiwa isomeke Dar es salaam – Tanzania. Benki walithibitisha na wakataundikia kwa barua

***ku-confirm kwamba yalifanyika makosa ya
kiuandishi. Badala ya kuandika Dar es salaam
wakaandika Zhengzhou-China. Kwa hiyo,
maelekezo tuliyokuwa tumepata kwenye
swift hii kwamba kuna fedha ziko nje ya Nchi
kupitia hii kiashiria hiki cha hii document
kutoka kwa Prof. Tibaijuka tulijiridhisha
kwamba kweli hakukuwa na hizo fedha nje
ya Nchi...”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kwa maelezo hayo ni dhahiri kwamba fedha za akaunti ya kukiri makosa hazikupelekwa nje ya Nchi kama Ukaguzi huu Maluumu wa CAG ulipokuwa unakamilika.

Mheshimiwa Spika, kutokana na uzito wa hoja zilizoibuliwa na Ukaguzi huu Maalumu, Kamati ilifanya mahojiano na Afisa Masuuli wa Fungu – 35 Ofisi ya Taifa ya Mashtaka hapa Bungeni siku ya tarehe 21 Agosti, 2023 kujadili matokeo ya ukaguzi huo. Kwa mujibu wa Sheria ya Fedha za Umma Sura 348, Afisa Masuuli wa Fungu 35 ni Naibu Mkurugenzi wa Mashtaka. Hata hivyo, Mkurugenzi wa Mashtaka (DPP) na Mwanasheria Mkuu wa Serikali walihudhuria kikao husika ili kutoa maelezo ya ufafanuzi pale walipotakiwa kufanya hivyo.

Mheshimiwa Spika, naomba kunukuu maelezo ya Mkurugenzi wa Mashtaka (DPP) Ndugu Silvester Mwakitalu kuhusu ushiriki wake kwenye kikao husika cha Kamati kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

***"...Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa muundo
wa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka, Afisa
Masuuli ni Naibu Mkurugenzi wa
Mashtaka. Yeye
kimsingi anashughulika na masuala ya
fedha na nidhamu ya watumishi. Masuala
ya kisheria (kesi) haya ni ya Mkurugenzi
wa Mashtaka. Mheshimiwa Mwenyekiti,
kwa hiyo, kwa nature ya mjadala wa leo
wakati mwingine kuna mambo
yatamhusu Mkurugenzi wa Mashtaka
mwenyewe. Kwa hiyo, tukaona ni vyema
tuwepo tuweze kusaidia kutoa ufafanuzi
badala ya kumwachia Afisa Masuuli
ambaye kimsingi yeye anashughulika
sana na masuala ya fedha na nidhamu ya
watumishi..."***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, vilevile naomba kunukuu maelezo ya Mhe.Jaji Dkt. Eliezer M. Feleshi, Mb – Mwanasheria Mkuu wa Serikali kuhusu ushiriki wake kwenye kikao cha kujadili hoja za ukaguzi maalumu kama ifuatavyo:-

***"...uwepo wangu leo
umechagizwa na jambo
lililonifikia ofisini. Hivyo,
nikalazimika kuambatana na***

***Mkurugenzi wa Mashtaka ili
pamoja na mambo mengine
kama Mshauri wa Serikali na
Bunge kwa mambo yale
yanayotoka Serikalini kuja huku,
ikiwapendeza basi mtafanya
jambo la kiutaratibu walau
kuomba...”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kama maelezo ya hapo juu ya Mkurugenzi wa Mashtaka (DPP) na Mwanasheria Mkuu wa Serikali, ilikuwa ni muhimu kwa viongozi hao wawili kuhudhuria katika kikao cha kujadili matokeo ya ukaguzi maalumu. Katika maelezo yake DPP alikiri mbele ya Kamati kuwa kulikuwa na changamoto za kisheria katika utekelezaji wa mikataba ya kukiri kosa. Naomba kunukuu sehemu ya maelezo yake kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

“...Mheshimiwa Mwenyekiti, mapungufu mengi ambayo yamebainika kwenye ripoti ya ukaguzi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, mengi tumeshayafanyia kazi, kwa sababu tulipata fursa ya kukaa na Wakaguzi mapema, lakini tulipata fursa ya kupitia taarifa hii kabla haijafika kwako. Kwa hiyo, mengi tumeshayafanyia kazi na sasa zipo vizuri. Yanayohitaji kurekebisha sheria mengine

***tumeshapeleka kwa Mheshimiwa Waziri wa
Katiba na Sheria ili aweze kuanzisha mchakato
wa kurekebisha sheria...”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika,kupitia mahojiano ya Kamati na Mwanasheria Mkuu wa Serikali (AG), kulijitokeza pia hoja ya hatua za kinidhamu zilizochukuliwa kwa baadhi ya Watumishi wa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka na Mahakama kutokana na dosari zilizobainishwa na CAG. Kwa ujumla majibu ya Serikali yalifafanua kuwa hatua za kinidhamu bado hazijakamilika kwa kuwa kuna uchunguzi bado unaendelea. Naomba kunukuu sehemu ya maelezo ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali (AG), Mhe. Jaji Dkt. Eliezer M. Feleshi kuhusu hatua za kinidhamu kwa baadhi ya watumishi waliohusika na mapungufu ya mikataba ya kukiri kosa kama ifuatavyo:-

***“...Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo,
kilicho-pose taarifa ya CAG, nafikiri ni
recommendation, mambo yanayotajwa
kama ya kweli hayo, ndiyo maana
tumesema kwamba haya yote, yaliyo
mengi kama ni specific maana yake
yanafanyiwa uchunguzi mahususi. Kwa
ujumla wa yote, mengine ndiyo yale
niliyoeleza hapo nyuma kwamba,
kuhusiana na hayo mambo ya Plea
Bargain, mambo yote yenye utata zaidi***

***ambayo DPP hana majibu, Serikali kwa
sasa haina majibu, labda CAG itokee naye
hana majibu. Mheshimiwa Mwenyekiti,
ndiyo maana Mheshimiwa Rais baada ya
kuona labda CAG ameibua nini, wengine
wameenda kwake, wengine wameenda
kwa Waziri Mkuu na Mamlaka
nyingine, akataka uchunguzi ufanyike.
Ndiyo maana lile pendekezo la nne,
ukweli limependekeza kwamba kwa
mambo ambayo yataendelea kuwa na
utata, yafanyiwe uchunguzi mahususi.
Uchunguzi mahususi maana yake
unaweza ukawa kati ya sheria zetu
tulizonazo, lakini Mheshimiwa Rais
anaweza akaanzisha commission of
enquiry chini ya ile sheria mahususi.
Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo,
Mheshimiwa Mwambe, niseme tu
kwamba, kwa sababu haki za watumishi
zimehindwa na Katiba, chochote ambacho
kimeibuliwa kwenye taarifa ya Mkaguzi,
maana yake kinahitaji substantiation, na
endapo mtakuja kuthibitika, maana yake
mkondo wa Sheria yetu utatumika....”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kutokana na maelezo hayo ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, ni dhahiri kwamba mapendekezo ya CAG yanayohusu hatua za kinidhamu kwa baadhi ya watumishi wa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka na Mahakama hazijachukuliwa hadi kukamilika kwa uchunguzi.

2.4.2 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi Maalumu Kuhusu Shughuli za Utaifishaji, Makabidhiano na Ugawaji wa Mali Zilizotaifishwa (Forfeiture)

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia wajibu wake wa Kikatiba na Kisheria, CAG alifanya ukaguzi maalumu kuhusu shughuli za utaifishaji, makabidhiano na ugawaji wa mali zilizotaifishwa. Ukaguzi huu pia unaangukia katika Fungu – 35 , Ofisi ya Taifa ya Mashtaka ambapo Naibu Mkurugenzi wa Mashtaka ndiye Afisa Masuuli.

Mheshimiwa Spika, katika kupitia na kuchambua matokeo ya ukaguzi huu maalumu, Kamati ilijielekeza katika hoja ambazo zina uhusiano wa moja kwa moja na matumizi ya fedha za umma. Ambapo katika kujielekeza huko, uchambuzi uliangalia pia baadhi ya maamuzi yaliyofanyika na ambayo endapo hayatafanyiwa kazi yanaweza kuisababishia Serikali hasara kwa siku zijazo.

Mheshimiwa Spika, naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu matokeo ya ukaguzi huo maalumu kama ifuatavyo:-

2.4.2.1 Kutowepo kwa mwongozo juu ya madhumuni ya Serikali baada ya kutaifisha madini, magogo na mali zinginezo kwa muda mrefu bila kuchukua hatua yeyote

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili ukaguzi uligundua kuendelea kuhifadhi mali zilizotaifishwa kwa muda mrefu bila kuwepo malengo mahususi jambo linalohatarisha usalama na thamani ya mali husika zilizotaifishwa. Ukaguzi ulipendekeza Ofisi ya Taifa ya Mashtaka kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango kukamilisha uandaaji wa Mwongozo na kanuni zitakazo simamia shughuli za utaifishaji hadi hatua ya makabidhiano ili kuhakikisha usalama wa mali husika, thamani na kuongeza tija katika utaifishaji na mapambano dhidi ya uhalifu.

2.4.2.2 Kukosekana kwa mwongozo wa umiliki wa mali zinazotaifishwa ambazo hazina takwa au utaratibu wa kisheria wa kusajiliwa katika regista ya Hati Miliki

Mheshimiwa Spika, katika hadidu hii hoja kubwa iliyoibuliwa na ukaguzi ni kwamba, mali nyingi zilizotaifishwa hukaa muda mrefu bila kuchukuliwa hatua sahihi za kuzitumia ili kuleta tija katika utaifishaji na kuchochea jitihada za kuzuia uhalifu. Kuhusu jambo hili CAG alipendekeza kuwa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka kushirikiana na vyombo vingine vya Serikali kuharakisha kuandaa mwongozo wa kisheria wa nini kifanyike kuhusiana na mali zilizotaifishwa.

2.4.2.3 Sheria kutotambua haki ya mwathirika wa mali zilizotaifishwa

Mheshimiwa Spika, ukaguzi ulibaini kuwa waathirika wa uhalifu (victims of offence) hawarejeshewi mali zao baada ya kufanyiwa uhalifu jambo ambalo linapelekea vyombo vya

kusimamia haki kuonekana havitendi haki kwa baadhi ya waathirika wa uhalifu. Katika hili CAG alipendekeza kufanyika kwa marekebisho katika Sheria ya Mazalia ya Uhalifu na Sheria ya Uhujumu Uchumi pamoja na sheria nyingine ili kuweka uwazi haki na pia fursa ya kutathmini jinsi gani mwathirika wa uhalifu anaweza kufidiwa au kurejeshewa mali yake baada ya uhalifu.

2.4.2.4 Mali zilizotaifishwa lakini hakuna uthibitisho wa makabidhiano kati ya Ofisi ya Taifa ya Mashtaka na Wizara ya Fedha na Mipango

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili ukaguzi ulibaini uwepo wa mali zilizotainishwa ambazo zilitaifishwa na hakukuwa na uthibitisho wa makabidhiano kati ya Ofisi ya Taifa ya Mashtaka na Wizara ya Fedha na Mipango. Ukosefu wa taarifa kamili za makabidhiano ya mali zilizotaifishwa kunapelekea uwezekano wa upotevu wa mali husika, kuharibika au kutoa fursa ya kutumika kwa matumizi nje ya Serikali, hivyo kukwamisha kufikia tija katika lengo la kisheria la utaifishaji mali. Pia kutowepo kwa hati au taarifa za makabidhiano kunapelekea kutojua mali zilipo na Taasisi gani inawajibika kwa wakati husika.

Mheshimiwa Spika, utaratibu wa hifadhi ya mali zilizotaifishwa ni kuwa, baada ya kukamilika kwa taratibu za mahakama, mali zote zilizotaifishwa zikabidhiwe haraka kwa Katibu Mkuu Wizara ya Fedha na Mipango kwa hati maalumu za makabidhiano na Kuboresha uandaaji na utunzaji wa taarifa za

mali zilizotaifishwa na makabidhiano yake ili kuimarisha usimamizi na ufuatiliaji wake.

2.4.2.5 Mali zilizotaifishwa na kukabidhiwa kwa Katibu Mkuu Wizara ya Fedha na Mipango kabla ya amri/hukumu ya Mahakama

Mheshimiwa Spika, hoja ya ukaguzi katika eneo hili ilikuwa kwamba kutekeleza makabidhiano ya mali zilizotaifishwa kabla ya amri ya Mahakama kunakinzana na matakwa ya sheria inayosimamia mchakato wa utaifishaji wa mali na kunaweza kusababisha changamoto katika kutoa haki.

2.4.2.6 Utaifishaji wa madini ya almasi karati 71,654.56 yenye thamani ya Dola za Marekani 29,509,821.84 bila mmiliki wa madini kuhusishwa

Mheshimiwa Spika, katika hii hoja taarifa ya ukaguzi maalumu inabainisha kuwa katika mapitio ya mkataba wa maridhiano ya kukiri kosa katika kesi ya uhujumu uchumi namba 54/2017 Mahakama ya Uhujumu Uchumi Dar- es salaam baina ya "Serikali na Archard Alphonse Kalugendo na Edward Joseph Rweyemamu" washtakiwa walifunguliwa shtaka la kuisababishia Serikali hasara ya **Dola za Marekani 1,118,291.43** (sawa na **Sh.2,486,397,982.54**).

Mheshimiwa Spika, ukaguzi ulibaini kuwepo utaifishwaji wa karati 71,654.56 za Almasi zenye thamani ya **Dola za Marekani 29,509,821.84** kama mazalia ya uhalifu kwa makubaliano baina ya Serikali na washtakiwa ambao ni watumishi wa Serikali pasipo kutaarifiwa au kuwepo mmiliki wa madini hayo au mwakilishi wake. Hivyo, uamuzi huu unaweza

kuisababishia Serikali hasara kwa siku zijazo kutokana na sheria za utaifishaji kutofuatwa.

2.4.2.7 Fedha zilizotaifishwa kuwekwa kimakosa katika akaunti ya makubaliano ya kukiri makosa kiasi cha Sh 6,093,646,447.86

Mheshimiwa Spika, katika Ukaguzi huu Maalumu kulibainika hoja ya kuhifadhi fedha zilizotaifishwa katika akaunti ya makubaliano ya kukiri makosa badala ya akaunti maalumu za utaifishaji mali inapoteza mtiririko wa utambuzi na ufuatiliaji wa fedha zilizotaifishwa jambo ambalo linaweza kupelekea fedha hizo kutumika kinyume na malengo yaliyokusudiwa.

2.4.2.8 Fedha taslimu zilizotaifishwa kukabidhiwa Hazina bila kupitia akaunti za utaifishaji mali zinazokadiriwa kufikia sh 1,300,501,994.17

Mheshimiwa Spika, hoja ya ukaguzi katika eneo hili ni kwamba utaratibu wa kukabidhi fedha taslim Hazina bila kupitia akaunti rasmi za utaifishaji unaleta shaka juu ya uthibiti, usimamizi na usalama wa fedha unaoweza kupelekea upotevu au matumizi yasiyo sahihi ya fedha husika.

Mheshimiwa Spika, utaratibu sahihi ni kwa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka kuhakikisha kuwa fedha zote zilizotaifishwa zinahifadhiwa katika akaunti sahihi za utaifishaji mali na kuandaa mwongozo na kutoa elimu kwa watendaji wote wanaohusika na shughuli za utaifishaji mali juu ya uasalama na uthibiti wa fedha zilizotaifishwa ili utekelezaji wake usivunje sheria au kutoa fursa ya upotevu.

2.4.2.9 Kutowepo kwa daftari la utunzaji fedha zinazotokana na utaifishaji mali, kutotoa stakabadhi ya fedha zilizotaifishwa na kutowepo rejesta ya mapokezi ya fedha zilizotaifishwa

Mheshimiwa Spika, hoja ya ukaguzi katika eneo hili ni kwamba kukosekana kwa daftari na rejesta ya fedha zilizotaifishwa na kutotoa stakabadhi inaonesha kuwa mfumo wa udhibiti wa ndani wa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka haukuwa madhubuti hivyo inakuwa vigumu kutambua na kutoa taarifa ya jinsi fedha zilivyopokelewa katika akaunti hizo na kukwamisha ufuatiliaji wa makusanyo ya fedha jambo linaloweza kupelekea upotevu wa fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, utaratibu unaofaa ni kwa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha kuweka utaratibu sahihi wa usimamizi wa akaunti zote za utaifishaji ili kuhakikisha kuwa zinakuwa na daftari sahihi la utunzaji fedha na kufanya usuluhishi wa benki kila mwezi na kuhakikisha kuwa Idara ya Fedha inakuwa na rejesta ya fedha zote zilizotaifishwa na usuluhishi wa miamala yote ufanyike. Nilishauri pia kuimarisha mfumo wa udhibiti wa ndani katika kurekodi, kukusanya, kutunza na kutoa taarifa za fedha zinazotokana na utaifishaji ili kutoa taarifa sahihi kwa wakati.

2.4.2.10 Ukusanyaji wa fedha zilizozuiliwa na kutaifishwa kutoka benki za biashara kwa awamu na kushindwa kuhamishwa kiasi chote kilichotaifishwa kwenda katika akaunti za utaifishaji za Ofisi ya Taifa ya Mashtaka

Mheshimiwa Spika, hoja ya ukaguzi katika eneo hili ni kwamba jumla ya kiasi cha **Sh.14,646,730,922.76** kilitaifishwa na kurejeshwa kwenye akaunti za utaifishaji za Ofisi ya Taifa ya Mashtaka kutoka benki mbili za biashara “DCB na NMB” kwa awamu tatu mpaka sita bila ya kuwepo kwa mkataba au ushahidi wa makubaliano juu ya urejeshaji wake na riba itakayozaliwa baada ya kuchelewa kurejesha. Hata hivyo, ni benki ya NMB pekee ndiyo iliyoweza kurejesha kiasi chote na riba ya **Sh. 685,961,812.38** wakati benki ya DCB ilirejesha kwa awamu sita bila ya riba yoyote.

Mheshimiwa Spika, kwa msingi huo Ofisi ya Taifa ya Mashtaka ilitakiwa kuimarisha mikakati ya urejeshaji wa fedha zote zinazotaifishwa toka kwenye akaunti za benki za biashara mara baada ya amri ya mahakama kutolewa na kuhakikisha fedha zote zilizotaifishwa zinakusanywa na kuingizwa katika akaunti za Utaifishaji ili kuepuka upotevu wa fedha za Serikali.

Mheshimiwa Spika, baada ya kubainisha mapungufu yaliyojitokeza katika zoezi zima la utaifishaji wa mali, Kamati ilifanya mahojiano na Afisa Masuuli wa Fungu 35 ili pamoja na mambo mengine kuifahamisha Kamati hatua zilizochukuliwa kwa chagamoto zilizobainishwa. Ni muhimu kukumbuka kwamba, zoezi hili la utaifishaji mali likiendeshwa bila utaratibu litakuja kuwa na athari mbaya kwa Serikali kwa siku zijazo hasa kama Serikali itapelekwa mahakamani na kushindwa katika kesi. Naomba kunukuu maelezo ya Mheshimiwa Japheti N. Hasunga, Mb – Makamu Mwenyekiti wa PAC wakati akisisitiza

suala la utaifishaji mali bila ya kuwa na miongozo sahihi kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

***"...Waheshimiwa Wajumbe, ukienda eneo lile lingine mimi nilikuwa naona hivi kulikuwa na issues ambazo zipo, kwa mfano maswali ya
kwa nini hakukuwa na mwongozo wa utaifishaji, utunzaji, ugawaji na usafirishaji wa mali zilizotaifishwa. Hilo ni swali tunaweza kuliuliza. Pia kwa nini hakukuwepo na daftari la mali zilizotaifishwa? kukosekana kwa usalama wa mali zilizotaifishwa kutokuwepo kwa uthaminishaji wa mali zilizotaifishwa, kutokuwa na ukamilifu au kutokuwa na mfumo wa umiliki au usajili wa mali zilizotaifishwa na kadhalika na kutokuwepo kwa mfano, zile pikipiki 40 ambazo mmesema mpaka sasa hivi hazijulikani zilipo..."***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, Mkurugenzi wa Mashtaka (DPP) Ndugu Silvester Mwakitalu, aliifahamisha Kamati kuwa ni kweli palikuwa na changamoto ya miongozo ya kusimamia zoezi la utaifishaji mali. Naomba tena kunukuu sehemu ya maelezo yake kwa Kamati kama ifuatavyo:-

Nukuu”-

“...Mheshimiwa Mwenyekiti, utaratibu wa kutaifisha mali upo kwa mujibu wa sheria. Ipo Sheria ya Mazalia ya Uhalifu na ipo Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai, Sura ya 20. Sheria hizi kimsingi zimepewa vifungu vya kuruhusu. Nakiri kwamba, katika sheria hizi hakukuwa na ufafanuzi wa kutosha namna sasa ya kutekeleza. Kwa hiyo, wakati mwingine ni practice tu zilitumika. Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kuwa tumeona changamoto hizo, sasa tumeanza kutengeneza miongozo na miongozo mingi tayari imekamilika. Ipo michache ambayo nilipeleka kwa wadau ili waweze kuiona na kui-validate na baadaye tutaanza kuitumia...”

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, hoja ya msingi ya Kamati katika eneo hili ni kwamba, utaifishaji wa mali bila kuwa na miongozo thabiti unaiweka Serikali katika hatari ya kuja kudaiwa fedha siku za usoni endapo itapelekwa Mahakamani na kushindwa kesi. Aidha, kutokuwepo kwa miongo kunasababisha mali hizo ambazo zinaweza kuwa za umma kupotea, kuibiwa au kuharibika.

2.4.3 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi Maalumu wa Matumizi ya Fedha za Mfuko wa Tozo na Tuzo wa Jeshi la Polisi

Mheshimiwa Spika, Jeshi la Polisi lilianzisha Mfuko wa Tuzo na Tozo mwaka 2010 kwa lengo la kukusanya fedha kutoka

vyanzo vya ndani na nje ya Jeshi hilo. Mnamo tarehe 21 Juni 2010, Katibu Mkuu Wizara ya Fedha kupitia barua yenye Kumb. Na. TYC/H/50/9 ya tarehe 21 Juni 2010 alitoa kibali kwa Jeshi la Polisi kuanzisha mfuko huo na kwamba fedha zitakazo kusanywa kutoka taasisi mbalimbali zitakazopatiwa huduma ya ulinzi zitawekwa katika akaunti Na. 9921152001 ya Mfuko huo iliyopo Benki Kuu ya Tanzania (iliyofunguliwa baada ya kibali hicho kutolewa).

Mheshimiwa Spika, Kifungu Na. 66(1) na (2) cha Sheria ya Jeshi la Polisi na Huduma Saidizi, Sura ya 332 kimeainisha vyanzo vya mapato vya Mfuko huo kuwa ni faini kwa kosa lolote la kinidhamu, tuzo zote, fidia na faini za kisheria zinalipwa kwa mtoa habari/mtafutaji mali zisizodaiwa (endapo mtoa habari/mtafutaji mali huyo ni afisa wa polisi). Pia, faini zinazotozwa na mahakama kutokana na shambulio dhidi ya afisa polisi.

Mheshimiwa Spika, Kifungu Na. 66(3) cha Sheria hiyo kimeainisha kuwa Inspekta Jenerali wa Polisi ndiye mwenye mamlaka ya matumizi ya fedha kutoka katika Mfuko huo, ambapo Agizo Na. 2(b) VI la Maagizo ya Jumla ya Jeshi la Polisi (PGO) Na. 135 linaruhusu Jeshi hilo kutoa huduma ya ulinzi kwa taasisi mbalimbali za Serikali, mabenki, migodi na makampuni binafsi kwa malipo kulingana na idadi ya askari watakaohusika. Pia, Agizo Na. 2(c) la Maagizo hayo limeainisha mamlaka hayo kama ifuatavyo:-

- a) Kutoa msaada kwa mwenza/familia ya Askari aliyefariki aliyekuwa na ngazi ya chini hadi Mrakibu, na kwa askari aliyeondolewa jeshini kwa tatizo la kiafya;
- b) Kutoa tuzo/zawadi kwa askari walioshambuliwa kwa silaha au kuumizwa katika matukio au kwa manufaa ya Jeshi la Polisi;
- c) Kuwalipa askari wa ngazi za chini hadi Mrakibu tuzo kwa ajili ya kutunuku vitendo au utumishi katika kutekeleza majukumu; na
- d) Matumizi kwa manufaa na maendeleo ya burudani na michezo iliyoidhinishwa na shughuli nyingine zilizoandaliwa na Jeshi.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi maalumu katika mfuko wa Tuzo na Tozo wa Jeshi la Polisi umebainisha dosari kadhaa katika matumizi ya fedha za umma katika maeneo yafuatayo:-

- a) Taasisi 31 zilipokea huduma ya ulinzi zikiwa na mikataba iliyokwisha muda wake bila kuhuishwa na kutolipa kiasi cha **Sh. 2,257,733,304** .Katika kipindi cha kati ya mwaka mmoja hadi mitano ambacho Jeshi halikuwa na mikataba na taasisi hizo, liliendelea kutoa huduma za ulinzi na kutoza kiasi cha jumla ya **Sh. 5,432,172,340**. Hata hivyo, kiasi cha **Sh. 3,174,439,036** kililipwa na kiasi cha **Sh. 2,257,733,304** hakikuwa kimelipwa hadi wakati wa ukaguzi Oktoba 2022;
- b) Taasisi 21 Kutolipia Huduma ya Ulinzi ya Jeshi la Polisi **Sh. 1,623,718,172**. Jumla ya hati za madai 1,820 zenye thamani ya **Sh. 24,112,248,110** zilitolewa na Jeshi la

Polisi Tanzania kwa taasisi 21 kati ya 28 zilizopatiwa huduma ya ulinzi na Jeshi hilo. Hata hivyo, kiasi cha **Sh.22,488,529,938** kililipwa na **Sh. 1,623,718,172** hakikulipwa kwa Jeshi licha ya taasisi hizo kupatiwa huduma ya ulinzi;

c) Uhakiki wa utaratibu unaotumika kutoa Hati za madai (invoices) ulibaini dosari ikiwa ni pamoja na Kutounganishwa kwa Mfumo wa Mapato ya Ulinzi na Mfumo wa Malipo ya Serikali (Government e-Payment Gateway (GePG)) kinyume na Kifungu cha 7(1) cha Sheria ya Fedha za Umma, Sura ya 348. Pia, kumepelekea kukosekana kwa udhibiti wa mapato yanayokusanywa kupitia mfumo wa Mapato ya Ulinzi; Aidha, taarifa za Mfumo wa Mapato ya Ulinzi katika sehemu ya "IGP Payment report module" zilitofautiana na taarifa zilizoonekana kwenye hati za madai zilizotolewa kutoka kwenye mfumo huo, hivyo kuwepo hitilafu ya taarifa za mfumo husika;Kompyuta Na. DESKTOP-6VLGSFB iliyosimikwa Mfumo wa Mapato ya Ulinzi haikuwa na nywila hivyo kutoa fursa kwa mtumiaji asiyehusika na kuhatarisha usalama wa taarifa;

d) CAG kupitia barua yenye Kumb. Na. CTA.35/364/O1D/94 ya tarehe 13 Januari 2022 alimuomba Gavana Benki Kuu kuthibitisha miamala iliyofanyika katika Akaunti Na. 9921152001 ya Mfuko wa Tuzo na Tozo kuanzia Julai 2018 hadi Novemba 2021. Kufuatia maombi hayo, mnamo tarehe 19 Januari 2022 Ndg. A. M. Hollevas na Ndg. M. E.

Mmari, kutoka Idara ya Huduma za Kibenki Benki Kuu (BoT) kupitia barua yenye Kumb. Na. EA.4/263/01/293 walibainisha kuwa mwezi Machi 2019 baada ya kupokea maelekezo ya Katibu Mkuu Wizara ya Fedha na Mipango, Benki hiyo ilihamisha kiasi cha **Sh. 2,622,247,480** kutoka Akaunti Na. 9921152001 ya Tuzo na Tozo Kwenda Akaunti Na. 9921169777 ya 'CPS Miscellenous Deposit Expebdtiture Account' kwa shughuli za Jeshi la Polisi. Pia, aliwasilisha barua za tarehe 12 Machi 2019 na 19 Januari 2022 zilizosainiwa na Ndg. Victus P. Tesha na W. A. Ngao mtawalia, kwa niaba ya Katibu Mkuu Hazina zilizomuelekeza Meneja Idara ya Utendaji, Benki Kuu kuhamisha kiasi kilichoombwa cha **Sh. 2,622,247,480**. Licha ya kuomba kuhamishiwa kwenye Akaunti ya matumizi ya Jeshi la Polisi Mwaka 2019 fedha hizo zilikuwa bado hazijatumika hadi wakati wa ukaguzi huo Oktoba 2022; na

- e) Ukaguzi ulibaini kuwa katika kipindi chote cha miaka mitatu kuanzia 2018/19 hadi 2020/21 jumla ya komandi tano za Makao Makuu Dar es Salaam, Makao Makuu Dodoma, Kamanda wa Mkoa Geita, Simiyu na Dodoma pekee kati ya 62 za Jeshi la Polisi ndizo zilipata mgao wa kiasi cha **Sh. 14,925,668,791.36**. Mgao huo ulifanyika kwa kibali cha IJP na hakukuwa na mwongozo wowote wa Jeshi la Polisi unaoweka misingi katika matumizi na mgao wa fedha hizo, hali iliyopelekea komandi/vikosi vingine 57 kutopokea kiasi chochote kutoka Mfuko wa Tuzo na Tozo katika kipindi cha miaka mitatu, licha ya kushiriki katika uzalishaji wa fedha hizo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya mahojiano na Afisa Masuuli wa Fungu 28 – Jeshi la Polisi akiwa ameambatana na uongozi wa Juu wa Jeshi la Polisi siku ya tarehe 24 Agosti, 2023 kupata ufafanuzi wa dosari zilizobainishwa hapo juu. Mathalani kwa hoja ya Mfuko wa Tuzo na Tozo wa Jeshi la Polisi kutokuwa na Kanuni za Uendeshaji, hoja hii inathibitishwa na maelezo ya Kamishina wa Fedha na Lojistiksi wa Jeshi la Polisi Ndugu Liberatus Sabas kama yanavyonukuliwa hapa chini:-

Nukuu:-

***"...Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza
kulikuwa na hili suala la mfuko
kuendeshwa bila ya kuwa na kanuni.
Suala hili tumelifanyia kazi, rasimu
ya kanuni imeshaandaliwa na
tunavyozungumza sasa hivi ipo kwa
Katibu Mkuu Hazina, ambaye
kimsingi naye baada ya kuipitia
akiridhika basi itapitishwa rasmi
kutumika kama kanuni za
kuendeshea mfuko wa tuzo na tozo.
Kwa hiyo, kwa sasa hivi ipo kwa
Katibu Mkuu Hazina..."***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, maelezo hayo hapo juu yanathibitisha kuwa Mfuko wa Tozo na Tuzo wa Jeshi la Polisi kwa muda wote uliendeshwa bila Kanuni hivyo kuchangia mapungufu ya usimamizi thabiti wa fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, kwa hoja ya fedha za Mfuko wa Tuzo na Tozo wa Jeshi la Polisi kutumika kwa kiasi kikubwa kwenye komandi tano pekee badala ya Nchi nzima, hoja hii pia ilithibitishwa na maelezo ya Afisa Masuuli Fungu 28, Ndugu Kaspar Kaspar Mmuya mbele ya Kamati tarehe 24 Agosti, 2023, kama yanavyonukuliwa hapa chini:-

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati anaendelea kutoa maelezo ya swali la msingi, kwanza ninaomba kukiri kuwa, kwa taarifa iliyomo ya CAG ipo sahihi kuwa ni command tano ndiyo zilipokea fedha hizi shilingi bilioni 14 plus. Mheshimiwa Mwenyekiti, lipo tatizo ndiyo maana kwa nafasi ya Katibu Mkuu alitoa maelekezo ya kufuata Kanuni ambayo itaandaliwa rasmi ambayo itapelekea fedha hizi zipelekwe kwenye mikoa kulingana na mahitaji..."

Mwisho wa Nukuu.

2.4.4 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi Maalumu wa Mfuko wa Kufa na Kuzikana wa Jeshi la Polisi

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa pia ya kupitia na kuchambua taarifa ya ukaguzi Maalumu kuhusu Mfuko wa Kufa na Kuzikana wa Jeshi la Polisi. Kwa ajili ya kutoa usuli (maelezo ya awali) kuhusu Mfuko huu kwa Bunge lako Tukufu, naomba kulifahamisha Bunge kuwa , Inspekta Jenerali wa Polisi kupitia

Kifungu Na. 7(2) cha Sheria ya Jeshi la Polisi na Huduma Saidizi, Sura ya 332 alianzisha Mfuko wa Kufa na Kuzikana kwa mamlaka aliyonayo.

Mheshimiwa Spika, Kifungu Na. 66(1) na (2) cha Sheria hiyo, vilevile kimeainisha chanzo cha mapato ya Mfuko huo kuwa ni michango ya Askari ya kiasi cha **Sh. 5,000** kila mwezi inayokatwa kutoka kwenye mishahara yao na kukusanywa kupitia Akaunti Na. 2016600444 iliyopo katika Benki ya NMB.

Mheshimiwa Spika, kama ilivyokuwa kwa ukaguzi wa Mfuko wa Tuzo na Tozo wa Jeshi la Polisi, ukaguzi huu ulifanyika kufuatia ombi la Katibu Mkuu Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi kupitia barua yenye Kumb. Na. CJA.95/199/01/52 na Na. CJA.95/199/01/53 za tarehe 18 Novemba 2021, na kwa kuzingatia Kifungu Na. 27 cha Sheria ya Ukaguzi wa Umma, Sura 418 kinachompa mamlaka Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kufanya Ukaguzi wa Kiuchunguzi baada ya kupokea taarifa zinazoonesha dalili za ubadhirifu, ambapo ukaguzi huu ulikamilika tarehe 31 Oktoba 2022.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo ya utangulizi naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu matokeo ya ukaguzi huo maalumu kama ifuatavyo:-

2.4.4.1 Ukiukwaji wa Mwongozo wa Mfuko na Viongozi Kujinufaisha Binafsi

Taarifa ya ukaguzi maalumu imebainisha kwamba, waliokuwa Meneja wa Mfuko huo ASP. Yusta Andrew Mwasanyamba (Julai

2018 hadi Januari 2020) na Insp. Abdallah Kambini (Februari 2020 hadi Novemba 2021) hawakuitisha vikao vya Sekretarieti wala vya wanachama wa Mfuko kinyume na Kipengele 18.1 cha Mwongozo wa Mfuko. Hata hivyo, katika kipindi cha uongozi wao Sekretarieti ya Mfuko huo haikuwa imeundwa, pia, Hesabu za Mfuko huo hazikuwahi kuandaliwa. Kadhalika, IJP. Simon Sirro, aliyekuwa Mlezi wa Mfuko kuanzia 2017 hadi 2022 alishindwa kumuelekeza Mwenyekiti kuitisha Mkutano Mkuu wa Mfuko katika kipindi chote cha miaka 5, kinyume na Kipengele Na.18.1 cha Mwongozo wa Mfuko wa Kufa na Kuzikana, 2009. Pia, Mwenyekiti CP Benedict Wakulyamba alishindwa kutimiza majukumu yake. CP Benedict Wakulyamba, aliyekuwa Kamishna wa Utawala na Mwenyekiti wa Mfuko na IJP Mstaafu Simon Sirro, aliyekuwa Mlezi wa Mfuko walieleza kuwa aliyekuwa Meneja wa Mfuko Insp. Abdalla Kambini aliyetoroka, alihusika na upotevu wa fedha na nyaraka za Mfuko wa Kufa na Kuzikana. Timu ya Ukaguzi ilihakiki akaunti binafsi ya Ndg. Abdallah Kambini Na. 20108003207 iliyopo Benki ya NMB (iliyokuwa ikipokea mishahara) na kubaini kupokelewa kwa kiasi cha **Sh. 5,000,000** (miamala mitano ya **Sh. 1,000,000**) kutoka Akaunti Na. 20106600444 ya Mfuko wa Kufa na Kuzikana kati ya tarehe 27 Agosti 2018 na 20 Septemba 2019.

2.4.4.2 Malipo kwa Watia Saini wa Mfuko Yasiyothibitika Uhalali Wake Sh. 754,654,944

Kupitia ukaguzi ilibainika wakati wa uhakiki kuwa miamala hiyo ya kiasi cha **Sh. 754,654,944** kilicholipwa kwa watia saini hao hakikuwa na nyaraka za malipo hayo kwa wanufaika wala

nyaraka za matumizi ya fedha hizo. Kufuatia kukosekana kwa nyaraka, Timu ya Ukaguzi kupitia barua yenye Kumb. Na.CTA.35/364/01D/107 ya tarehe 28/02/2022 ilimuomba Inspekta Jenerali wa Polisi kuwezesha upatikanaji wa watia saini hao wanne ili waweze kueleza matumizi ya kiasi hicho cha fedha walichoidhinisha hundi na kulipwa kwao katika nyakati tofauti.

2.4.4.3 Ubadhirifu wa Fedha za Mfuko wa Kufa na Kuzikana Kupitia Akaunti za Wanufaika Sh. 28,200,000

Uhakiki wa taarifa ya kibenki ya akaunti Na. 22606600144 ya Mfuko wa Kufa na Kuzikana ya Mkoa wa Kipolisi wa Kinondoni kwa kipindi kinachoanzia Julai 2018 hadi Novemba 2021 ulibaini kiasi cha **Sh. 28,200,000** kililipwa kwa wanufaika sita kupitia akaunti zao binafsi, hivyo Jeshi la Polisi lilitakiwa kuchukua hatua stahiki dhidi ya Ndg. Erasto Mtweve na kurejesha kiasi cha **Sh. 28,200,000** kutoka kwa wanufaika Ndg. Msanga Juma Rajabu, Joseph Mikongoti, Motomoto Erasto Kilasa, Nyamya Lameck Norbert, Msengi Boniface Martin na Joseph Beda kwa kushiriki katika ubadhirifu wa kiasi hicho.

2.4.4.4 Udanganyifu katika Ufufuaji wa Akaunti Na. 22901603799 Mkoa wa Kusini Unguja na kufanyika ubadhirifu wa Sh. 988,450,000

Ukaguzi ulibaini kuwa Hamza Khamis Haji, aliyekuwa Mkaguzi Msaidizi, E.2350 SGT Abdalla Said Abdalla na F.2061 CPL Makame Ismail Mohamed kwa pamoja walishirikiana kufanya udanganyifu katika kuhuisha Akaunti Na. 22901603799 kwa lengo la kuwezesha ubadhirifu huo na kusababisha hasara ya

kiasi cha **Sh. 988,450,000** kwa Mfuko wa Kufa na Kuzikana wa Jeshi la Polisi;

2.4.4.5 Ubadhirifu wa Fedha Kupitia Akaunti ya Mkoa Kusini Unguja Sh.511,500,000

Ukaguzi ulibaini kiasi cha **Sh. 511,500,000 (Sh.127,500,000 + Sh.384,000,000)** kati ya kiasi cha **Sh.576,500,000** kilicholipwa hakikuwafikia walengwa (askari/warithi wa askari aliyefariki) baada ya walipwaji PF. 21751 A/Insp. Hamza Haji na H.6450 PC Suleiman Khamis Mohamed kushindwa kuthibitisha matumizi ya fedha hizo.

2.4.4.6 Ubadhirifu wa Fedha Taslimu Sh. 306,000,000 Makao Makuu ya Polisi Zanzibar (PHQ)

Ukaguzi ulibaini, Watia saina na walipaji WP. 9980 SGT Amina Abdalla Ameir, E. 7416 D/SGT Khamis Abdalla Shaka, na PF 18538 Inspekta Ally Hassan Zyuma wanawajibika katika ufujaji wa kiasi cha **Sh. 306,000,000** kisichothibitika matumizi yake. Hata hivyo, kuhusishwa kwa viongozi waandamizi kuwa walitambua ubadhirifu wa fedha hizo na wao kushiriki, licha ya kutokuwepo ushahidi wa nyaraka, kunathibitisha kuwa sababu za kutokuchukuliwa kwa hatua za kiusimamizi kwa fedha za Mfuko na viongozi hao wakati kiasi kikubwa cha fedha kikifanyiwa ubadhirifu na sehemu ndogo ya kiasi cha **Sh. 94,500,000** kilicholipwa kwa wanufaika kama ilivyopaswa.

2.4.4.7 Kutumika kwa Fedha za Mfuko wa Kufa na Kuzikana Kinyume na Taratibu Sh. 39,946,000 Mkoa wa Kusini Pemba

Ukaguzi ulibaini kuwa hakukuwa na maelezo ama ufafanuzi juu ya matumizi ya kiasi cha **Sh. 24,946,000** (Sh.91,284,500 - Sh.51,338,500 - Sh.15,000,000). Kadhalika matumizi ya **Sh. 15,000,000** kwa ajili ya ununuzi wa mafuta ya dizeli hayakubaliki kufanyika kwa fedha za Mfuko wa Kufa na Kuzikana na pia hayakuthibitika kufanyika kwa kuwa hakukuwa na nyaraka za ununuzi wala matumizi ya mafuta hayo. Hivyo, matumizi ya kiasi cha **Sh. 39,946,000** ya fedha za Mfuko hayakubaliki kwa kuwa hayana vielelezo stahili.

2.4.4.8 Kutoandaliwa kwa Taarifa za Fedha na Kutowasilishwa Katika Mkutano Mkuu wa Mfuko

Kwa mujibu wa taarifa ya ukaguzi, CP Benedict Wakulyamba, aliyekuwa Mwenyekiti wa Mfuko na Sekretarieti yake hawakutimiza majukumu yaliyoainishwa katika Mwongozo wa Mfuko ikiwemo kupitia taarifa za mapato na matumizi ya Mfuko katika ngazi ya taifa na mikoa na kuwasilisha taarifa hizo kwenye mkutano mkuu wa Mfuko, kuhakikisha Mfuko unaandaa vitabu vya hesabu, na kutunza kumbukumbu muhimu za Mfuko. Kwa ujumla katika vipindi tofauti aliyekuwa Meneja wa Mfuko ASP. Yusta Andrew Mwasanyamba na Insp. Abdalla Bakari Kambini hawakutimiza majukumu yao ikiwemo kushindwa kuhakikisha kuwa Mfuko unaandaa taarifa za fedha, kufunga hesabu za kila mwaka, kuitisha vikao vya Mfuko na mkutano mkuu hali iliyopelekea udhaifu katika usimamizi na kukosekana uwajibikaji katika matumizi ya fedha za Mfuko.

2.4.4.9 Kutokaguliwa kwa Mfuko wa Kufa na Kuzikana

Timu ya Ukaguzi ilibaini kuwa Mfuko wa Kufa na Kuzikana haukuwahi kukaguliwa tangu mwaka 2018/19 hadi 2020/21 baada ya kuombwa kuwasilisha taarifa zilizokaguliwa kupitia barua yenye Kumb. Na. CTA.35/364/01D/90 ya tarehe 11 Januari 2022. ASP. Yusta Andrew Mwasanyamba, aliyekuwa Meneja wa Mfuko wa Kufa na Kuzikana kuanzia Julai 2018 hadi Februari 2020 hakuweza kueleza sababu zilizopelekea kutokaguliwa kwa Mfuko.

2.4.4.10 Watia Saini Kuwalipa Watu Wasiokuwa Wanachama na Wasiotambulika Jeshini Sh. 179,672,000.

Ukaguzi ulibaini malipo kwa wanufaika wasiotambulika na Jeshi la Polisi ni kama inavyoonekana kwenye Jedwali Na. 2.3 hapa chini:-

Jedwali Na. 2.3: Malipo kwa Wanufaika wasiotambulika na Jeshi la Polisi

Mkoa	Watia Saini husika	Idadi ya miamala	Kiasi
Ilala	Deus John Shija, PF. 17903 INSP. Jane John Mganga, CPL John Kaposwe	131	88,040,000
Kanda Maalumu	Godson Anael Kimambo, G.7322 SGT Said Omary Shekue	88	74,000,000
Kinondoni	Erasto Mtweve,	37	17,632,000

Mkoa	Watia Saini husika	Idadi ya miamala	Kiasi
	Mahuna Salehe Koshuma, Maridadi Halima Hemed		
Jumla	90,202,344,830	6.9	179,672,000

Chanzo: Taarifa ya Ukaguzi Maalumu wa Mfuko wa Kufa na Kuzikana wa Jeshi la Polisi, Agosti, 2023.

Kama inavyoonekana hapo juu, wahusika hao 3 walijihusisha na malipo kwa watu wasiokuwa Polisi. Taarifa ya Afisa Masuuli imebainisha kuwa Jane John Mganga, CPL John Kaposwe Erasto Mtweve, Mahuna Salehe Koshuma na Maridadi Halima Hemed walifukuzwa kazi na kesi yao inaendelea katika Mahakama ya Kisutu. Hata hivyo, SGT Deus John Shija alistaafu kazi tarehe 01 /07 /2021 na hadi sasa hajachukuliwa hatua za kisheria.

2.4.4.11 Kutorejeshwa Kiasi cha Sh. 759,192,010 za Fedha za Mfuko wa Kufa na Kuzikana Baada ya Kuazimwa na Matumizi ya Kiasi cha Sh. 855,838,668 Kutothibitika

Taarifa ya ukaguzi imebainisha kuwa, ACP Leonard Bonaventura Ngassa, Mkuu wa Fedha wa Jeshi la Polisi alibainisha kuwa Jeshi hilo lilirejesha kiasi cha **Sh. 232,256,508** kati ya kiasi cha **Sh. 991,448,518** kilichoazimwa na Jeshi kutoka Mfuko wa Kufa na Kuzikana. Uhakiki wa vielelezo vilivyowasilishwa ulibaini kuwa kiasi cha **Sh. 759,192,010** hakikuwa kimerejeshwa kama ilivyobainishwa. Hata hivyo, ilibainika kuwa matumizi ya kiasi

cha **Sh. 855,838,668** ya fedha zilizoazimwa hayakuthibitika usahihi na uhalali wake kwa kuwa hakukuwa na vielelezo stahili vilivyowasilishwa.

2.4.5 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi Maalumu wa Kampuni ya Uendeshaji wa Kiwanja cha Ndege Kilimanjaro (KADCO)

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu umefanyika kufuatia Maazimio ya Bunge la 12 Mkutano wa Tisa Kikao cha Pili cha Tarehe 2 Novemba 2022 yaliyotokana na mjadala wa Taarifa ya Kamati ya Hesabu za Serikali (PAC) iliyochambua Taarifa ya Mdhibili na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni 2021, ambapo Mdhibili na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) alizingatia masuala yaliyojitokeza Bungeni yaliyopaswa kuhakikiwa wakati wa ukaguzi.

Mheshimiwa Spika, wakati wa mjadala huo, Bunge liliihoji Serikali, pamoja na mambo mengine, kuhusu Uwanja wa Ndege wa Kilimanjaro (KIA) kutokabidhiwa kwa Mamlaka ya Viwanja vya Ndege (TAA) pamoja na uwepo wa maelekezo ya Baraza la Mawaziri kupitia Kikao chake Na. 15 cha mwaka 2009 baada ya ununuzi wa Hisa za Wanahisa Wenza kukamilika. Aidha, Bunge liliihoji uhalali wa Mkataba wa Uendeshaji (Concession Agreement) kati ya KADCO na Serikali kuendelea baada ya Serikali kununua Hisa za Wanahisa Wenza mwaka 2009, ambapo ufafanuzi ulitolewa kuwa mkataba huo uliendelea kuwa hai licha ya Serikali kununua Hisa zote.

Mheshimiwa Spika, kufuatia mjadala huo, Bunge liliazimia kwamba Serikali ifanye tathmini ili kuhamishia shughuli za KADCO kwenye Mamlaka ya Viwanja vya Ndege (TAA) kama ilivyo kwa viwanja vingine. Vilevile Bunge liliazimia kwamba CAG afanye Ukaguzi wa Kina wa KADCO (Comprehensive Audit).Mnamo tarehe 18 Oktoba, 2023 Mdhiniti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali aliwasilisha Taarifa husika kwa Katibu wa Bunge kwa barua yenye Kumb. Na. CTA.35/364/01H/63.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu maalumu ulihakiki Hisa zilizotolewa kwa Serikali kulingana na mchango wa mali zake kwa Kampuni ya KADCO, ununuzi wa Hisa za Wanahisa Wenza (76%) kuanzia 2009 hadi 2010, ukaguzi ulihakiki mapato na matumizi baada ya Kampuni hiyo kumilikiwa na Serikali kwa asilimia 100 na pia ukaguzi uliangalia utekelezaji wa maelekezo ya Baraza la Mawaziri na Azimio la Bunge.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kueleza masuala yaliyobainika wakati wa ukaguzi naomba kwanza kulifahamisha Bunge lako Tukufu kwa ufupi kuhusiana na Kampuni ya KADCO. Kampuni hiyo ilianzishwa tarehe 11 Machi 1998 kufuatia Mkataba wa Makubaliano (MoU) wa tarehe 21 Oktoba 1996 kati ya Serikali ya Tanzania na "Airport Alliance" ambayo ni muunganiko wa Makampuni ya Mott MacDonald LTD, British Airways PLC na Mamlaka ya Anga ya Uingereza (UK Civil Aviation Authority).

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya CAG, Kampuni hiyo ilikuwa na Wanahisa wanne ambao ni Mott MacDonald International Limited (Hisa 41.4%), Inter-Consult

Ltd (Hisa 4.6%), Serikali ya Tanzania (Hisa 24%) na South African Infrastructure Fund (Hisa 30%). Serikali na KADCO ziliingia Mkataba wa Uendeshaji (Concession Agreement), Mkataba wa Wanahisa (Shareholders Agreement), na Mkataba wa Upangishaji wa Ardhi na Majengo ya KIA (Lease Agreement). Mikataba hiyo iliingiwa kufuatia uamuzi wa Serikali kupitia Waraka wa Baraza la Mawaziri Na. 48/1998 wa mwaka 1998 kuwa uendelezaji na uendeshaji wa KIA ufanywe na Kampuni binafsi.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo ya utangulizi, naomba kufafanua masuala mahsusi yaliyobainika kwenye Ukaguzi Maalumu wa KADCO kama ifuatavyo:-

2.4.5.1 Mapato Yaliyokusanywa na Matumizi ya KADCO Kati ya Mwaka 2010 Hadi 2022

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya uhakiki wa hesabu za KADCO imebainisha kiasi cha fedha klichokusanywa na kutumiwa na KADCO kati ya mwaka 2010 hadi 2021. Katika kipindi hicho, mapato ya KADCO yalikuwa **Sh.230,781,685,001** na matumizi yalikuwa **Sh. 213,076,786,270.**

2.4.5.2 Serikali Kupewa Hisa 379,339 Chini ya kiwango na Thamani ya Mali ilizochangia

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya ukaguzi imebaini kuwa mnamo Novemba 1998 wanahisa Mott MacDonald International

Limited na Iter-Consult Limited walipewa hisa 649,085 na 72,130 mtawalia kwa bei ya Sh. 1,352 kwa kila hisa. Vilevile, mnamo Mwezi Agosti 1999, Serikali ya Tanzania ilipatiwa jumla ya Hisa 378,251 (sawa na 24%) za KADCO kwa bei ya Sh. 2,711 kwa kila Hisa baada ya kuchangia mali zake zilizopo katika Taarifa ya Uthamini wa Mali na Hesabu za mwaka unaoishia tarehe 31 Disemba 1999 kuwa na thamani ya jumla ya Sh. 1,020,205,394.

Mheshimiwa Spika, mali hizo ni pamoja na Magari 15, Samani za Ofisini 1,050, Mtambo wa kudhibiti moto (firetender) 1, 'ground handling equipment' 2, vifaa kwa ajili ya karakana ya uhandisi 15, 'observation accessories' 48, na mashine mbalimbali 43. Kulingana na thamani ya mali zake, Serikali ingepata jumla ya Hisa 754,590 endapo bei ya Sh. 1,352 kwa kila hisa ambayo ilitumika kwa Wanahisa wengine (Mott MacDonald International Limited na Iter-Consult Limited) pia ingetumika kwa Serikali. Kwa msingi huo, idadi ya Hisa zilizotolewa kwa Serikali zilikuwa pungufu kwa Hisa 376,339 (754,590-378,251).

Mheshimiwa Spika, Vilevile CAG alibaini hoja muhimu katika eneo hili kwamba, uthamini wa mali ulifanywa na Kampuni ya H&R Consult Ltd ya Dar es Salaam ikishirikiana na WT Partnership (bila ushirikishwaji wa Serikali). Wathamini hao waliteuliwa na KADCO. Hivyo, kwa kuwa wathamini hao walichaguliwa na KADCO kuna uwezekano wa kuwa walilinda maslahi ya KADCO na siyo ya Serikali.

2.4.5.3 Kuendelea Kuendesha na Kusimamia KIA Chini ya KADCO Kinyume na Azimio la Bunge na Maelekezo ya Baraza la Mawaziri

Mheshimiwa Spika, Baraza la Mawaziri kupitia Mkutano wake Na. 5/2009 wa tarehe 14 Mei 2009 lilielekeza kwamba, baada ya ununuzi wa Hisa za Wanahisa wengine, shughuli za uendesaji wa KIA ziwe chini ya TAA katika kipindi ambacho Serikali inatafuta Mwekezaji mahiri wa kuendeleza na kuendesha KIA. Vilevile, Bunge la 12 kupitia Mkutano wake wa Tisa katika Kikao cha Pili cha tarehe 2 Novemba 2022 liliazimia kuwa shughuli zote za KIA ziwe chini ya TAA.

Mheshimiwa Spika, hadi wakati wa ukaguzi huu Mwezi Septemba 2023, shughuli za uendesaji wa KIA zimeendelea kusimamiwa na KADCO kinyume na maagizo ya Baraza la Mawaziri na maazimio ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, Ndg. Gabriel J. Migire, aliyekuwa Katibu Mkuu Uchukuzi kupitia barua yake ya 02 Juni, 2022 yenye Kumb. Na. 26/318/01/103 aliomba ushauri wa Mwanasheria Mkuu wa Serikali kuhusu jitihada za Serikali kuandaa Sheria ya TAA ambayo pamoja na mambo mengine, itaweka utaratibu wa kisheria wa uendesaji wa Viwanja vyote vya Ndege vya Serikali Nchini ikiwemo KIA.

Mheshimiwa Spika, akitoa ushauri wa Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Ndugu Hassan Nkya kwa niaba ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali alifafanuwa kwamba Sheria iliyopo (The Executive Agencies Act, CAP 245 establishing TAA of 1990)inatoa mamlaka kwa TAA kuendesha na kuendeleza

viwanja vya ndege ya umma.Naomba kunukuu sehemu ya maelezo ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"...The Executive Agencies Act, CAP 245 establishing TAA of 1999, empowers TAA to manage, operate and develop publicly owned airports. He farther opined that proposed legislation should not focus on establishing a new institution for managing , operating , and developing airport, but continuing the TAA under the legislation..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kwa msingi wa nukuu hapo juu, maelezo ya aliyekuwa Katibu Mkuu, Uchukuzi yanapingana na ushauri wa kisheria wa Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali katika hoja hii. Ushauri wa kisheria uliotolewa na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali ulibainisha kwamba TAA ina mamlaka kisheria¹⁹ ya kusimamia shughuli za Viwanja vya Ndege Nchini hivyo kurejeshwa kwa usimamizi wa shughuli za KIA kwa Mamlaka hiyo kunaendana na matakwa ya kisheria na hakuzuii hatua ya Serikali ya uandaaji wa Sheria ya TAA.

---

¹⁹ Rejea Order 3 of Schedule 3.2 of the Executive Agencies (Tanzania Airports Authority) (Establishment Order) Vide GN. No. 404 of 1999

2.4.5.4 KADCO Imepata hasara ya Sh. 794,012,858 na Dola za Marekani 388,380.32

Mheshimiwa Spika, hoja nyingine iliyobainika katika Ukaguzi Maalumu ilihusu uhakiki wa mapato. Katika uhakiki huo ilibainika kuwa jumla ya kiasi cha Sh. 502,807,857.52 na Dola za Marekani 388,380.32 hakikusanywa kutokana na sababu mbalimbali. Fedha hizo zinajumuisha makundi yafuatayo; kodi za pango za nyumba na maeneo ya biashara (Sh. 218,771,559.90 na USD 388,380.32), kutokusanywa ada za malipo ya huduma za Jengo la Watu Mashuhuri (Sh. 131,600,000) na kutokusanywa kwa fedha za kuchelewa kulipa malipo yatokanayo na ada za maegesho ya magari (Sh. 152,436,297.62).

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili CAG alibaini pia KADCO imepata hasara ya kiasi cha Sh. 291,2015,000 kutokana na kufanya malipo zaidi ya kiasi kilichostahili kwa watoa huduma. Hasara iliyotokana na malipo kwa watoa huduma hao ni kama ifuatavyo:-

- a) M/s Transkim Networking Ltd (**Sh. 249,465,000**);
- b) M/s Arusha Region Express Services Cooperative Society (**Sh. 16,000,000**); na
- c) M/s Lulu Cleaning Services (**Sh. 25,740,000**).

Mheshimiwa Spika, kwa mara ya kwanza Kamati ilipanga kukutana na Uongozi wa KADCO, TR na Wizara ya Uchukuzi ili kujadili Taarifa ya Ukaguzi huu Maalumu siku ya tarehe 24 Oktoba, 2023. Hata hivyo baada ya kupitia na kuchambua

uzito wa hoja za ukaguzi na utekelezaji wake, Kamati iliamua kusogeza mbele kikao cha kujadili taarifa hiyo siku ya ijumaa tarehe 27 Agosti, 2023. Lengo la kusogeza mbele kikao husika ilikuwa kutoa fursa kwa Katibu Mkuu Wizara ya Uchukuzi ambaye ni Afisa Masuuli wa Wizara kufika mbele ya Kamati kwa mahojiano ya kina.

Mheshimiwa Spika, kutokana na udhuru wa Afisa Masuuli aliowasilisha kwa Katibu wa Bunge, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli Uchukuzi siku ya tarehe 30 Oktoba , 2023. Afisa Masuuli alikuwa ameambatana na Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Maafisa wa Ofisi ya Msajili wa Hazina na Menejimenti ya KADCO.

Mheshimiwa Spika, Afisa Masuuli Uchukuzi alitoa maelezo kwamba uhamishaji wa shughuli za KADCO kwenda TAA umekuwa na changamoto za kisheria. Aliifahamisha Kamati kuwa baada ya Serikali kununua hisa asilimia 100, kulikuwa bado na mikataba ya ukodishaji wa uendeshaji wa uwanja ambayo ilikuwa inasubiri kukamilika.

Mheshimiwa Spika, Mwanasheria Mkuu wa Serikali aliifahamisha Kamati kuwa Serikali inaendelea na mchakato wa kukamilisha uhamishaji wa shughuli za KADCO kwenda TAA. Kuna masuala waliona ni muhimu yashughulikiwe kwanza ikiwa ni pamoja na kukamilisha uhamishaji wa hisa zote za KADCO kwenda Serikalini. Aidha kulikuwa na hoja ya kuangalia masuala ya watumishi waliokuwa KADCO ambayo ilikuwa ni Kampuni binafsi iliyosajiliwa chini ya Sheria ya Makampuni kwenda Serikalini.

Mheshimiwa Spika, kamati ina maoni kuwa hoja hii kutokamilika miaka 14 baada ya kutolewa kwa maelekezo ya Baraza la Mawaziri na takribani mwaka 1 baada ya Azimio la Bunge, ni dhahiri hoja hii haijafanyiwa kazi ipasavyo. Mathalani Kamati haikuona msingi wa kuchelewa kutekeleza agizo hilo kwa sababu ya hoja ya kuangalia masuala ya watumishi. Kwa mfano Serikali haikuchukua muda mrefu kuunganisha Mifuko ya Hifadhi ya Jamii (LAPF, GEPF na PSPF), hivyo hoja hiyo haikukubaliwa na Kamati. Vilivile hoja ya kumalizika kwa 'concession agreement' tangu tarehe 16 Julai, 2023 haikupata majibu ya kutosha toka kwa Afisa Masuuli na kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

2.5 Uchambuzi wa Taarifa ya Matumizi ya Fedha za Mkopo wa Uviko 19 Zilizotolewa na Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF)

Mheshimiwa Spika, Tanzania ni kati ya Nchi zilizoathiriwa na janga la UVIKO -19 na kusababisha madhara hasi kwenye ukuaji wa uchumi na kijamii. Kutokana na matokeo hayo, Serikali iliandaa Mpango kukabiliana na athari hizo unaoangazia sekta za afya, elimu, maji, utalii, ustawi wa jamii, nishati na uwezesaji wa kiuchumi kwa pande zote mbili za Tanzania Bara na Zanzibar. Gharama iliyokadiriwa kwaajili ya kutekeleza mpango huo ilikuwa **Sh. trilioni 3.62.**

Mheshimiwa Spika, mnamo tarehe 7 Septemba 2021, Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ilisaini mkopo wa masharti nafuu wa dola za Marekani 567.3 milioni (sawa na **Sh. bilioni 1,310.65**) kutoka kwa Shirika la Fedha la

Kimataifa (IMF) ili kutekeleza Mpango wa kukabiliana na athari za Kijamii na Kiuchumi zitokanazo na UVIKO-19 (TCRP). Jumla ya **Dola za Marekani 567.3 milioni** (sawa na **Sh. bilioni 1,291.74**) zilipokelewa na Wizara ya Fedha mnamo Septemba na Desemba 2021. Utofauti unaonekana kwenye shilingi ni athari ya mabadilishano ya fedha (exchange rate) kati ya Shilingi na dola. Fedha hizi ziligawanywa kama inavyoonekana kwenye Jedwali Na. 2.4 hapa chini:-

Jedwali Na. 2. 4: Mchanganuo wa Mgawanyo wa Fedha za Uviko

Sekta	Kiasi	Asilimia	Taasisi
Afya	448,790,341,197	34.7	MoH & PO - RALG
Elimu	372,370,603,626	28.8	MoST & PO- RALG
Maji	139,354,573,798	10.79	MoW
Maliasili na Utalii	90,202,344,830	6.9	MoNRT
Hifadhi ya Jamii	5,542,514,000	0.4	TASAF
Uwezeshaji Vijana, Wanawake na Wenye ulemavu	5,000,000,000	0.39	PO -RALG
Usimamizi na Ufuatiliaji	297,800,000	0.02	MoFP
Zanzibar	230,184,478,249	17.8	RGoZ
Jumla	1,273,845,988,662	100	

Chanzo: Taarifa ya CAG kuhusu ukaguzi wa matumizi ya fedha za Uviko, Agosti, 2023.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa uhakiki uliofanyika na CAG hadi kufikia tarehe 25 Agosti, 2023, Wizara ya Fedha ilikuwa imetoa kiasi cha **Sh. trilioni 1.273** (98.61%) kwenda kwenye utekelezaji wa miradi katika sekta zilizopewa kipaumbele. Kwa msingi huo, kulikuwa na salio la **Sh. bilioni 17.896** (1.39%). Fedha zilizobaki kwenye Mfuko Mkuu wa Serikali ni **Sh. bilioni 17.472** kwa ajili ya TAMISEMI zilizotengwa kwa ajili ya ununuzi wa vifaa tiba na **Sh. milioni 424.12** kwa ajili ya Wizara ya Elimu kwa lengo la ujenzi wa miundombinu ya elimu.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana kwa mara ya kwanza na Mlipaji Mkuu wa Serikali (PMG) siku ya tarehe 10 Agosti, 2023 kwa ajili ya kupitia na kuchambua matokeo ya ukaguzi huu Maalumu. Mlipaji Mkuu wa Serikali alikuwa ameambatana na Maafisa Masuuli kutoka katika sekta mbalimbali zilizotengewa fedha na kutekeleza miradi.

Mheshimiwa Spika, baada ya majadiliano, Mlipaji Mkuu wa Serikali (PMG) aliomba kwamba, Serikali ipatiwe muda wa ziada kuwasilisha baaadhi ya majibu na vielelezo ambavyo kwa tarehe husika vilikuwa haivijawasilishwa na kuhakikiwa na CAG hivyo kutotoa taarifa sahihi za hali halisi ya utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi hadi kufikia siku ya kikao cha Kamati.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia ombi la Mlipaji Mkuu wa Serikali, Kamati iliona ni busara kutoa muda zaidi kwa Serikali kuwasilisha majibu ya mapendekezo ya ukaguzi kwa CAG kwa

uhakiki. Uamuzi wa Kamati ulizingatia ukweli kwamba fedha husika za mkopo zilitumika kutekeleza miradi katika sekta mbalimbali ikiwamo afya, elimu, uwezesaji wananchi kiuchumi na mamlaka za Serikali za Mitaa. CAG alikamilisha uhakiki wa majibu ya hoja za ukaguzi na kuwasilisha taarifa ya uhakiki wa hoja kwa Kamati tarehe 29 Septemba, 2023.

Mheshimiwa Spika, naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu hoja zilizobainika katika Ukaguzi huo Maalumu na ambazo hadi tarehe 29 Septemba, 2023 zilikuwa hazijajibiwa ipasavyo. Hoja hizo ni kama ifuatavyo: -

2.5.1 Wazabuni Kutowasilisha kwa Wakati Vifaa Tiba Vyenye Thamani ya Sh. bilioni 17.92

Mheshimiwa Spika, Ukaguzi ulibaini kuwa wazabuni walishindwa kuwasilisha kwa wakati vifaa tiba vyenye thamani ya jumla ya **Sh. bilioni 17.92** vilivyokuwa vimelipiwa na Hospitali 21 licha ya kumalizika kwa kipindi cha mkataba wa usambazaji wa vifaa tiba katika hospitali hizo.

Mheshimiwa Spika, hadi wakati wa ukaguzi huo mwezi Novemba, 2022 Menejimenti ya Hospitali hizo hazikuwa zimechukua hatua stahiki kulingana na Kanuni ya 242 (2) ya Kanuni za Ununuzi wa Umma za Mwaka 2013.

2.5.2 Wazabuni Kutowasilisha Magari Yenye Thamani ya Sh. bilioni 18.85

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Afya ilifanya malipo ya **Sh. 8,098,433,520** kwa mzabuni Toyota Tanzania Limited kwa ajili ya ununuzi wa magari 28 kati ya magari hayo magari 20 yalikuwa magari ya wagonjwa na magari 8 yalikuwa magari ya kukusanyia damu. Hadi wakati wa ukaguzi huu mzabuni huyo alikuwa hajawasilisha magari hayo.

Mheshimiwa Spika, katika hoja hii CAG alibaini kuwa Wizara ya Afya ilifanya malipo ya **Sh. 10,751,084,251** kwa mzabuni UNICEF kwa ajili ya ununuzi wa magari 125 na pikipiki 10 hadi wakati wa ukaguzi huu mzabuni UNICEF alikuwa hajawasilisha magari hayo.

2.5.3 Vifaa Tiba Vyenye Thamani ya Sh. bilioni 14.81 Kutoanza Kutumika

Mheshimiwa Spika, Hospitali Tisa (9) za Rufaa za Mkoa (RRH) na Hospitali Nne (4) za Rufaa za Kikanda zilinunua vifaa mbalimbali vya matibabu vyenye thamani ya **Sh. bilioni 14.81** ; lakini vifaa hivyo havikutumiwa hadi wakati wa ukaguzi huu mnamo mwezi Novemba 2022 kutokana na kutokamilika kwamajengo ya radiolojia, EMD na ICU.

Mheshimiwa Spika, majibu ya Serikali katika hoja hii yalifafanua kwamba, Vifaa vya matibabu vimewekwa na vimeanza kutoa huduma katika hospitali za mikoa ya Tanga, Tabora, Mawenzi, Geita, Simiyu, Chato, Mtwara, Bugando Medical Centre na Benjamin Mkapa. Aidha, matumizi ya idara za dharura zenye thamani ya **Sh.1,735,656,595.00** katika hospitali za mikoa ya Katavi, Ligula na Singida zinatarajiwa

kuanza hivi karibuni baada ya kukamilika kwa ujenzi, ambapo Wizara imepokea jumla ya **Sh. 3,662,194,566.18** tarehe 26 Julai, 2023 kutoka Wizara ya Fedha.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo, hoja ya ukaguzi inabaki kuwa baadhi ya vifaa tiba havijaanza kutumika hivyo kutokuwepo na thamani ya fedha ya umma kwa manunuzi yaliyofanyika.

2.5.4 Majengo ya Hospitali Yenye Thamani ya Sh. milioni 291.18 Kutoanza Kutumika

Mheshimiwa Spika, taarifa ya ukaguzi ilibaini kwamba, majengo manne (4) ya hospitali yaliyokamilika yenye thamani ya **Sh. milioni 291.18** yalikuwa hayatumiki hadi kufikia Novemba 2022, licha ya kukamilika, kutokana na sababu mbalimbali, ikiwa ni pamoja na ukosefu wa vifaa vya TEHAMA kwa ajili ya vyumba vya matibabu na vifaa tiba vya Idara ya Dharura (EMD).

Mheshimiwa Spika, mchanganuo wa majengo hayo ambayo yalikuwa hayajaanza kufanya kazi na thamani yake umefafanuliwa katika Jedwali Na.2.5 hapa chini.

Jedwali Na. 2. 5: Orodha ya Majengo yaliyokamilika ila Hayajaanza Kutoa Huduma

Hospitali	Majengo	Tahamani
Tanga RRH	EMD	100,000,000
Tabora RRH	Telemedicine Room	100,000,000
Katavi RRH	Staff House	60,441,500
Simiyu RRH	Telemedicine Room	30,736,000
Jumla		291,700,500

Chanzo: Taarifa ya CAG Kuhusu Ukaguzi wa Fedha za Uviko, Septemba, 2023.

Mheshimiwa Spika, majibu ya Wizara ya Afya katika hoja hii ni kwamba, EMD katika Hospitali ya Mkoa wa Tanga na nyumba ya wafanyakazi katika Hospitali ya Mkoa wa Katavi zimeanza kutoa huduma zilizokusudiwa. Kwa kuwa vifaa vya ICT vimetolewa na vimewekwa katika Hospitali za Rufaa za Mikoa, Wizara imewasiliana na Taasisi ya Sayansi na Teknolojia (DIT) kutathmini utayari wa Hospitali hizo ikiwemo Tabora na Simiyu kuanza kutoa huduma za “telemedicine” (Rejea barua yenye Kumb. No. GA.138/143/02/21 tarehe 07/09/2023).

Mheshimiwa Spika, hata hivyo, hoja ya msingi ya Kamati inabaki kwamba, uwepo wa baadhi ya majengo yaliyojengwa kwa fedha za umma na kutotumika kwa kipindi kirefu tangu kukamilika kwake ni matumizi yasiyokuwa na tija ya fedha za umma.

2.5.5 Uhamishaji wa Fedha za Ujenzi Kutokana na Upungufu wa Ardhi katika Shule za Dar es Salaam Shilingi Milioni 920

Mheshimiwa Spika, katika fedha zilizoelekezwa kwenye eneo la elimu, hoja ya kwanza ya ukaguzi ilihusu uhamishaji wa fedha za ujenzi kutokana na upungufu wa ardhi katika shule za

Mkoa wa Dar es Salaam kiasi cha **Sh. milioni 920**. Mathalani ukaguzi ulibaini katika Halmashauri ya Manispaa ya Temeke, fedha zilizotengwa awali kwa madhumuni ya ujenzi zilihamishiwa shule nyingine kutokana na kikwazo cha ufinyu wa nafasi kwa ujenzi wa madarasa. Mpango wa awali ulihusisha ujenzi wa madarasa 44, lakini baadaye, madarasa 39 yalihamishiwa sehemu nyingine hivyo kusababisha jumla ya uhamishaji wa **Shilingi milioni 720**.

Mheshimiwa Spika, katika Halmshauri ya Manispaa ya Kinondoni, fedha zilihamishiwa shule tofauti ndani ya eneo la Manispaa, kutokana na vikwazo vya upatikanaji wa ardhi kwa ujenzi wa madarasa. Kwa mfano, katika mpango wa awali wa mradi, madarasa 146 yalikuwa yamekusudiwa, lakini kati ya hayo, madarasa 10 yalishindwa kujengwa hivyo fedha kuhamishiwa kwenye shule nyingine, ikifikia jumla ya **Shilingi milioni 200**.

Mheshimiwa Spika, hoja ya Kamati katika eneo hili inajengwa kwenye msingi kwamba pamoja na uhamishaji wa fedha kuwa ni kwenda katika shule ndani ya manispaa husika, kuna mashaka juu ya usawa wa mahitaji ya madarasa kwa wanafunzi kati ya shule zilizopangwa upya na zile zilizokusudiwa awali. Kwa mfano, uhamishaji wa fedha kwenda Shule ya Sekondari Michael Tarimo na Baraza kwa ujenzi wa madarasa 10, licha ya shule tayari kujenga madarasa 15 kwa kutumia rasilimali zake, ulisababisha jumla ya madarasa 25 kuwepo, wakati shule ilikuwa na wanafunzi 150 pekee,

wanaotumia madarasa matatu pekee, na kusababisha madarasa zaidi ya 20 kutotumiwa.

2.5.6 Migongano ya Maslahi Katika Ununuzi wa Vifaa vya Ujenzi kwa Shilingi Milioni 517.58

Mheshimiwa Spika, ukaguzi maalumu ulibaini kwamba Halmashauri tano (5) zilinunua vifaa vyenye thamani ya **Shilingi milioni 517.58** kutoka kwa watu binafsi ambao walikuwa ni wafanyakazi au wanafamilia wa wafanyakazi wa Halmashauri, kinyume cha Kanuni ya 7 (4) ya Kanuni za Manunuzi ya Umma za Mwaka 2013. Orodha ya Halmashauri zilizofanya manunuzi yenye mgongano wa Maslahi imefafanuliwa katika Jedwali Na.2.6 hapa chini:-

Jedwali Na. 2.6: Orodha ya Halmashauri zilizofanya manunuzi yenye asili ya mgongano wa kimaslahi

Na.	Halmashauri	Thamani
1.	Geita DC	361,576,867
2.	Uyui DC	72,899,750
3.	Mapanda DC	54,821,543
4.	Kasulu DC	22,414,500
5.	Songea MC	5,867,260
Jumla		517,599,920

Chanzo: Taarifa ya Ukaguzi Maalumu wa Fedha za Uviko, Septemba, 2023.

Mheshimiwa Spika, kama jedwali hapo juu linavyobainisha, Halmashauri tano zilikiuka Sheria ya Ununuzi wa Umma na Kanuni zake. Aidha CAG alipendekeza hatua za kisheria zichukuliwe kwa wahusika. Majibu ya Serikali yameeleza kuwa tarehe 02 Agosti, 2023 Makatibu Tawala wa Mikoa ya

Halmshauri husika waliandikiwa barua kuchukua hatua stahiki dhidi ya watumishi wote waliohusika katika ukiukwaji huo wa taratibu za manunuzi.

Mheshimiwa Spika, CAG katika uhakiki aliofanya mwezi Septemba, 2023, ameifahamisha Kamati kuwa, Halmashauri husika zimechukua hatua ambapo watumishi waliofanya kosa hilo waliandikiwa barua za onyo. Hata hivyo, Kamati ina maoni kuwa barua za onyo hazitoshi kama adhabu kwa watumishi wanaohusika na ubadhirifu wa fedha za umma. Hivyo, hatua kali zaidi za kiuwajibikaji zinatakiwa kuchukuliwa kwa wahusika.

2.5.7 Malori 10 yenye thamani ya Sh.bilioni 2.20 yaliyowasilishwa yakiwa na uwezo wa nguvu ya injini (Horse Power) tofauti na makubaliano ya mkataba

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Sekta ya Maji, hoja ya kwanza ya ukaguzi ilihusu kuwasilishwa malori 10 yenye thamani ya **Sh. bilioni 2.20** yakiwa na uwezo wa nguvu ya injini (Horse Power) tofauti na makubaliano ya mkataba.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa wa sehemu ya 5 (engine) ya maelezo ya kiufundi ya malori kwa mkataba namba ME- 011/2021-2022/contract/G/09 Lot 1 kwa ajili ya kusambaza vifaa vya ujenzi wa mabwawa ikiwa ni malori 10 yenye thamani ya **Sh.2.20 bilioni** ambayo yalitaka malori husika kuwa na injini ya dizeli yenye sifa zifuatazo; ***"4 strokes, six cylinders, and water-cooled, turbo charged, intercooled, and developing 300-360 HP"***. Hata hivyo,

kinyume chake, malori 10 yaliyowasilishwa yalikuwa na uwezo wa HP 335 badala ya HP 340 kama ilivyotolewa na muuzaji wakati wa zabuni.

Mheshimiwa Spika, katika hoja hii, Wizara ya Maji ilijibu kwamba malori yaliyoletwa yana uwezo wa HP 340. Hata hivyo, hadi tunawasilisha taarifa hii hapa Bungeni, CAG kwa niaba ya Bunge hajafanya uhakiki kuthibitisha nguvu ya injini za malori hayo kuwa na HP 340 kama ambavyo Wizara ya Maji imewasilisha majibu. Kwa msingi huo, Kamati bado ina mashaka iwapo malori husika yalikidhi vigezo na kwa kuwa hoja haijafungwa ni vema Bunge lako Tukufu likaifahamu na kuchukua hatua stahiki.

2.5.8 Kutokufanyika kwa upembuzi yakinifu kwa miradi ya maji yenye thamani ya Sh. bilioni 1.16

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 1.4.2 cha Mwongozo wa Usanifu wa Maji cha mwaka 2009 kinaitaka Taasisi inayotekeleza mradi, wakati wa hatua ya upangaji wa mradi, pamoja na mambo mengine kufanya upembuzi yakinifu, ili kuwa na taarifa zinazojitosheleza kubaini na kutambua kama kuna faida na athari zinazoweza kutokea kwa kutekeleza mradi katika jamii na athari katika mazingira kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi maalumu ulibaini kuwa, Mamlaka ya Majisafi na Usafi wa Mazingira mjini Moshi ilitekeleza Mradi wa Usambazaji Maji katika Kata ya Kimochi wenye thamani ya **Sh.milioni 500** (ambayo ilikuwa ni kwa ajili ya upanuzi wa mtandao wa maji uliokuwepo ambao ulijengwa miaka ya 1970) bila kufanya upembuzi yakinifu.

Vilevile, ukaguzi ulibaini kuwa hakuna upembuzi yakinifu uliofanyika kwa ajili ya utekelezaji wa mradi wa maji wa Njoro II wenye thamani ya **Sh.667 milioni** ambao ulitekelezwa na RUWASA Mkoani Kilimanjaro.

Mheshimiwa Spika, kutofanyika upembuzi yakinifu huongeza hatari ya kukosa fursa za kutambua na kupunguza hatari zinazoweza kutokea kwa mradi na jamii na kutokuwa na uhakika katika miradi ya ujenzi. Wizara ya Maji inatakiwa kutoa majibu ya hoja hii.

2.5.9 Uwasilishaji wa hati fungani ya utendaji kazi ambayo haikukidhi matakwa ya kimkataba ya mradi wenye thamani ya Sh. milioni 415

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 9.1 cha matakwa maalum ya mkataba Na.AE/029/2021-22/G-49 kati ya Mamlaka ya Majisafi na Usafi wa Mazingira Arusha Mjini na Mzabuni, kwa ajili ya usambazaji wa mabomba kwa lengo la uboreshaji wa Mifumo ya usambazaji wa maji katika Mifumo ya Usambazaji Maji ilioko Pembezoni na mijini ikijumuisha maeneo ya Jiji la Arusha, ikiwa na thamani ya **Sh.415 milioni** ulihitaji dhamana ya benki au dhamana ya utendaji kazi kuwa 10% ya Bei ya Mkataba.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi ulibaini kuwa, hati fungani iliyowasilishwa na mzabuni ikiwa ni dhamana ya utendaji kazi ilikuwa na jumla ya **Sh. milioni 20.76**. Kiasi hiki kilikuwa ni sawa na 5% tu ya jumla ya mkataba. Athari ya kuwasilisha dhamana ya utendaji kazi ambayo sio sahihi ni pamoja na kuinyima Serikali fursa ya kupata nafuu ya kifedha iwapo

mzabuni atashindwa kutekeleza wajibu wake. Vilevile suala hili linadhihirisha mapungufu katika usimamizi wa miradi.

2.5.10 Kuchelewa kuanza na kukamilika kwa ujenzi wa maeneo ya biashara kwa wafanyabiashara wadogo licha ya kupokelewa Kwa fedha na Halmashauri husika

Mheshimiwa Spika, katika eneo la uwezeshwaji wa kiuchumi na kijamii, ukaguzi ulibaini kuwa Halmashauri kadhaa zilipokea fedha kwa lengo la kusaidia wafanyabiashara wadogo waliokumbwa na athari kubwa za janga la UVIKO -19. Hata hivyo, ujenzi huo ulikuwa ukiendelea mpaka sasa (25 Agosti 2023) huku maeneo mengine ujenzi ukiwa haujaanza kabisa, licha ya kutengwa kwa fedha.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Jiji la Mbeya ilipewa kiasi cha **Shilingi milioni 541**, hata hivyo, mradi ulioko eneo la Uwanja wa Ndege wa Zamani bado unaendelea, huku ukiwa na kasoro kama vile Mfereji wa maji ya mvua (canal) umekamilika kwa asilimia 50, Vibati vya chuma vya mifereji havijasakinishwa kwenye Banda Kuu, ambalo lilikuwa limetengwa kwa ajili ya wafanyabiashara wadogo, Ofisi ya Wafanyabiashara wadogo na choo chake kiko hatua ya mwisho, lakini baadhi ya sehemu bado hazijakamilika, ikiwa ni pamoja na madirisha, sakafu na ufungaji wa umeme, na upakaji rangi.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Halmashauri ya Jiji la Tanga, Licha ya kupokea kiasi cha **Shilingi milioni 540**, ujenzi bado haujaanza. Kizuizi kikubwa kikiwa ni eneo lililotengwa kwa mradi (Bondeni City) kuwa katika mgogoro na

mmiliki wake. Kwa upande wa Jiji la Arusha, ilipokea kiasi cha **Shilingi milioni 500** kwa ajili ya mradi. Hata hivyo, hadi kufikia wakati wa ukaguzi (25 Agosti 2023), eneo ambalo mradi ungejengwa halikuwa limethibitishwa bado kutokana na kutokuweo kwa hati miliki. Fedha zilizotengwa kwa sasa zimehifadhiwa kwenye akaunti ya amana yenye jina la "Machinga" ikiwa na kiasi chote cha **Sh. milioni 500**.

Mheshimiwa Spika, hoja ya msingi ya Kamati katika eneo hili la uwezeshaji wananchi kiuchumi ni kwamba, kutokukamilika kwa wakati kwa miradi hii kunaonyesha changamoto kubwa katika kupanga na kutekeleza miradi ya maendeleo, hali inayopelekea dhima ya miradi husika katika kuwawezesha kiuchumi wafanyabiashara wadogo walioathirika na janga la UVIKO kushindwa kutimia. Hii ni sambamba na Serikali na wananchi kutopata thamani halisi ya kifedha ya mkopo uliochukuliwa.

2.6 Mapitio ya Kaguzi Katika Mifuko ya Hifadhi ya Jamii

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kupitia na kuchambua taarifa ya Hesabu za Mifuko ya Hifadhi ya Jamii. Mifuko hiyo ni Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii (NSSF) na Mfuko wa Pensheni kwa Watumishi wa Umma (PSSSF).

Mheshimiwa Spika, umuhimu wa kufanya uchambuzi mahsusi wa hesabu za Mifuko ya Hifadhi ya Jamii unatokana na ukweli kwamba, Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ina thamani kubwa ya fedha za umma zilizowekezwa katika eneo hilo. Mathalani hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2022, thamani ya Mfuko wa NSSF

na PSSSF ukiondoa madeni zilifikia **Sh.6,079,579,648,000²⁰**. Huu ni uwekezaji mkubwa ambao lazima Bunge lipate fursa ya kufuatilia fedha za umma zilizowekezwa katika Mifuko hiyo.

Mheshimiwa Spika, naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu matokeo ya uchambuzi wa taarifa za ukaguzi wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii kama ifuatavyo:-

2.6.1 Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii (NSSF)

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati katika taarifa za Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii (NSSF), ulibainisha hoja kadhaa za ukaguzi kama ifuatavyo:-

2.6.1.1 Uwepo wa Mikopo ya Muda Mrefu Ambayo Haijakusanywa

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2022 NSSF ilikuwa inadai Taasisi mbalimbali za Serikali kiasi cha **Sh. bilioni 1,174**, kiasi hicho kinachohusisha deni la msingi na riba. Deni hili ni malimbikizo ya tangu mwaka 2008 hadi 2022 (mwaka 1 hadi miaka 15).

Mheshimiwa Spika, uchambuzi zaidi wa Kamati umebainisha kwamba, hadi kufikia tarehe 12 Oktoba, 2023 deni la Serikali ambalo limehakikiwa na Mkaguzi Mkuu wa Ndani wa Serikali linafikia **Sh. 493,597,125,507.20** kati ya kiasi cha deni la **Sh. 557,324,040,155.54** kilichowasilishwa Serikalini kwa uhakiki. Deni hilo linajumusiha 85% ya dhamana ambayo Serikali ilitoa kwa Kampuni ya General Tyre East Africa (GTEA) sawa na **Sh.**

---

²⁰ Rejea Uchambuzi wa Kamati kwenye Hesabu Zilizokaguliwa za NSSF na PSSSF zinazoishia 30 Juni, 2022

19,799,475,000.00 na kiasi kingine cha **Sh. 106,546,631,137.63** inayohusu ujenzi wa daraja la Nyerere.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifahamishwa kuwa kupitia barua ya Katibu Mkuu Hazina ya tarehe 27 Septemba, 2023 yenye Kumb. Na. CJA.374/547/01B alitakiwa kuandaa kikao cha ngazi ya juu ambacho kilitakiwa kufanyika tarehe 06 Oktoba, 2023 ili kujadiliana namna bora ya malipo ya deni husika.

Mheshimiwa Spika, hadi tunapowasilisha taarifa ya Kamati leo hii ndani ya Bunge lako Tukufu, bado utaratibu wa kulipa deni husika haujatolewa na hivyo deni linabaki palepale hivyo kuendelea kuathiri mizania ya hesabu za NSSF.

2.6.1.2 Michango ya Wanachama Ambayo Haijakusanywa Sh. bilioni 408

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati katika taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za NSSF ulibaini ongezeko la michango isiyokusanywa ambayo inaathiri hali ya ukwasi ya Mfuko katika kutimiza majukumu yake. Hadi kukamilika kwa mwaka wa fedha 2020/2021 jumla ya kiasi cha **Sh. bilioni 408** kilikuwa ni michango ambayo inadaiwa kutoka kwa waajiri na wanachama.

Mheshimiwa Spika, Mfuko uliunda Timu Maalumu za kufuatilia ulipaji wa michango husika. Hatua za ukusanyaji zilihusisha uingiaji wa makubaliano maalumu ya malipo ili kupunguza madeni husika. Kwa jitihada hizo, kiasi cha **Sh. 194,224,567,487.29** kilifanikiwa kukusanywa kati ya kipindi cha Oktoba 2022 na Juni, 2023. Hata hivyo, bado kuna kiasi kikubwa cha michango ambayo bado haijakusanywa.

Mheshimiwa Spika, hoja ya Kamati ni kwamba kutokukusanywa michango husika kunaathiri utekelezaji wa shughuli za Mfuko. Vilevile kwa Mfuko kutokukusanya michango kunaathiri haki za hifadhi ya jamii ya wanachama kwa siku zijazo.

2.6.1.3 Dosari Katika Uwekezaji Kwenye Kampuni ya Sisalana Company Limited

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kifungu cha 3.3 cha Sera ya Uwekezaji ya NSSF kinaelekeza Mfuko kuhakikisha maslahi mapana ya wananachama yanalindwa kwa kuhakikisha kwamba uwekezaji unaofanywa na Mfuko unafanyika katika maeneo ambayo yanaleta faida na tija kubwa. Mnamo mwaka 2021 Mfuko uliamua kuchukua mali za iliyokuwa Kampuni ya "*Sisalana Tanzania Ltd*" iliyokuwa inamilikiwa na "*Kampuni ya Katani Limited*". Utwaaji huo ulitokana na dhamana iliyokuwa imewekwa na Kampuni ya Katani baada ya kuchukua mkopo NSSF na kushindwa kulipa.

Mheshimiwa Spika, hivyo NSSF kuichukua kampuni hiyo kulilenga kurejesha kiasi cha **Sh. 60,179,077,514.17** ambacho kilikuwa kinadaiwa hadi kufikia tarehe 31 Disemba, 2020. Kiasi hicho kinajumuisha Sh. **44,444,733,966.17** ambalo ni deni la msingi na limbikizo la riba kiasi cha **Sh. 15,734,343,548.**

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2022, NSSF walikuwa wamewekeza kwenye kampuni hiyo jumla ya **Sh. bilioni 2.5.** Pamoja na uwekezaji huo, CAG alibainisha changamoto kadhaa zinazotakiwa kufanyiwa kazi ili uwekezaji

husika uwe na tija. Masuala hayo ni pamoja na haya yafuatayo:-

- a) Kutokamilika kwa mchakato wa upembuzi yakinifu ambapo taarifa ya awali ya upembuzi yakinifu iliwasilishwa na mshauri mtaalamu 18 Septemba, 2022;
- b) Kutokamilika kwa mchakato wa kisheria wa kuhamisha mali za iliyokuwa Kampuni ya Katani kuja NSSF; na
- c) Kuamua muundo wa uendeshaji wa Kampuni mpya baada ya kukamilika mchakato wa uhamishaji wa mali.

Mheshimiwa Spika, kutokana na hoja tajwa hapo juu, Kamati katika mahojiano na Bodi na Menejimenti ya NSSF, waliifahamisha Kamati kuwa watahakikisha kwanza wanapata suluhu ya changamoto hizo kabla ya kuendelea kuwekeza fedha za umma katika mradi huo. Kuhusu makusanyo ya michango, Kamati ina maoni kuwa jitihada zinahitajika zaidi ili kuongeza kasi ya ukusanyaji wa michango. Kwa upande wa madeni ya Serikali, Kamati imeamua kwa mara nyingine kuileta hoja hii mbele ya Bunge kwaajili ya kupata azimio la Bunge.

2.6.2 Mfuko wa Pensheni kwa Watumishi wa Serikali (PSSSF)

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za Mfuko wa Pensheni kwa Watumishi wa Umma (PSSSF) ulibaini hoja zifuatazo:-

2.6.2.1 Hoja Zinazohusiana na Kodi za Iliyokuwa PPF, LAPF na PSSSF

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2021/2022 PSSSF ilikadiriwa na TRA madai ya kodi ya mapato (Corporate Income Tax) inayotokana na iliyokuwa Mifuko ya PPF , LAPF na PSSSF yenyewe ya kiasi cha **Sh. 714,927,007,506**. Kwa mujibu wa taarifa ya CAG ukaguzi wa kodi kwa iliyokuwa PPF kati ya mwaka 2016 hadi 2018 ulikadiriwa kiasi cha **Sh. 150,783,006,790**, ukaguzi wa kodi kwa iliyokuwa LAPF kati ya mwaka 2016 hadi 2018 ulibainisha kiasi cha **Sh. 143,091,168,050** na kwa PSSSF yenyewe kati ya mwaka 2019 hadi 2021 ilikadiriwa kodi ya **Sh. 421,052,832,666**.

Mheshimiwa Spika, hoja ya Kamati katika eneo hili ni makadirio hayo makubwa ya kodi ya kiasi cha **Sh. 714,927,007,506**. Hii inatokona na msingi kwamba, kwa kuzingatia tathmini ya mwisho iliyofanywa kwenye mfuko ilibaini kuwa hali ya kifedha ya mfuko (funding level) ilikuwa 22.3% wakati hali inayopendekezwa ni 40%. Hivyo madai hayo ya kodi ikitokea yakalipwa yataathiri sana uwezo wa mfuko kutekeleza majkumu yake.

Mheshimiwa Spika, mnamo tarehe 24 Oktoba, 2023, Bodi wa Wadhamini ya PSSSF iliifahamisha Kamati kuwa wamewasilisha rufaa yao kwa TRA na pia kwa Bodi ya Rufaa ya Kodi (TRAB) ili kushughulikia makadirio hayo ya kodi.

2.6.2.2 Madeni Ambayo Serikali Inadaiwa na PSSSF Kiasi cha Sh. trilioni 2.452

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua jitihada zilizochukuliwa na Serikali mapema tarehe 15 Disemba, 2021

kwa kutoa hati fungani isiyokuwa taslim yenye thamani ya Sh. trilioni 2. 177 ili kupunguza deni ambalo PSSSF ilikuwa inadai la jumla ya Sh. trilioni 4,629. Hivyo hadi sasa deni ambalo limebaki ni kiasi cha Sh. trilioni 2.452.

Mheshimiwa Spika, hadi sasa Serikali haijatoa taarifa rasmi ya mpango wa kuanza kulipa deni lililobaki. Kutolipwa kwa deni hilo pia kunaathiri uwezo wa PSSSF kutimiza majukumu yake kwa ufanisi.

2.7 Mapungufu ya Kiutendaji Ambayo Yanachangia Upotevu wa Fedha za Umma

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili, Kamati ilijielekeza katika kupitia, kuchambua na kujadili hoja kadhaa za ukaguzi zinazohusu mapungufu ya kiutendaji (operational audit issues) katika taasisi za umma. Aidha, katika kujibu hoja za eneo hili, Kamati imefafanua ni kwa namna gani mapungufu hayo ya kiutendaji yanavyochangia kwa namna moja au nyingine matumizi mabaya ya fedha za umma. Hoja za kiutendaji na athari zake katika usimamizi wa matumizi ya fedha za umma ni kama ifuatavyo: -

2.7.1 Uwepo wa Mikopo Iliyoiva Yenye Thamani ya Sh. 21,375,045,194.81 Kwenye Mfuko wa Pembejeo za Kilimo (AGITF) Ambayo Haijakusanywa

Mheshimiwa Spika, katika mwaka tunaotolea taarifa, Kamati imebaini uwepo wa mikopo yenye thamani ya **Sh. 21,375,045,194.81** kwenye Mfuko wa Pembejeo (AGITF)

ambayo haijakusanywa na hivyo kuashiria upotevu wa fedha za umma. Kiasi hicho cha **Sh. 21,375,045,194.81** ni 81% ya kiasi chote cha **Sh. 26,422,092,100.55** ambacho ndio thamani ya mikopo ya Mfuko (Loan portfolio).

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa uwepo wa mifumo isiyokuwa thabiti ya udhibiti wa ndani kwa kiasi kikubwa ndiyo imesababisha Mfuko wa Pembejeo kushindwa kusimamia ipasavyo mikopo mbalimbali iliyotolewa ya zana na pembejeo za Kilimo. Sambamba na hilo Mfuko haukuwa na rasilimali watu ya kutosha kuweka usimamizi wa fedha za umma unaofaa.

Mheshimiwa Spika, maelezo ya Kamati yanathibitishwa na maelezo ya Bodi na Menejimenti ya Mfuko wa Pembejeo. Mathalani katika Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa za Mfuko na kusainiwa na Bodi ya Mfuko wa Pembejeo iliyoandikwa katika aya 1.8 ya Taarifa ya Hesabu²¹ katika ukurasa wa 14, kuhusiana na ongezeko la mikopo chechefu, Bodi inakiri kwa kutoa maelezo yafuatayo ambayo naomba kuyanukuu:-

Nukuu:

"..... There is an increased rate of NPL of the outstanding loans which accounted to 83% of the total loan portfolio. Internal and external factors led to non performing loans; internal factors include inadequate loan analysis, inadequate loan

---

²¹ Rejea AR/CG/AGITF/2021/22 katika ukurasa wa 14

monitoring, understaffing, inadequate loan system automation, insufficient fund to cater with increased demand of loans from farmers and lack of fund regulations. The external factors include diversion of loan purpose, inherent risks in agriculture business, price fluctuations and unreliable market for agricultural produces... "

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kwa msingi wa maelezo hayo ya Bodi ya Mfuko wa Pembejeo kama yalivyonyukuliwa, ni dhahiri kwamba mapungufu mengi yaliyosababisha uwepo wa mikopo chechefu (NPL) yanatokana na mapungufu ya ndani ya kiutendaji kama vile kutofanyika upembuzi na uchambuzi wa kutosha kabla ya kutoa mikopo, kutokuwa na mifumo thabiti ya kielekitroniki ya kusimamia mikopo na kutokuwepo ufuatiliaji wa kutosha wa mikopo iliyotolewa katika Sekta ya Kilimo.

2.7.2 Uwepo wa Bakaa ya Fedha Kiasi cha Sh. 26,656,717,909.04 Katika Akaunti ya Mirathi Bila ya Kufanyiwa Usuluhisho wa Kibenki (Reconciliation)

Mheshimiwa Spika, katika kupitia na kuchambua taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za Fungu – 40 Mahakama, ilibainika uwepo wa kiasi cha fedha **Sh. 26,656,717,909.04** ambazo ni fedha za mirathi kwa watu mbalimbali lakini orodha ya

wanufaika haikuwa imefanyiwa usuluhisho. Ukaguzi ulibaini kwamba, Rejista za Mirathi zinatunzwa kwenye mfumo wa makablasha (manual probate register), bado hazijawekwa kwenye mfumo wa kidigitali (electronic register).

Mheshimiwa Spika, dosari hii inaongeza uwezekano wa kupotea kwa nyaraka za mirathi na pia kutokuwa na taarifa sahihi na ugumu wa kufanya usuluhishi. Mathalani Kwa mwaka wa fedha 2021/22 bakaa ya fedha ya mirathi katika Akaunti ya Amana ilikuwa **Shs. 49,617,060,437.**

Mheshimiwa Spika, kiasi hiki kikubwa cha fedha kisipowekewa utaratibu mzuri wa kuhifadhiwa kinaweza kutumiwa vibaya na baadhi ya watumishi wasiokuwa waaminifu kwa manufaa yao binafsi badala ya wanufaika wa mirathi kwa mujibu wa Sheria. Uwezekano wa hoja hii ulithibitishwa na maelezo ya Mtendaji Mkuu wa Mahakama Profesa Olesante Ole Gabrieli mbele ya Kamati ambaye alikiri uwepo wa kesi za baadhi ya watumishi wa Mahakama kupelekwa mahakamani kwa kutumia vibaya fedha za Akaunti ya Mirathi na pia kesi za baadhi ya watu kutaka kutumia fedha za Akaunti ya Mirathi kwa udanganyifu. Maelezo yake yamenukuliwa kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

***"...Mheshimiwa Mwenyekiti, nilitaka
niwaeleze jambo fulani kuhusu mirathi na
tuweze kufahamu kwa ujumla wake. Suala la
mirathi lina mtego wake. Kwa sababu***

usipokuwa pia mwangalifu unapigwa vibaya sana. Wapo wajanja wengi hawana huruma hata na ile fedha ya mirathi. Tunavyoongea hapa mimi nimeshashtakiwa mbali kwamba nakataa kulipa hela ya mirathi. Nitasema kwa sababu namuona ndugu yangu Mtemvu na ni watu wa maeneo yake. Watu ambao wamepewa fidia TANESCO, walishafidiwa wakaja waka-raise tena issue kwamba tunadai na wapo ambao wamekufa katika ile mirathi. Nikasema hapana, milioni 976 ya Serikali mimi nitaitoaje. Nitajibu nini kwa CAG. Kwa hiyo, nimepigwa, nimeshtakiwa mpaka Mahakamani nimefunguliwa kesi...”

Mwisho wa Nukuu.

2.7.3 Matumizi ya Takribani Sh. 5,675,750,000 kwa Mwaka Kuhudumia Wafungwa 3,110 Waliomaliza Kutumikia Vifungo Vyao

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi ya Fungu 29 - Idara ya Huduma za Magereza kwa mwaka 2021/2022 ulibainisha kwamba, Idara ya Huduma za Magereza ilikuwa na wahamiaji haramu 1,264 ambao wanatumikia vifungo vyao. Katika idadi hiyo, 1,264 walikuwa wanatumikia vifungo vyao, 45 walikuwa wameshikiliwa rumande na 3,110 walikuwa bado wamekamilisha vifungo vyao ila hawajarudishwa kwenye Nchi zao.

Mheshimiwa Spika, hoja ya CAG na Kamati katika eneo hili, ni gharama kubwa ambazo zinatumiwa na Serikali kuhudumia wahamiaji haramu ambao wamemaliza kutumikia vifungo vyao. Kwa wastani, Idara ya Huduma za Magereza inatumia bajeti ya takribani **Sh. 5,675,750,000** kwa mwaka kwa chakula cha wahamiaji haramu waliokamilisha vifungo vyao.

Mheshimiwa Spika, naomba kunukuu hoja hii ya ukaguzi kama ilivyoandikwa na CAG kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"... We are of the view that Prisons use a lot funds to maintain those immigrants as the food itself for one prisoner is budgeted to cost TZS 5,000 for one day, hence having 3,110 immigrants at the Prisons cost TZS 5,675,750,000 in a year (3,110 x 5,000TZS x 365) which creates debts to Government as funds to maintain them were not budgeted during the year and migrants are not allowed to work compared to other prisoners who could generate revenue to the Prisons through various activities such as farming, civil works etc..."

Mheshimiwa Spika, kutokana na hoja hiyo ya ukaguzi, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli, Wizara ya Mambo ya Ndani siku ya Alhamisi tarehe 19 Oktoba, 2023 Dodoma ili kupata

maelezo yake ya hatua anazochukuwa kujibu hoja hii ya ukaguzi.

Mheshimiwa Spika, Afisa Masuuli aliifahamisha Kamati jitihada kadhaa zilizochukuliwa kupunguza idadi ya wahamiaji haramu waliomaliza kutumikia vifungo vyao. Afisa Masuuli alifafanua kuwa vibali vya kuruhusu kutoka wahamiaji haramu 2,710 waliomaliza vifungo vyao vimetolewa. Hivyo CAG katika ukaguzi wake ujao atahakiki endapo wahamiaji haramu hao wamerejeshwa katika Nchi zao za asili.

2.7.4 Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC) Kutotekeleza Majukumu Yake ya Msingi kwa Mwaka 2021/2022 Pamoja na Kupewa Ruzuku ya Serikali Sh. 10,210,710,614

Mheshimiwa Spika, eneo lingine ambalo Kamati imebainisha kuwa na changamoto ya matumizi yenye tija ya fedha za umma ni katika Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC). Kwa mujibu wa taarifa ya ukaguzi ya TFC kwa mwaka 2021/2022, Kampuni ya TFC haikufanya biashara yake ya msingi kwa mwaka mzima na hivyo kutengeneza mapato ya kibiashara yenye thamani ya sifuri. Hii ni pamoja na TFC kupokea ruzuku ya Serikali yenye thamani ya **Sh. 10,210,710,614** kwa mwaka husika wa fedha.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa barua ya mapungufu ya ukaguzi ya TFC (Management letter), CAG amenukuliwa akifafanua hoja ya TFC kutotekeleza majukumu yake kama ifuatavyo, naomba kunukuu: -

Nukuu:

"..... Non execution of mandated functions, review of operational and financial performance noted Company reported zero revenue during the financial year 2021/22 despite being subsidized by Government TZS 10,210,710,614, This is because the company did not trade during the period. Further, we have noted that TFC is not effectively performing the 28 objectives of its establishment..."

Mwisho wa Nkuu.

Mheshimiwa Spika, kama nukuu hapo juu inavyofafanua, kwa TFC kushindwa kutekeleza majukumu yake pamoja na mambo mengine, CAG alibaini kulisababishwa na TFC kutokuwa na Mpango Mkakati (Strategic Plan) na Mpango wa Biashara (Business Plan) ambao umepitishwa na Bodi kwa mwaka 2019/2020 hadi 2023/2024 na badala yake menejimenti ya TFC ilidai kuwa ipo katika utaratibu wa kumpata Mtaalamu Mshauri ili afanye mapitio ya Mpango Mkakati uliopo ifikapo mwezi Disemba, 2023.

Mheshimiwa Spika, hoja ya msingi ya Kamati katika hesabu zilizokaguliwa za TFC inabaki kuwa, ni kwa kiasi gani matumizi ya **Sh. 10,210,710,614** yalikuwa na tija kwa Kampuni ambayo ilitengeneza mapato yenye thamani ya **sifuri** (zero revenue) kwa mwaka mzima wa fedha.

2.7.5 Dosari za Kiutendaji Katika Wakala wa Ufundi na Umeme (TEMESA) Mikoa ya Tanga, Pwani na Tabora Hivyo Kuisababishia Serikali Hasara

Mheshimiwa Spika, mapitio na uchambuzi wa hesabu zilizokaguliwa za Wakala wa Ufundi na Umeme (TEMESA) katika Mkoa wa Tanga, Tabora na Pwani ulibainisha mapungufu makubwa kama ifuatavyo: -

- a) Mikataba yote ya kukodisha mitambo iliyoingiwa katika Mkoa wa Tanga haikuwa na barua za maombi kutoka kwa watu waliokodisha mitambo hiyo;
- b) Mikataba 27 ya ukodishaji mitambo Tanga ilikuwa na namba moja ya mkataba na haikusajiliwa kwenye daftari la mikataba;
- c) Mikataba 27 ya ukodishaji vifaa haikuwa na tarehe ya kuanza wala kukamilika kwa mkataba;
- d) Hapakuwa na nyaraka kubainisha ruhusa ya utolewaji wa mitambo (Release order) na hata makabidhiano ya mtambo baada ya kazi; na
- e) Kutokukusanywa mapato ya **Sh. 919,600,000** za ukodishaji wa mitambo ya kusaga mawe katika Mikoa ya Tanga na Pwani.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli TEMESA siku ya tarehe 07 Agosti, 2023 ili kujadili hatua zilizochukuliwa kutokana na viashiria vya matumizi mabaya ya

fedha za umma kama yalivyoainishwa hapo juu. Majibu ya Afisa Masuuli yalifafanua kwamba kuna hatua kadhaa za kiuwajibikaji na kiutendaji zimechukuliwa kama navyonukuu hapa chini: -

Nukuu: -

"... Wakala umefanya uchunguzi maalum katika mikoa ya Pwani na Tanga na kujiridhisha kulikuwa na usimamizi usioridhisha wa ukodishaji mitambo hivyo Wakala umeandaa mwongozo wa usimamizi wa ukodishaji mitambo ulianza kutumika mwezi Julai 2022. Aidha, Wakala umechukua hatua za kinidhamu kwa aliyekuwa Meneja wa Mkoa Tanga..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kama nukuu hapo juu inavyofafanua, hatua kadhaa zimechukuliwa na Afisa Masuuli TEMESA hasa za kiutendaji katika kuimarisha mifumo ya udhibiti wa ndani na hatua za kinidhamu kwa aliyekuwa Meneja wa TEMESA Tanga. Hata hivyo hatua za kisheria kwa ubadhirifu wa fedha za umma hazijachukuliwa kwa watendaji wa TEMESA katika Mikoa ya Tanga, Pwani na Tabora ambao walihusika na matumizi mabaya ya fedha za umma.

2.7.6 Ubadhirifu wa Sh. 261,352,688.34 Uliofanyika Katika Jeshi la Zimamoto na Uokoaji Ambapo Mhusika Amefukuzwa Kazi ila Hajafikishwa Mahakamani

Mheshimiwa Spika, eneo lingine ambalo Kamati ilibaini upotevu wa fedha za umma ni katika Fungu 14, Jeshi la Zimamoto na Uokoaji.katika hoja hii ukaguzi wa hesabu za Fungu 14 ulibaini uwepo wa ubadhirifu wa fedha kiasi cha **Sh. 261,352,688.34** kwa fedha zilizotolewa katika Benki ya CRDB kwenye akaunti "**Fire and Rescue Account**". Hata hivyo, wakaguzi walipoomba nyaraka za matumizi hayo hazikuwasilishwa kwaajili ya ukaguzi na uhakiki.

Mheshimiwa Spika, ubadhirifu wa fedha kutoka kwenye akaunti hiyo ya zimamoto umefafanuliwa na maelezo ya Mkaguzi Mkuu wa Nje²² wa Fungu 14, Ndugu Hamza S. Songa aliyotoa mbele ya Kamati tarehe 09 Agosti, 2023²³ kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

***"Mwenyekiti, hizi zilikuwa ni fedha
zilikuwa zinatoka moja kwa moja
kwenye akaunti ya CRDB , kuingia
kwenye akaunti ya zimamoto. Sasa
chanzo cha ile fedha hakikujilikana na
hata tukiuliza menejimenti nayo
ilikuwa haijui.. kulikuwa na
changamoto kwa sababu walikuwa***

---

²² Chief External Auditor (CEA)

²³ Rejea Ukurasa wa 8 wa Taarifa Rasmi za Bunge, Majadiliano ya Kamati ya tarehe 09 Agosti, 2023

***hawafanyi reconciliation. Sasa
kulikuwa na cashier ambaye
anaonekana alikuwa anatengeneza
kama signature ambazo wahusika
walikuwa wanasema siyo za kwetu...”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilimtaka Afisa Masuuli Fungu 14 kutoa maelezo ya hatua zilizochukuliwa kwa askari “cashier” aliyehusika na upotevu wa fedha hizo. Afisa Masuuli aliifahamisha Kamati kuwa suala hili lipo chini ya uchunguzi wa TAKUKURU tangu mwaka 2020. Hata hivyo, katika hatua za ndani wao kama Jeshi wamechukua hatua ya kumfukuza kazi askari aliyehusika. Naomba kunukuu maelezo ya Mheshimiwa Japheti Hasunga, Mb kuhusu hoja hii kama yalivyonukuliwa²⁴ kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

***“....Accounting Officer angetuambia
yeye kwenye upande wake amechukua
hatua gani apart from report ya
TAKUKURU, kuna vitu vingine
ambavyo ni administrative procedure
au masuala ya kisheria ambayo
unaweza kuwachukulia watumishi
hatua za kinidhamu na nini***

---

²⁴ Rejea Ukurasa wa 56 wa Majadiliano ya Kamati Katika Taarifa Rasmi za Bunge ya Tarehe 09 Agosti, 2023.

***mmechukua hatua gani kwa hao
walikuwa wanahusika...”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, katika kutoa ufafanuzi wa hatua zilizochukuliwa, Kamishina Jenerali wa Zimamoto Ndugu John Masunga alitoa maelezo yafuatayo:-

Nukuu:-

***“....Mheshimiwa Mwenyekiti , hili
linanihusu mimi kwa sababu huyu
askari ni wa rank interfile siyo Afisa.,
kwa hiyo kwa askari wa rank interfile
kwa mamlaka niliyonayo nina uwezo
wa kumfukuza kazi. Naomba nijulishe
Kamati yako Tukufu kwamba, baada ya
tukio hili mimi nilichukua hatua zangu
na nilishamfukuza kazi tayari, ili
aendelee na shtaka lake
linaloendelea...”***

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, pamoja na hatua zilizochukuliwa za kumfukuza kazi askari husika, Kamati bado ilikuwa na hoja kwamba, uchunguzi wa TAKUKURU umechukua muda mrefu kukamilika wakati ushahidi wa ubadhirifu upo wazi. Aidha, Kamati ina maoni kwamba hatua ya kumfukuza kazi askari huyo ni hatua moja lakini uwajibikaji kamili ni pale hatua za kisheria ikiwa ni pamoja na kufikishwa mahakamani

zitakapokamilika. Vilevile Kamati ina hofu kwamba suala hili lilihusisha zaidi ya mtu mmoja ikiwa ni pamoja na watumishi wa benki, lakini hadi sasa hatua zimechukuliwa kwa mtu mmoja pekee.

2.7.7 Uwepo wa Deni la Sh. bilioni 1.8 Ambalo TTCL Inadai Lakini Haiwatambui Wadaiwa

Mheshimiwa Spika, hoja nyingine kwenye masuala ya kiutendaji ambayo Kamati imebaini kuchangia upotevu wa mapato ya Serikali ni katika Shirika la Mawasiliano Tanzania (TTCL). Katika uchambuzi, kamati ilibaini kwamba hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2021 kulikuwa na madeni ya muda mrefu ambayo TTCL inadai toka kwa wateja mbalimbali yenye thamani ya **Sh. bilioni 1.8** ambayo wateja husika hawakuwa wanafahamika.

Mheshimwa Spika, taarifa ya ukaguzi imebainisha kwamba, TTCL ilifanya jitihada kwa kufanya usuluhishi na pia kwa kuwasiliana na wateja mbalimbali ili kupata taarifa sahihi kuhusu madeni hayo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya mahojiano na uongozi wa TTCL siku ya tarehe 13 Oktoba, 2023 Dodoma ili kupata maelezo ya hatua zinazochukuliwa ili kuimarisha mifumo ya udhibiti wa mapato. TTCL waliifahamisha Kamati kuwa changamoto kubwa kwao imekuwa ni kutokuwepo taarifa za muda mrefu ndani ya shirika zinazohusu masuala ya fedha. Aidha, walibainisha uwepo wa changamoto ya rasilimali watu

na mifumo na kwamba wanaendelea kuboresha maeneo hayo.

Mheshimiwa Spika, hoja ya Kamati katika eneo hili inabaki kuwa ya msingi. Hii inatokana na ukweli kwamba, tangu mwaka jana 2022, Kamati iliitaka TTCL kuchukua hatua za kusafisha vitabu vya hesabu ili vitoe taswira halisi ya Shirika. Hata hivyo, jambo hilo halijakamilika kwa zaidi ya mwaka mmoja sasa. Hivyo ni dhahiri kwamba, mianya ya upotevu wa mapato ya Serikali bado ipo kwa kutokuwa na vitabu vya hesabu vyenye taarifa sahihi.

2.8 Uchambuzi wa Hoja za Ukaguzi za Ujumla Zinazohusu Uzingatiaji wa Sheria, Taratibu na Kanuni (Compliance Audit Issues)

Mheshimiwa Spika, eneo la mwisho la uchambuzi wa Kamati katika Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ulijikita katika masuala ya ujumla yanayohusu uzingatiaji wa Sheria, Taratibu na Kanuni. Katika eneo hili, Kamati ilibaini hoja za ukaguzi katika maeneo yafuatayo:-

2.8.1 Kutozingatiwa Ipasavyo Kwa Kanuni za Kudumu za Utumishi wa Umma Wakati wa Mchakato wa Ajira Katika Benki Kuu ya Tanzania (BOT)

Mheshimiwa Spika, taarifa ya CAG katika ukaguzi wa Benki Kuu ya Tanzania (BOT) kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2022 imeabinisha kwamba, katika mchakato wa ajira 87 ndani ya Benki Kuu ya Tanzania, Menejimenti ya Benki iliongeza kigezo cha umri wa juu kwa kuwataka watu

wote wanaotegemea kuomba ajira katika Benki lazima wawe na umri usiozidi miaka 30.

Mheshimiwa Spika, kigezo hicho cha umri kiliongezwa kati kati ya mchakato wa kuandaa orodha fupi ya watahiniwa. (shortlisting) na hakikuwa kimejumuishwa katika tangazo la awali la ajira husika. Suala hili linaenda kinyume na Kifungu D.39 cha Kanuni za Kudumu za Utumishi za Mwaka 2009. Kifungu husika kinabainisha wazi kwamba, umri wa juu wa kuajiriwa kwenye utumishi wa umma ni miaka 45.

Mheshimiwa Spika, hoja ya pili ya ukaguzi katika mchakato wa ajira husika ilihusu kutojumuishwa kwa watahiniwa 269 waliokuwa wamekidhi vigezo vya kuitwa kwenye usaili katika nafasi 9 za ajira. Taarifa ya ukaguzi imebainisha kwamba orodha ya watahiniwa iliyokuwa imeidhinishwa kwa usaili ilikuwa 1,439 lakini idadi ya watahiniwa walioitwa kwa usaili ilikuwa 1,170. CAG hakupata nyaraka yeyote ya uthibitisho ya kurasimisha uamuzi huo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli , BOT siku ya tarehe 19 Oktoba , 2023 ili kupata maelezo ya sababu za ukiukwaji wa Vifungu vya Kanuni za Kudumu za utumishi wa Umma za Mwaka 2009. Maelezo ya Afisa Masuuli na Menejimenti kwa ujumla yalikuwa yanasisitiza kuwa lengo lao lilikuwa kuangalia uwezekano wa kupata watumishi wenye umri mdogo ambao watafanya kazi na Benki kwa muda mrefu.

Mheshimiwa Spika, maelezo haya hayakuiridhisha Kamati ipasavyo. Kamati ina maoni kuwa mapungufu yaliyojitokeza

katika mchakato wa ajira yanapunguza uadilifu wa mchakato husika. (integrity of the process). Aidha, maamuzi yaliyofanyika katikati ya mchakato kwa kiasi fulani yaliathiri utendaji wa haki kwa Watanzania waliotegemea kuomba ajira husika katika mfumo wa ushindani.

Mheshimiwa Spika, katika kuhitimisha hoja hii, naomba kunukuu maelezo ya CAG kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"... Those anomalies are mainly caused by inadequate documentation of recruitment process which could enhance effective analysis and selection process and there after enhance fairness in recruitment process..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, ni kwa msingi huo hoja ya kamati inabaki kutaka mchakato husika ufanyiwe mapitio kama ambavyo pendekezo mahsusi la Kamati linavyosomeka katika sehemu ya tatu ya taarifa hii.

2.8.2 Mapungufu ya Kiutendaji Katika Bodi ya Bima ya Amana (DIB)

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kifungu cha 32 cha Sheria ya Benki na Taasisi za Fedha ya Mwaka 2006 kinatoa masharti ya kuanzishwa Bodi ya Bima ya Amana (DIB). Aidha,

kifungu husika kinatoa maelekezo ya taratibu zote za msingi katika uendeshaaji, usimamizi wa fedha na mali za DIB.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya ukaguzi ya CAG, alibaini kwamba DIB imekuwa ikijiendesha kwa kutegemea zaidi usaidizi wa Benki Kuu ya Tanzania(BOT) wakati kwa mujibu wa Sheria DIB ni Taasisi inayotakiwa kujitegemea. Mathalani Mkurugenzi wa DIB amekuwa akiwajibika kiutawala na kimajukumu moja kwa moja kwa Naibu Gavana wa Benki Kuu anayesimamia udhibiti wa ndani na utawala wa BOT badala ya kuwajibika kwa Bodi ya DIB. Aidha, DIB imekuwa ikitumia miongozo ya fedha , miongozo ya kiutumishi na taratibu nyingine za BOT. Hali hii inaathiri uhuru wa kiutendaji wa DIB.

Mheshimiwa Spika, dosari nyingine iliyobainika katika DIB ni kukosekana Kanuni za Undeshaji wa DIB. Kwa msingi huo, kutokuwepo kwa Kanuni za Undeshaji wa DIB kunakwamisha utekelezaji wa vifungu vya 36 hadi 63 vya Sheria ya Benki na Taasisi za Fedha ya Mwaka 2006. Vifungu hivyo pamoja na mambo mengine vinaweka utaratibu wa kumpata Kiongozi wa DIB, Menejimenti na muundo wa DIB.

Mheshimiwa Spika, hoja ya mwisho katika DIB ilihusu mgongano wa kimaslahi katika usimamizi wa taasisi hiyo uliopo kwa muundo wake wa sasa. Kwa mujibu wa Kifungu 37 (3) cha Sheria ya Benki na Taasisi za Fedha ya Mwaka 2006, Gavana wa Benki Kuu ndiye pia Mwenyekiti wa Bodi ya DIB. Suala hili linabainisha uwepo wa mgongano wa kimaslahi kwa sababu kwa mujibu wa Sheria BOT ni chombo cha udhibiti wa

Taasisi za Fedha ikiwa ni pamoja na DIB. Naomba kunukuu hoja ya CAG katika eneo hili kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"... We are of the view that Governer being chair of both DIB and BoT create operational conflict of interest and limit checks and balance as the same person responsible for regulating the bank is also responsible for liquidating the insolvent banks or financial institutions..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kwa msingi huo, CAG anasisitiza umuhimu wa kutenganisha majukumu ya Gavana wa BoT na shughuli za DIB ili DIB iwe huru kiuendeshaaji kwa kuzingatia madhumuni ya uanzishwaji wake.

2.8.3 Baadhi ya Taasisi za Serikali Kutozingatia Mwongozo wa Wizara ya Fedha Katika Utunzaji wa Mali za Serikali kwenye Mfumo wa Kielektroniki

Mheshimiwa Spika, eneo lingine linalohusu uzingatiaji wa Sheria ambalo Kamati imelibaini linahusu baadhi ya Taasisi za Serikali kutozingatia kikamilifu maelekezo ya Wizara ya Fedha ya kufunga hesabu kwa kuhakikisha thamani ya mali za Taasisi inatumika thamani iliyowekwa kwenye mfumo wa

kielekroniki wa utunzaji kumbukumbu wa mali za Serikali (GAMIS)²⁵.

Mheshimiwa Spika, Taasisi nyingi zilizofika mbele ya Kamati zilibainika kutozingatia maelekezo ya ukufunga hesabu kwa kuzingatia tahamani iliyopo kwenye mfumo wa GAMIS. Kwa msingi huo, hesabu za Taasisi hizo hazitoi taswira sahihi yenye uhalisia wa Taasisi.

Mheshimiwa Spika, hoja nyingine kuhusu utunzaji wa mali za Serikali ilibainika kwenye mlolongo mrefu wa kisheria uliopo wa kuondoa mali chakavu. Kutokana na hoja hii, Taasisi nyingi za Serikali zina mlundikano wa mali ambazo hazina thamani na hivyo kuharibika. Aidha uwepo wa mali hizo unasababisha upotevu wa mali za Serikali na kutengeneza hoja za ukaguzi kwa Taasisi.

2.8.4 Baraza la Taifa Usalama Barabarani Kutokufunga Hesabu na Hesabu Husika Kutokaguliwa

Mheshimiwa Spika, hoja ya mwisho ya Kamati inahusu Baraza la Taifa la Usalama Barabarani. Baraza Baraza hili linaundwa na Mwenyekiti, Makamu Mwenyekiti, na wajumbe wasiopungua 10 wanaoteuliwa na Waziri kuingia kwenye baraza hili. Kwa uratatibu ulivyo Naibu Waziri wa Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi huwa ndiye Mwenyekiti wa Baraza, na pia Naibu Waziri wa Wizara ya Uchukuzi ndio Makamu

---

²⁵ Government Assest Management Iformation System

Mwenyekiti na Katibu wa Baraza ni Mkuu wa Kikosi cha Usalama Barabarani Nchini Tanzania.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022 Baraza la Taifa la Usalama Barabarani halikupata hati ya ukaguzi kwa vile Baraza halikuwasilisha taarifa za fedha ndani ya muda unaotakiwa kwa mujibu wa kifungu cha 30 cha Sheria ya Fedha za Umma ya mwaka 2001 (iliyorejewa 2020), aidha Baraza halikuwahi kuandaa taarifa za fedha toka lilipoanzishwa mwaka 1986.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya mahojiano na Mwenyekiti wa Baraza hili siku ya tarehe 26 Oktoba , 2023 ili kutoa maelezo ya sababu za hesabu za Baraza kutokaguliwa. Mwenyekiti wa Baraza ambaye ni Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, Mhe. Jumanne Sagini, Mb aliifahamisha Kamati kuwa ni kweli kumekuwa na changamoto za kiundeshaji za Baraza. Hata hivyo hatua zimeanza kuchukuliwa kwa kuhakikisha Baraza linakuwa na watumishi wenye sifa za kiuhasibu ili kuhakikisha hesabu zinafungwa na kukaguliwa kwa wakati. Kwa msingi huo aliithibitishia Kamati kuwa hesabu za mwaka 2022/2023 zimefungwa na CAG ameanza kuzikagua.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia uchambuzi wa Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu ukaguzi wa hesabu za serikali kuu na mashirika ya umma kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2022, Kamati ina maoni na mapendekezo kama ifuatavyo: -

3.2 Maoni

Mheshimiwa Spika, maoni ya Kamati yamezingatia jukumu la Bunge kuwa chombo mahsusi cha usimamizi wa matumizi ya fedha za umma. Kwa mantiki hiyo, Kamati ina maoni ya ujumla yafuatayo: -

Mheshimiwa Spika, Kamati ina maoni ya jumla kuwa kuna changamoto kwa Taasisi za Serikali zilizopewa jukumu la ukusanyaji wa mapato ya Serikali hivyo baadhi ya Taasisi hizo kusababisha mrundikano wa makusanyo ambayo hayajakusanywa. Vilevile Kamati ina maoni kwamba, usimamizi wenye dosari wa mikataba ni eneo ambalo linachangia upotevu mkubwa wa mapato ya Serikali, hivyo linatakiwa kuangaliwa kwa uangalifu mkubwa.

Mheshimiwa Spika, vilevile Kamati ina maoni kwamba baadhi ya Taasisi za Umma zimekuwa hazizingatii Sheria, Kanuni, Taratibu na Miongozo muhimu inayohusu usimamizi wa fedha

za umma hali inayochangia matumizi yenye dosari katika matumizi ya fedha za umma. Ni maoni ya Kamati kuwa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii inakabiliwa na changamoto za madeni hasa ya Serikali hivyo kuathiri ukwasi wa Mifuko husika.

3.3 Mapendekezo

Mheshimiwa Spika, mapendekezo ya Kamati yametolewa kwa kuzingatia ukubwa wa athari ya hoja inayohusika, matokeo yenye kuambatana na hoja husika, uwezekano wa hoja kujirudia na hatua zinazotakiwa kuchukuliwa kushughulikia hoja husika. Mapendekezo ya Kamati yanasomwa sambamba katika **Randama ya 1** iliyoambatishwa na taarifa hii.

3.3.1 Kuhusu Nakisi ya Ukusanyaji wa Mapato Kupitia Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) Kiasi cha Sh. Sh.887,301,296,148

KWA KUWA, Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) imebainisha nakisi ya kiasi cha **Sh. Sh.887,301,296,148** cha mapato ambayo hayakukusanywa na Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) kwa mwaka wa fedha 2021/2022 kutokana na mapungufu mbalimbali ikiwa ni pamoja na usimamizi usiokuwa thabiti wa mafuta yanayosafirishwa kwenda nje ya Nchi na kisha kutumika hapa Nchini na kuchelewa kusajili mapingamizi ya kodi;

NA KWA KUWA, kutokusanywa kwa mapato hayo kunasababisha upotevu wa mapato ya Serikali na pia kunapunguza uwezo wa Serikali kuwa na rasilimali za kutosha kutimiza majukumu yake;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:-

- a) TRA ihakikishe ndani ya mwaka wa fedha 2023/2024 inakamilisha usimikaji na utekelezaji wa mifumo yote muhimu ya usimamizi na udhibiti wa kodi ili kuhakikisha mapato stahiki ya Serikali yanakusanywa kwa ukamilifu;
- b) TRA ihakikishe kesi zote za mapingamizi ya kodi kama zinavyo letwa na walipa kodi zinashughulikiwa kwa mujibu wa Sheria na Kanuni zilizopo ili kuimarisha ukusanyaji wa mapato ya Serikali;
- c) TRA ihakikishe inaweka mifumo thabiti ya usimamizi wa kodi katika michezo ya kubahatisha na mafuta ambayo yanapitia hapa nchini kwenda nje ya Nchi. Katika kutekeleza azimio hili hatua kali za kisheria zichukuliwe kwa wanaokiuka Sheria na umma ujulishwe ipasavyo; na
- d) TRA itengeneze mfumo maalumu wa kusimamia wakusanya mizigo (consolidators) ili kuhakikisha mapato ya Serikali yanakusanywa kwa mujibu wa Sheria. Aidha, Kodi yote ambayo ilikuwa haijakusanywa ikusanywe kwa mujibu wa Sheria na Taratibu zilizopo.

3.3.2 Hasara ya Tsh. 7,840,000,000 katika TANOIL

KWA KUWA, Taarifa ya CAG imebainisha hasara ya kiasi cha **Sh. Sh.7,840,000,000** katika kampuni ya TANOIL;

NA KWA KUWA, Hasara hizo zinachangia upotevu wa mapato ya Serikali na hivyo kutofikiwa lengo la kuanzishwa kwa Kampuni husika;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:-

Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali afanye Ukaguzi wa Kiuchunguzi (Forensic Audit) katika Kampuni ya TANOIL ili kubainisha kwa kina sababu na mazingira ya hasara za TANOIL. Katika kutekeleza jukumu hilo CAG azingatie masuala yafuatayo: -

- a) Kupitia kwa kina utaratibu uliotumika kuanzisha Kampuni ya TANOIL na malengo yake;
- b) Kupitia na kuchambua utaratibu na njia (Business model) za kibiashara zinazotumiwa na TANOIL kufanya biashara ya mafuta na endapo zina tija na ufanisi;
- c) Kuchunguza uhusika wa iliyokuwa Menejimenti na uongozi wa TANOIL katika kusababisha hasara kwa kampuni hasa kwa maamuzi waliyokuwa wanafanya kinyume na taratibu na miongozo; na
- d) Kuchunguza masuala mengine yeyote yanayohusiana na TANOIL ambayo yanahusiana na fedha za umma.

3.3.3 Mapato yasiyokukusanywa Dola za Marekani 599,000 Katika Wizara ya Maliasili na Utalii

KWA KUWA, Taarifa ya CAG imebainisha uwepo wa kiasi cha **Dola za Marekani 599,000** ambacho hakikusanywa katika

Wizara ya Maliasili na Utalii kwa mzabuni kukiuka masharti ya zabuni kwa makusudi;

NA KWA KUWA, Kutokusanywa kwa mapato hayo ni upotevu wa mapato ya Serikali;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:-

- a) Serikali ikamilishe uaandaaji wa Kanuni zitakasoweka sharti la adhabu kwa wazabuni wanaoikiuka masharti ya uwekezaji katika zabuni za vitalu vya uwindaji wa kitalii; na
- b) Kampuni husika iliyokiuka masharti ya zabuni "*M/s Game Hunters Tanzania Ltd*" izuiwe kufanya shughuli zozote katika sekta ya uwindaji wa kitalii hapa nchini kwa kukiuka masharti ya zabuni kwa makusudi hali ambayo ilikosesha Serikali mapato.

3.3.4 Kampuni ya IPTL Kutotimiza Wajibu wa Kimkataba Hivyo Serikali Kuwa Hatarini Kupatiwa Madai ya Sh. bilioni 148.4 Yanayotokana na IPTL

KWA KUWA, Taarifa ya CAG imefafanua kwamba Kampuni ya IPTL imeshindwa kutekeleza wajibu wake wa kimkataba kwa kinga ya kisheria iliyoitoa dhidi ya madai ya Serikali;

NA KWA KUWA, Kutotekelezwa kwa kinga hiyo ya kisheria kunasababisha Serikali kuendelea kudaiwa madai mbalimbali yanayotokana na IPTL ikiwamo madai ya **Sh. bilioni 148. 4;**

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:-

- a) Serikali itekeleze kwa ukamilifu masharti yaliyoambatishwa kwenye Kinga ya Kisheria (Indemnity) iliyotolewa na IPTL dhidi ya madai yoyote ambayo yangetokea kwa Serikali baada ya kutolewa kwa fedha katika Akaunti ya Tegeta Escrow; na
- b) Serikali isifanye malipo mengine yoyote kwa mashauri yanayofunguliwa dhidi ya wamiliki wa IPTL ili kutopoteza fedha za umma kwa sababu ina Kinga ya Kisheria kwa suala hilo.

3.3.5 Mapungufu Katika Utekelezaji wa Mradi wa Maji wa Mwanga, Same hadi Korogwe

KWA KUWA, CAG amebainisha dosari kadhaa katika utekelezaji wa mradi wa maji wa Same, Mwanga hadi Korogwe;

NA KWA KUWA, Dosari za kiutekelezaji zimesababisha ongezeko kubwa la gharama za mradi, kutokamilika mradi kwa wakati na kutofikiwa malengo ya mradi kwa wakati;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali afanye Ukaguzi Maalumu katika Mradi wa Maji Same, Mwanga hadi Korogwe kwa kuzingatia maeneo yafuatayo: -

- a) Kuchunguza taarifa za mkataba wa mkopo kati ya Serikali na wadau wa maendeleo ili kupata taarifa sahihi za mwenendo wa mkopo na kiasi ambacho kimeshatolewa na kila mdau wa maendeleo pamoja na gharama za mkopo hadi sasa;

- b) Kuchunguza na kupata taarifa sahihi za akaunti maalumu inayohusika na upokeaji fedha za mkopo wa mradi wa Same-Mwanga-Korogwe na kulinganisha na malipo yote yaliyofanywa tangu kuanza kwa mradi;
- c) Kupitia andiko la mradi na marejeo yake ili kubaini kama uibuaji wa mradi ulizingatia mahitaji halisi ya wananchi;
- d) Kuchunguza na kubainisha kasoro zilizoko kwenye hatua za uandaaji wa zabuni, mchakato wa zabuni, tathimini ya zabuni na tuzo ya mikataba ya ujenzi wa Mradi wa Same-Mwanga-Korogwe (Vipande Namba I, II, III na IV);
- e) Kuchunguza na kubainisha kasoro za usimamizi wa utekezaji wa mikataba ya ujenzi wa mradi wa Same-Mwanga-Korogwe zilizosababisha kuchelewa kukamilika kwa ujenzi wa mradi;
- f) Kubainisha hasara zilizotokana na ujenzi wa mradi wa Same-Mwanga-Korogwe pamoja na wahusika waliosababisha hasara hizo; na
- g) Kuchunguza na kubainisha kama ununuzi wa wakandarasi wa ujenzi na usimamizi wa mradi wa Same-Mwanga-Korogwe ulifanyika kwa mujibu wa Sheria ya Ununuzi wa Umma.

3.3.6 Manunuzi ya Mita za Umeme bila Kukaguliwa na Wakala wa Vipimo

KWA KUWA, Uchambuzi wa Kamati katika taarifa za CAG umebainisha mapungufu katika mchakato wa manunuzi ya mita za umeme bila ya kufanyiwa uhakiki na Wakala wa Vipimo;

NA KWA KUWA, kutohakikiwa huko kunasababisha uwezekano wa mita za umeme zisizokuwa na ubora kuingia sokoni na hivyo kuikosesha TANESCO mapato;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:-

Mamlaka ya Udhhibiti wa Ununuzi Serikalini (PPRA) ifanye ukaguzi maalumu wa ununuzi wa mita za umeme uliofanywa na TANESCO na kisha kutoa taarifa yake kwa Bunge.

3.3.7 Tume ya Madini Kutokukusanya Madeni ya Kiasi cha Sh.30,757,555,988.

KWA KUWA, Uchambuzi wa Kamati katika taarifa za CAG umebainisha kutokusanywa kwa mapato kiasi cha **Sh. 30,757,55,988** kutokana na changamoto mbalimbali;

NA KWA KUWA, Kutokusanywa kwa mapato husika kunaikosesha Serikali mapato stahiki kwaajili ya shughuli za maendeleo;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba; Tume ya Madini ihakikishe madeni husika yanakusanywa ndani ya mwaka wa fedha 2023/2024. Aidha, kwa vipengele vya Sheria ya Madini Sura 123 ambavyo vinakwaza makusanyo ya mapato ya Serikali vifanyiwe marekebisho kabla ya kukamilika mwaka wa fedha 2023/2024.

3.3.8 Bohari Kuu ya Madawa (MSD) na Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF)

KWA KUWA, Taarifa ya CAG imebainisha uwepo wa deni ambalo MSD na NHIF inadai Serikali kwa muda mrefu kiasi cha

Sh.bilioni 275 na **Sh. bilioni 228** mtawalia . Vilevile Taarifa hiyo imefafanua kuhusu dosari katika mikataba 2 ya ununuzi wa dawa na vifaa tiba kutoka Nchini Misri;

NA KWA KUWA, MSD na NHIF zinakabiliwa na changamoto ya kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi kwa sababu ya mzigo wa deni ambalo Serikali inadaiwa. Aidha, kwa vyombo vya dola kutokamilisha uchunguzi wa mikataba ya ununuzi wa dawa na vifaa tiba kutoka nchini Misri kunakwamisha hatua za kisheria kuchukuliwa kwa wahusika wa manunuzi hayo.;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:-

- a) Serikali ianze kupunguza deni inalodaiwa na MSD kiasi cha takribani **Sh. bilioni 275** na **Sh. bilioni 228** za NHIF ndani ya mwaka wa fedha 2023/2024; na
- b) Serikali ikamilishe uchunguzi wa ununuzi wa vifaa tiba na madawa uliofanywa kutoka kwa kampuni ya M/s. AL HANDASIA ya nchini Misri na kuchukua hatua stahiki kwa wahusika kwa kuzingatia matokeo ya uchunguzi; na

3.3.9 Taarifa ya Ukaguzi Maalumu Kuhusu Uendeshaji na Usimamizi wa Mikataba ya Maridhiano ya Kukiri Makosa (Plea Bargain)

KWA KUWA, Taarifa ya CAG kuhusu Ukaguzi Maalumu wa Mikataba ya Kukiri Makosa imebainisha changamoto kadhaa hususan mapungufu katika utaratibu wa kuendesha na kusimamia mikataba hiyo ;

NA KWAKUWA, Mapungufu yaliyobainika pamoja na mambo mengine yalihusu usimamizi usioridhisha wa fedha za umma;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba; Serikali ifanye uchunguzi wa kina na mahsusi katika suala hili kwa kuzingatia masharti ya Katiba na Sheria ili wahusika wachukuliwe hatua ipasavyo kwa dosari zilizojitokeza katika mchakato huu.

3.3.10 Taarifa ya Matumizi ya Fedha za Mkopo wa Uviko Zilizotolewa na Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF)

KWA KUWA, Taarifa ya CAG kuhusu Ukaguzi Maalumu wa matumizi ya Fedha za Mkopo wa Uviko 19 imebainisha changamoto kadhaa katika matumizi ya fedha hizo kwa watekelezaji wa kissekta ikiwa ni pamoja na baadhi ya miradi kutoanza kufanya kazi kwa wakati ;

NA KWA KUWA, Mapungufu yaliyobainika yana athari kwenye matumizi ya fedha za umma hasa kwa miradi kuchelewa kukamilika au kutotekelezwa ipasavyo kwa masharti yaliyoingwa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:-

- a) Serikali itekeleze mapendekezo yote ya ukaguzi maalumu wa fedha za uviko kama yalivyotolewa na CAG na kuwasilisha Bungeni Taarifa ya Utekelezaji wa mapendekezo hayo katika kipindi cha kila robo mwaka; na

b) Katika miradi inayotekelezwa kwa fedha za mikopo, Serikali ihakikishe inatenga fedha za kutosha kwa ajili ya ufuatiliaji na tathmini pamoja na kuimarisha usimamizi.

3.3.11 Kutozingatiwa Ipasavyo Kwa Kanuni za Kudumu za Utumishi wa Umma Wakati wa Mchakato wa Ajira Katika Benki Kuu ya Tanzania (BOT)

KWA KUWA, Uchambuzi wa Kamati katika taarifa ya CAG umebaini mapungufu katika mchakato wa ajira uliofanyika katika Benki Kuu ya Tanzania (BOT);

NA KWA KUWA, Mapungufu hayo yanaathiri uadilifu wa mchakato kwasababu kulikuwa na uwezekano wa kuwanyima haki baadhi ya wataanzania walioomba nafasi husika;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

Bodi ya BOT iwachukulie hatua za kinidhamu Watumishi wote waliohusika kwenye mchakato wa ajira hizo kwa ukiukwaji wa Kanuni za Kudumu za Utumishi wa Umma ili jambo hilo lisijitokeze tena ili kutenda haki kwa wataanzania wote.

3.3.12 Mapungufu katika mchakato wa ununuzi wa vishkwambi 300,000

KWA KUWA, Uchambuzi wa Kamati katika taarifa ya CAG umeainisha mapungufu kadhaa katika zabuni ya ununuzi wa vishkwambi 300,000 vilivyonunuliwa na Wizara ya Elimu kwaajili ya matumizi ya Sensa;

NA KWA KUWA, Mapungufu hayo yalisababisha changamoto kadhaa katika ununuzi na baadaye ugawaji wa vishkwambi hivyo kwa wahusika;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

Serikali ihakikishe inakuwa na mpango na mkakati endelevu wa maandalizi ya kina ya utekelezaji wa shughuli zote ambazo utekelezaji wake unajulikana mapema, kama vile Sensa ya Watu na Makazi na Uchaguzi Mkuu. Aidha kuwe na Mfuko Maalumu wa kugharamia shughuli zinazotekelezwa kwa kalenda maalumu kama Sensa na Uchaguzi Mkuu ili kuepuka hoja za ukaguzi zinazotokana na utekelezaji wa shughuli hizo kwa dharula.

3.3.13 Mfuko wa Pembejeo za Kilimo (AGITF) na Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC)

KWA KUWA, Taarifa za ukaguzi katika hesabu za Mfuko wa Pembejeo za Kilimo (AGITF) umebaini uwepo wa mikopo chechefu ya kiasi cha Sh. **21,375,045,194.81**. Vilevile CAG amebainisha changamoto katika Kampuni ya Mbolea (TFC) hali ambayo iliifanya Kampuni hiyo kutopata mapato ya kibishara kama inavyotakiwa;

NA KWA KUWA, Mapungufu hayo yanasababisha uwezekano wa fedha za umma kutokusanywa kutokana na mikopo chechefu katika Mfuko wa Pembejeo. Aidha, kwa TFC kutotekeleza majukumu yake hauakisi matumizi sahihi ya ruzuku ya Serikali inayopelekwa kwa Kampuni hiyo;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- a) Mfuko wa Pembejeo za Kilimo uhakikishe unakusanya madeni husika ndani ya mwaka wa fedha 2023/2024. Aidha, mifumo ya udhibiti iimarishwe ili kuepuka ongezeko la mikopo chechefu;
- b) TFC iandae Mpango wa Biashara wenye tija ili kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi kwa kuwafikia wakulima Nchi nzima ili thamani ya fedha ya Serikali inayotumika na Kampuni ionekane bayana.

3.3.14 Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ya PSSSF na NSSF

KWA KUWA, Kamati imebainisha changamoto kadhaa katika hesabu za Mifuko ya Hifadhi ya Jamii. Changamoto hizo ni pamoja na uwepo wa madeni ambayo Serikali inadaiwa na Mifuko ya PSSSF na NSSF;

NA KWA KUWA, Madeni husika yanapunguza uwezo wa Mifuko kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba; Serikali iwasilishe Bungeni Mpango wa muda mrefu wa kulipa madeni ya Mifuko ya Hifadhi ya Jamii.

3.3.15 Uwepo wa Kiasi Kikubwa cha Fedha Katika Akaunti ya Mirathi Katika Fungu 40 Mahakama

KWA KUWA, Kupitia taarifa ya ukaguzi wa Fungu 40, Mahakama, Kamati imebainisha uwepo wa kiasi kikubwa cha fedha katika Akaunti ya Mirathi ambayo haikuwa imefanyiwa usuluhishi;

NA KWA KUWA, Uwepo wa fedha hizo katika Akaunti ya Mirathi bila usuluhishi inaweza kuchangia upotevu wa fedha za mirathi ambazo hazijalipwa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

Afisa Masuuli wa Fungu 40, Mahakama ya Tanzania akamilishe usimikaji na utekelezaji wa Mfumo wa Kidijitali wa Utunzaji wa kumbukumbu (*E -Trace*) ikiwa ni pamoja na kumbukumbu za Akaunti ya Mirathi. Aidha, usuluhishi wa kibenki wa Akaunti husika ufanyike kwa wakati ili kuepusha upotevu wa fedha zilizopo kwenye Akaunti hiyo.

3.3.16 Ukaguzi wa Kiufundi wa ujenzi wa Reli ya Kisasa (SGR)

KWA KUWA, Kupitia taarifa ya ukaguzi wa Kiufundi wa ujenzi wa Reli ya Kisasa, Kamati imebainisha changamoto kadhaa katika utekelezaji wa mradi kwa masuala kama changamoto za ununuzi, kuchelewa kukamilika kwa mradi na ugharamiaji wa mradi kwa ujumla wake;

NA KWA KUWA, Kuchelewa kukamilika kwa mradi huu kunasababisha kuchelewa kupata thamani halisi ya fedha kwa uwekezaji huo muhimu na mkubwa wa kimkakati wa Serikali.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

- a) Serikali ihakikishe inapata ufadhili wa kifedha wenye unafuu wa uhakika na kwa wakati wa mradi wa SGR kwa vipande vinavyoendelea na ujenzi na kwa vipande

vilivyobaki ili mradi ukamilike kwa wakati na kuchangia ukuaji wa uchumi.

b) Serikali ihakikishe kuwa juhudi zinachukuliwa za kulinda taswira chanya ya miradi yote mikubwa ya Kimkakati inayotekelezwa hapa Nchini ikiwemo Mradi huu wa SGR ili itekelezwe na kukamilika kwa wakati na;

c) TRC iendelee kusimamia shughuli zote za ujenzi wa Reli ya Kisasa kwa kuzingatia kikamilifu Sheria za Nchi.

3.3.17 Mfuko wa Tuzo na Tozo wa Jeshi la Polisi na Mfuko wa Kufa na Kuzikana wa Jeshi la Polisi

KWA KUWA, Kupitia taarifa ya Ukaguzi Maalumu katika Mfuko wa Tuzo na Tozo wa Jeshi la Polisi umebainisha dosari kadhaa ikiwa ni pamoja na fedha za Mfuko kutumika kwa matumizi yasiyokusudiwa na Kamandi chache tu kupokea fedha za Mfuko badala ya kupelekwa nchi nzima. Vilevile , Taarifa ya Ukaguzi Maalumu wa Mfuko wa Kufa na Kuzikana imebainisha ubadhirifu mkubwa katika Mfuko huo;

NA KWA KUWA, Dosari zote zilizobainika kwenye Kaguzi hizo Maalumu zinahusu matumizi mabaya ya fedha za Umma.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

a) Kanuni za Mfuko wa Tuzo na Tozo wa Jeshi la Polisi ziandaliwe na kutumika ipasavyo zikiainisha bayana vyanzo vya mapato ya Mfuko, Taratibu za Matumizi ya Mfuko na Uwajibikaji katika Fedha za Mfuko;

- b) Hatua za Kisheria na Kinidhamu zichukuliwe kwa watuhumiwa wote 27 waliohusika na ubadhirifu wa fedha za Mfuko wa Kufa na Kuzikana wa Jeshi la Polisi ; na
- c) Jeshi la Polisi lihakikishe Kanuni za kusimamia Mfuko wa Kufa na Kuzikana zinaandaliwa na kuanza kufanya kazi.

3.3.18 Ukaguzi Maalumu wa Kampuni ya Uendeshaji Uwanja wa Ndege Kilimanjaro (KADCO)

KWA KUWA, CAG alikamilisha Ukaguzi Maalumu wa KADCO na kuwasilisha kwa Katibu wa Bunge Taarifa yake Mwezi Oktoba 2023. Taarifa hiyo imebainisha dosari ikiwa ni pamoja na mapungufu katika uuzaji wa hisa za KADCO, dosari katika usimamizi wa fedha na mikataba na kutotekelezwa kwa Maamuzi ya Baraza la Mawaziri na Azimio la Bunge linalohusu kurudisha shughuli za KADCO kwenda TAA;

NA KWA KUWA; Mapungufu yote yaliyobainika yanahusu matumizi na usimamizi wa fedha za umma;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba; Serikali itekeleze mapendekezo yote ya CAG yanayohusu ukaguzi maalumu uliofanyika KADCO kwa hoja zinazohusu utendaji na fedha kama ilivyokuwa.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukurani

Mheshimiwa Spika, Napenda kutumia fursa hii kukushukuru wewe binafsi kwa uongozi wako. Uongozi wako umeiwezesha Kamati yangu kutekeleza majukumu yake bila vikwazo kwa kutoa maelekezo na miongozo thabiti kwa Kamati.

Mheshimiwa Spika, Nawashukuru wajumbe wote wa Kamati ya Bunge ya Hesabu za Serikali kwa kutekeleza majukumu ya Kamati hii kwa ufanisi na weledi mkubwa.

Mheshimiwa Spika, Naomba kuwatambua Waheshimiwa Wajumbe hao kama ifuatavyo: -

- 1) Mhe. Naghenjwa Livingstone Kaboyoka, Mb –
Mwenyekiti
- 2) Mhe. Japheti Ngailonga Hasunga, Mb
M/ Mwenyekiti
- 3) Mhe. Eng. Isack Aloyce Kamwele, Mb
- 4) Mhe. Joseph George Kakunda, Mb
- 5) Mhe. Geoffrey Idelphonse Mwambe, Mb
- 6) Mhe. Simon Songe Lusengekile, Mb
- 7) Mhe. Anton Albert Mwantona, Mb
- 8) Mhe. Kiswaga Boniventura Destery, Mb
- 9) Mhe. Juma Othman Hija, Mb
- 10) Mhe. Idarus Faina Ravia, Mb
- 11) Mhe. Jacqueline Ngonyani Msongozi Mb

- 12) Mhe.Janeth Maurice Masaburi, Mb
- 13) Mhe.Esther Nicholas Matiko, Mb
- 14) Mhe. Anatropia Lwehikila Theonest, Mb
- 15) Mhe.Condester Michael Sichalwe, Mb
- 16) Mhe.Nancy Hassan Nyalusi, Mb
- 17) Mhe. Daudi Protas Venant, Mb
- 18) Mhe.Issa Jumanne Mtemvu, Mb
- 19) Mhe. Bakar Hamad Bakar, Mb
- 20) Mhe. Emmanuel Lekishon Shangai, Mb

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Bi. Nenelwa Mwihambi, *ndc* kwa uongozi wake thabiti wa Sekretarieti ya Bunge ambayo imeratibu shughuli za Kamati kwa ufanisi mkubwa.

Mheshimiwa Spika, mwisho japo sio kwa umuhimu, Kamati inatambua na kuthamini ushirikiano mkubwa ilioupata kutoka Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT) na kwa namna ya kipekee kwa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG), Ndugu Charles Kichere. Aidha naishukuru Wizara ya Fedha kupitia Mlipaji Mkuu wa Serikali (PMG), Mhasibu Mkuu wa Serikali (AcGen), Msajili wa Hazina (TR) na Idara ya Usimamizi wa Mali za Serikali (DGAM) na Maafisa wao wote kwa ushirikiano waliotoa katika kuratibu majibu ya hoja za ukaguzi na mahojiano ya Kamati na Maafisa Masuuli.

4.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, nawashukuru Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza. Naomba kutoa Hoja.

Naghenjwa Livingstone Kaboyoka, Mb

**MWENYEKITI WA KAMATI YA KUDUMU
YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI (PAC)**

02 Novemba, 2023

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI (PAC)

RANDAMA YA KWANZA

JEDWALI LA MAPENDEKEZO YA KAMATI KUHUSU TAARIFA ZA MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI (PAC) KWA UKAGUZI WA SERIKALI KUU, MASHIRIKA YA UMMA NA KAGUZI ZA UFANISI KWA MWAKA WA FEDHA UNAOISHIA TAREHE 30 JUNI, 2022

NOVEMBA 2023

RANDAMA YA MAPENDEKEZO YA KAMATI

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
1.	Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) kutofikia malengo ya ukusanyaji wa mapato	Kutokusanywa mapato stahiki ya Serikali kunapunguza uwezo wa Serikali kutimiza malengo yake ya kutoa huduma kwa Wananchi kwa mujibu wa Sera, Sheria na Mipango iliyowekwa.	<p>a) TRA ihakikishe ndani ya mwaka wa fedha 2023/2024 inakamilisha usimikaji na utekelezaji wa mifumo yote muhimu ya usimamizi na udhibiti wa kodi ili kuhakikisha mapato stahiki ya Serikali yanakusanywa kwa ukamilifu;</p> <p>b) TRA ihakikishe kesi zote za mapingamizi ya kodi kama zinavyo letwa na walipa kodi zinanashughulikiwa kwa mujibu wa Sheria na Kanuni zilizopo ili kuimarisha ukusanyaji wa mapato ya Serikali;</p> <p>c) TRA ihakikishe inaweka mifumo thabiti ya usimamizi wa kodi katika michezo ya kubahatisha na mafuta ambayo yanapitia hapa nchini kwenda nje ya nchi. Katika kutekeleza azimio hili hatua kali za kisheria zichukuliwe kwa</p>

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
			<p>wanaokiuka Sheria na umma ujulishwe ipasavyo; na</p> <p>d) TRA itengeneze mfumo maalumu wa kusimamia wakusanya mizigo (consolidators) ili kuhakikisha mapato ya Serikali yanakusanywa kwa mujibu wa Sheria.</p>
2.	<p>Hasara ya Kiasi cha Sh. 7, 840,000,000 katika Kampuni ya TANOIL</p>	<p>Upotevu wa mapato ya Serikali na hivyo kutofikiwa lengo la kuanzishwa kwa Kampuni husika.</p>	<p>Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali afanye Ukaguzi wa Kiuchunguzi. (Forensic Audit) katika Kampuni ya TANOIL ili kubainisha sababu na mazingira ya hasara za TANOIL. Katika kutekeleza jukumu hilo CAG azingatie masuala yafuatayo: -</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Utaratibu uliotumika kuianzisha Kampuni ya TANOIL; b) Utaratibu na njia za kibiashara (Business models) zinazotumiwa na TANOIL kufanya biashara ya mafuta na endapo zina tija na ufanisi;- c) Kuchunguza uhusika wa iliyokuwa

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
			<p>Menejimenti na uongozi wa TANOIL katika kusababisha hasara kwa kampuni hasa kwa maamuzi waliyokuwa wanafanya kinyume na utaratibu; na</p> <p>d) Kuchunguza masuala mengine yeyote yanayohusiana na TANOIL ambayo yanahusiana na fedha za umma.</p>
3.	<p>Tume ya Madini Kutokukusanya Madeni ya Kiasi cha</p> <p>Sh.30,757,555,988.</p>	<p>Kuikosesha Serikali mapato stahiki kwaajili ya shughuli za maendeleo.</p>	<p>Tume ya Madini ihakikishe madeni husika yanakusanywa ndani ya mwaka wa fedha 2023/2024. Aidha, kwa vipengele vya Sheria ya Madini Sura 123 ambavyo vinakwaza ukusanyaji wa mapato ya Serikali vifanyiwe marekebisho kabla ya kukamilika mwaka wa fedha 2023/2024.</p>
4.	<p>Mapato yasiyokukusanywa Kutokana na Mzabuni</p>	<p>Upotevu wa mapato ya Serikali</p>	<p>a) Serikali ikamilishe uaandaaji wa Kanuni zitakasoweka sharti la adhabu kwa</p>

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
	Kukiuka Masharti ya Mnada Kiasi cha Dola za Marekani 599,000 Katika Wizara ya Maliasili na Utalii		<p>wazabuni wanaokiuka masharti ya uwekezaji katika zabuni za vitalu vya uwindaji wa kitalii.</p> <p>b) Kampuni husika iliyokiuka masharti ya zabuni "<i>M/s Game Hunters Tanzania Ltd</i>" ifungiwe kufanya shughuli zozote katika sekta ya uwindaji wa kitalii hapa nchini kwa kukiuka masharti ya zabuni kwa makusudi hali ambayo iliikosesha Serikali mapato.</p>
5.	Kampuni ya IPTL Kutotekeleza Masharti ya Mkataba Hivyo Serikali na TANESCO Kutopata Nafuu ya Kifedha Kiasi cha Sh. bilioni 148.4	Kutotekelezwa kwa kinga hiyo ya kisheria kunasababisha Serikali kuendelea kudaiwa madai mbalimbali yanayotokana na IPTL ikiwamo madai ya Sh. bilioni 148. 4;	<p>a) Serikali itekeleze kwa ukamilifu masharti yaliyoambatishwa kwenye Kinga ya Kisheria (Indemnity) iliyotolewa na IPTL dhidi ya madai yeyote ambayo yangetokea kwa Serikali baada ya kutolewa kwa fedha za Akaunti ya Tegeta Escrow;</p> <p>b) Serikali isifanye malipo mengine yeyote kwa mashauri yanayofunguliwa dhidi ya wamiliki wa IPTL ili kutopoteza fedha za</p>

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
			umma.
6.	Mapungufu Katika Utekelezaji wa Mradi wa Maji wa Mwanga, Same hadi Korogwe	Ongezeko kubwa la gharama za mradi, kutokamilika mradi kwa wakati na kutofikiwa malengo ya mradi kwa wakati;	<p>Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali afanye Ukaguzi Maalumu katika Mradi wa Maji Same, Mwanga hadi Korogwe kwa kuzingatia maeneo yafuatayo: -</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Kuchunguza taarifa za mkataba wa mkopo kati ya Serikali na wadau wa maendeleo ili kupata taarifa sahihi za mwenendo wa mkopo na kiasi ambacho kimeshatolewa na kila mdau wa maendeleo pamoja na gharama za mkopo hadi sasa; b) Kuchunguza na kupata taarifa sahihi za akaunti maalumu inayohusika na upokeaji fedha za mkopo wa mradi wa Same-Mwanga-Korogwe na kulinganisha na malipo yote yaliyofanywa tangu kuanza kwa mradi; c) Kupitia andiko la mradi na marejeo

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
			<p>yake ili kubaini kama uibuaji wa mradi ulizingatia mahitaji halisi ya wananchi;</p> <p>d) Kuchunguza na kubainisha kasoro zilizoko kwenye hatua za uandaaji wa zabuni, mchakato wa zabuni, tathimini ya zabuni na tuzo ya mikataba ya ujenzi wa Mradi wa Same-Mwanga-Korogwe (Vipande Namba I, II, III na IV)</p> <p>e) Kuchunguza na kubainisha kasoro za usimamizi wa utekezaji wa mikataba ya ujenzi wa mradi wa Same-Mwanga-Korogwe zilizosababisha kuchelewa kukamilika kwa ujenzi wa mradi;</p> <p>f) Kubainisha hasara zilizotokana</p>

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
			<p>na ujenzi wa mradi wa Same-Mwanga-Korogwe pamoja na wahusika waliosababisha hasara hizo; na</p> <p>g) Kuchunguza na kubainisha kama ununuzi wa wakandarasi wa ujenzi na usimamizi wa mradi wa Same-Mwanga-Korogwe ulifanyika kwa mujibu wa Sheria ya Ununuzi wa Umma.</p>
7.	Manunuzi ya Mita za Umeme bila Kukaguliwa na Wakala wa Vipimo	Uwezekano wa mita za umeme zisizokuwa na ubora kuingia sokoni na hivyo kuikosesha TANESCO mapato.	Mamlaka ya Udhibiti wa Ununuzi Serikalini (PPRA) ifanye ukaguzi maalumu wa ununuzi wa mita za umeme uliofanywa na TANESCO na kisha kutoa taarifa yake kwa Bunge.
8.	Uwepo wa deni ambalo MSD na NHIF inaidai Serikali kwa muda mrefu kiasi cha Sh.bilioni 275 na Sh. bilioni	Changamoto ya kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi kwa sababu ya mzigo wa deni ambalo Serikali inadaiwa. Aidha, kwa vyombo vya dola	<p>a) Serikali ianze kupunguza deni inalodaiwa na MSD kiasi cha takribani Sh. bilioni 275 na Sh. bilioni 228 za NHIF ndani ya</p>

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
	228 mtawalia.	kutokamilisha uchunguzi wa mikataba ya ununuzi wa dawa na vifaa tiba kutoka nchini Misri kunakwamisha hatua za kisheria kuchukuliwa kwa wahusika wa manunuzi hayo.	mwaka wa fedha 2023/2024; b) Serikali ikamilishe uchunguzi wa ununuzi wa vifaa tiba na madawa uliofanywa kutoka kwa kampuni ya M/s. AL HANDASYA ya nchini Misri na kuchukua hatua stahiki kwa wahusika kwa kuzingatia matokeo ya uchunguzi.
9.	Ukaguzi Maalumu wa Mikataba ya Kukiri Makosa imebainisha changamoto kadhaa hususan mapungufu katika utaratibu wa kuendesha na kusimamia mikataba hiyo	usimamizi usioridhisha wa fedha za umma;	Serikali ifanye uchunguzi wa kina na mahsusi katika suala hili kwa kuzingatia masharti ya Katiba na Sheria ili wahusika wachukuliwe hatua ipasavyo kwa dosari zilizojitokeza katika mchakato huu.
10.	Ukaguzi Maalumu katika Mfuko wa Tuzo na Tozo wa Jeshi la Polisi umebainisha	Matumizi mabaya na usimamizi usio faa wa fedha za umma	a) Kanuni za Mfuko wa Tuzo na Tozo wa Jeshi la Polisi ziandaliwe na kutumika ipasavyo zikiainisha bayana

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
	dosari kadhaa ikiwa ni pamoja na fedha za Mfuko kutumika kwa matumizi yasiyokusudiwa na Kamandi chache tu kupokea fedha za Mfuko badala ya kupelekwa nchi nzima. Vilevile Taarifa ya Ukaguzi Maalumu wa Mfuko wa Kufa na Kuzikana imebainisha ubadhirifu mkubwa katika Mfuko huo;		<p>vyanzo vya mapato ya Mfuko, Taratibu za Matumizi ya Mfuko na Uwajibikaji katika Fedha za Mfuko;</p> <p>b) Hatua za Kisheria na Kinidhamu zichukuliwe kwa watuhumiwa wote 27 waliohusika na ubadhirifu wa fedha za Mfuko wa Kufa na Kuzikana wa Jeshi la Polisi ; na</p> <p>c) Jeshi la Polisi lihakikishe Kanuni za kusimamia Mfuko wa Kufa na Kuzikana zinaandaliwa na kuanza kufanya kazi.</p>
11.	Taarifa ya Matumizi ya Fedha za Mkopo wa Uviko Zilizotolewa na Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF)	Miradi kuchelewa kukamilika au kutotekelezwa ipasavyo kwa masharti yaliyoingiwa	<p>a) Serikali itekeleze mapendekezo yote ya ukaguzi maalumu wa fedha za uviko kama yalivyotolewa na CAG na kuwasilisha Bungeni Taarifa ya Utekelezaji wa mapendekezo hayo katika kipindi cha kila robo mwaka.</p> <p>b) Katika miradi inayotekelezwa</p>

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
			kwa fedha za mikopo, Serikali ihakikishe inatenga fedha za kutosha kwa ajili ya ufuatiliaji na tathmini pamoja na kuimarisha usimamizi.
12.	Uwepo wa madeni ambayo Serikali inadaiwa na Mifuko ya PSSSF na NSSF	Madeni husika yanapunguza uwezo wa Mifuko kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi;	Serikali iwasilishe Bungeni Mpango wa muda mrefu wa kulipa madeni ya Mifuko ya Hifadhi ya Jamii.
13.	Ukaguzi wa Kiufundi wa ujenzi wa Reli ya Kisasa (SGR)	Kuchelewa kukamilika kwa mradi na hivyo kuchelewa kupata thamani halisi ya fedha kwa uwekezaji huo muhimu wa kimkakati wa Serikali.	<p>a) Serikali ihakikishe inapata ufadhili kifedha wenye unafuu, uhakika na kwa wakati wa mradi wa SGR kwa vipande vinavyoendelea na ujenzi na kwa vipande vilivyobaki ili mradi ukamilike kwa wakati na kuchangia ukuaji wa uchumi;</p> <p>b) Serikali ihakikishe kuwa juhudi zinachukuliwa za kulinda taswira chanya ya miradi yote mikubwa ya</p>

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
			<p>Kimkakati inayotekelezwa hapa Nchini ikiwemo Mradi huu wa SGR ili itekelezwe na kukamilika kwa wakati na;</p> <p>c) TRC iendeele kusimamia shughuli zote za ujenzi wa Reli ya Kisasa kwa kuzingatia kikamilifu Sheria za Nchi.</p>
14.	<p>Taarifa za ukaguzi katika hesabu za Mfuko wa Pembejeo za Kilimo (AGITF) umebaini uwepo wa mikopo chechefu ya kiasi cha Sh. 21,375,045,194.81. Vilevile CAG amebainisha changamoto katika Kampuni ya Mbolea (TFC) hali ambayo iliifanya Kampuni hiyo kutopata mapato ya kibishara kama inavyotakiwa</p>	<p>Uwezekano wa fedha za umma kutokusanywa kutokana na mikopo chechefu katika Mfuko wa Pembejeo. Aidha, kwa TFC kutotekeleza majukumu yake hauakisi matumizi sahihi ya ruzuku ya Serikali inayopelekwa kwa Kampuni hiyo;</p>	<p>a) Mfuko wa Pembejeo za Kilimo uhakikishe unakusanya madeni husika ndani ya mwaka wa fedha 2023/2024. Aidha, mifumo ya udhibiti iimarishwe ili kuepuka ongezeko la mikopo chechefu;</p> <p>b) TFC iandae Mpango wa Biashara wenye tija ili kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi kwa kuwafikia wakulima Nchi nzima ili thamani ya fedha ya Serikali inayotumika na Kampuni ionekane bayana.</p>
15.	Kutozingatiwa Ipasavyo Kwa	Uwezekano wa kuwanyima haki	Bodi ya BOT iwachukulie hatua za

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
	Kanuni za Kudumu za Utumishi wa Umma Wakati wa Mchakato wa Ajira Katika Benki Kuu ya Tanzania (BOT)	baadhi ya wataanzania walioomba nafasi husika	kinidhamu Watumishi wote waliohusika kwenye mchakato wa ajira hizo kwa ukiukwaji wa Kanuni za Kudumu za Utumishi wa Umma ili jambo hilo lisijitokeze tena ili kutenda haki kwa wataanzania wote.
16.	Uwepo wa Kiasi Kikubwa cha Fedha Katika Akaunti ya Mirathi Katika Fungu 40 Mahakama	Uwezekano wa fedha husika kutumiwa vibaya na watumishi wasiokuwa waaminifu.	Mahakama ya Tanzania ikamilishe usimikaji na utekelezaji wa Mfumo wa Kidijitali wa Utunzaji wa kumbukumbu (<i>E -Trace</i>) ikiwa ni pamoja na kumbukumbu za Akaunti ya Mirathi. Aidha, usuluhishi wa kibenki wa Akaunti husika ufanyike kwa wakati ili kuepusha upotevu wa fedha zilizopo chini ya Akaunti hiyo.

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
17.	Mapungufu katika mchakato wa ununuzi wa vishkwambi 300,000	Changamoto kadhaa katika ununuzi na baadaye ugawaji wa vishkwambi hivyo kwa wahusika;	Serikali ihakikishe inakuwa na mpango mkakati na endelevu wa maandalizi ya kina ya utekelezaji wa shughuli zote ambazo utekelezaji wake unajulikana mapema, kama vile Sensa ya Watu na Makazi na Uchaguzi Mkuu. Aidha kuwe na Mfuko Maalumu wa kugharamia shughuli zinazotekelezwa kwa kalenda maalumu kama Sensa na Uchaguzi Mkuu ili kuepuka hoja za ukaguzi zinazotokana na utekelezaji wa shughuli hizo kwa dharula.

NA.	HOJA	ATHARI YA HOJA HUSIKA	PENDEKEZO LA KAMATI
18.	Dosari katika usimamizi wa fedha na mikataba na kutotekelezwa kwa Maamuzi ya Baraza la Mawaziri na Azimio la Bunge linalohusu kurudisha shughuli za KADCO kwenda TAA;	Matumizi na usimamizi wa fedha za umma	Serikali itekeleze mapendekezo yote ya CAG yanayohusu ukaguzi maalumu uliofanyika KADCO kwa hoja zinazohusu utendaji na fedha kama ilivyokuwa.